

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

Факультет історії , політології та міжнародних відносин

**ІММІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ : СТАН, ВИКЛИКИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав:

студент 6 курсу, 603 групи

Красільник Богдан Олегович

Керівник:

Кандидат політичних наук доцент

Моцок В.І

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол №___ від _____ 2022 р.

Зав. кафедрою _____.

Чернівці – 2022

Анотація (українською мовою)

Дипломна робота викладена на 124 сторінках , вона містить 3 розділи , 105 джерел в переліку посилань

Об'єкт - імміграційні процеси в Україні та її міграційна політика

Предмет - міграційні процеси України у порівнянні з іншими державами протягом певного історичного періоду у контексті їх імміграційної політики та в порівнянні з Україною минулих років

Метою є дослідження стану , викликів та перспектив вдосконалення імміграційної політики України через призму аналізу імміграційної політики інших держав .

В першому розділі описано методи та концепції міграційної політики від різних спеціалістів , як міжнародних так і суто українських . В другому розділі описано міграційну політику та закони що застосовували провідні держави світу , як приклад для України . В третьому розділі було опрацьовано закони що стосуються імміграції в Україну , розглянуто структуру імміграційної політики України та проаналізовано стратегію розвитку імміграційної політики в майбутньому .

За результатами роботи зроблено висновки щодо проблем які заважали розвитку імміграційної політики України та представлено шляхи вирішення цих проблем . Також дано поради щодо напрямків розвитку імміграційної політики України

Ключові слова імміграція , міграція , концепція міграційної політики .

Анотація (іноземною мовою)

Anmerkung

Die Diplomarbeit ist auf 100 Seiten angelegt, sie enthält 3 Abschnitte, 100 Quellen im Literaturverzeichnis

Gegenstand - Einwanderungsprozesse in der Ukraine und ihre Migrationspolitik

Thema - Migrationsprozesse in der Ukraine im Vergleich zu anderen Ländern während eines bestimmten historischen Zeitraums im Rahmen ihrer Einwanderungspolitik und im Vergleich zur Ukraine der letzten Jahre

Ziel ist es, den Stand, die Herausforderungen und die Perspektiven der Verbesserung der Einwanderungspolitik der Ukraine durch das Prisma der Analyse der Einwanderungspolitik anderer Länder zu untersuchen.

Der erste Abschnitt beschreibt die Methoden und Konzepte der Migrationspolitik von verschiedenen Experten, sowohl internationalen als auch rein ukrainischen. Der zweite Abschnitt beschreibt die Migrationspolitik und -gesetze, die von den führenden Ländern der Welt angewandt werden, als Beispiel für die Ukraine. Im dritten Abschnitt wurden die Gesetze im Zusammenhang mit der Einwanderung in die Ukraine ausgearbeitet, die Struktur der Einwanderungspolitik der Ukraine betrachtet und die Strategie der Entwicklung der Einwanderungspolitik in der Zukunft analysiert.

Auf der Grundlage der Ergebnisse der Arbeit wurden Schlussfolgerungen zu den Problemen gezogen, die die Entwicklung der Einwanderungspolitik der Ukraine behinderten, und Wege zur Lösung dieser Probleme aufgezeigt. Beratung über die Entwicklungsrichtung der Einwanderungspolitik der Ukraine

Schlüsselwörter Einwanderung, Migration, Konzept der Migrationspolitik.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1. Імміграційна політика в контексті досвіду іноземних держав	7
1.2. Погляд українських спеціалістів на міграційну політику в цілому і міграційну політику саме України	17
Висновки до першого розділу	30
Розділ 2. ІММІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ ЯК ПРИКЛАД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	31
2.1. Імміграційна політика США	31
2.2. Імміграційна політика Франції	47
2.3. Імміграційна політика Німеччини	54
2.4. Імміграційна політика Канади.....	65
Висновки до другого розділу	74
Розділ 3. СТАН ІММІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	75
3.1. Правові засади незалежної України які формували імміграційну політику	76
3.2. Міграційні процеси після набуття незалежності.....	83
3.3. Структура імміграційної політики України.....	87
3.4. Стан імміграційної політики та перспективи вдосконалення.....	92
3.5. Виклики для України в сфері імміграції та варіанти розвитку.....	103
Висновки.....	113
Список використаних джерел.....	116

ВСТУП

В умовах сучасної економічної, політичної, суспільної та культурної інтеграції як наслідок глобалізаційних процесів міграційні переміщення відіграють все більш важливу роль. Існує багато визначень міграції, які тлумачать міграцію враховуючи або не враховуючи різноманітні чинники міграції. Важливим при визначенні даного терміну є врахування таких факторів, як тривалість міграції чи фактор поділу на внутрішню та міжнародну міграцію. Досить вдалим у цьому контексті є визначення дослідника С. Каслса, який називає міграцією перетин кордону політичної чи адміністративної одиниці, а також акцентую на тому, що міграцією можна вважати саме переселення на певний проміжок часу, хоча б від півроку чи на рік. У даній роботі розглядатиметься саме міжнародна міграція за умови перетину кордону. Міграція є ключовим напрямом досліджень, а також надзвичайно важливим питанням, врегулюванням якого займається кожна держава. Міграційні процеси адже прямо впливають на соціальний, економічний, демографічний, етнічний розвиток всередині держав та на світовому рівні. Міграційні процеси є, безумовно, важливим фактором впливу на забезпечення безпеки та стабільності у світі. Наприклад, в'їзд мігрантів в ту чи іншу країну може позитивно впливати на економіку країни в умовах старіння населення, де міграція – спосіб отримання людського капіталу. З іншого ж боку, притік дешевої робочої сили може мати негативний вплив на розвиток країни, на впровадження нових технологій та підвищення рівня життя.

Отже, міграційні процеси прямо чи опосередкована впливають на найрізноманітніші сфери нашого життя. Саме тому вихід міграційних процесів з-під контролю держави може викликати численні негативні наслідки, такі як економічний спад, ріст злочинності, етнічних та мовних конфліктів, соціальна напруга серед населення та багато інших. Позитивний вплив міграції можливо забезпечити лише за умови багатовекторної праці держави на різних рівнях, а також світового товариства на високому рівні. В той же час завдання міграційної стають все більшим викликом в умовах глобалізації та численних

співпраць, а механізми реалізації ускладнюються та вимагають ретельного аналізу.

Українське питання саме імміграційної політики є досить актуальним . Імміграція - візд в країну . Еміграція - це виїзд людини з країни . Питання міграційної політики є широко висвітлене , розглянути напрямки розвитку і актуальні проблеми , але в більшості ця інформація стосується саме українців як іммігрантів , тобто еміграції наших громадян за кордон . Описується питання інтеграції або проблем з якими стикаються українці що виїжджають за кордон . В нашому ж випадку тема імміграція в Україні , а це питання , на мою думку , не достатньо висвітлено . Оскільки незалежна Україна достатньо молода держава , а до цього перебувала під контролем країн що контролювали процес в'їзду в країну , але достовірної інформації з приводу обсягів людей які в'їжджають , або з приводу питань з якими зтикаються іммігранти в Україні не має . Тому я обрав дану тему і опрацював її , оскільки вона є актуальною і потребує опрацювання . Розглядаючи імміграційну політику саме України , я вдався до аналізу імміграційної політики великих держав , щоб краще розуміти стан справ . Визначення оптимальної стратегії розвитку та аналіз минулих років в українській імміграційній політиці є неможливим без поглибленого розуміння процесу міграції та вивчення історичного досвіду інших держав .

Метою мого дослідження був аналіз міграційної політики в Україні через призму аналіз імміграційної політики США , Франції та Німеччини . За мету було поставлено не тільки проаналізувати імміграційну політику України починаючи з здобуття незалежності , а і аналіз сучасного періоду та висвітлення помилок що були допущенні в формуванні імміграційної політики . Однією з основних цілей даного дослідження було розглянути стратегію розвитку імміграційної політики що було запроваджено до 2025 . Проаналізувати що вже зроблено для виконання стратегії , з якими проблемами ми зтикнулись на сучасному етапі в цьому і над чим ще варто працювати .

Об'єктом дослідження є імміграційна політика України за останні 30 років , її стан , виклики які перед нею є і перспективи які відкриваються в майбутньому . Аналіз висловлювань спеціалістів з цього приводу

Предметом дослідження є міграційна політика як явище , на прикладі імміграційної політики інших держав та імміграційна політика України .

РОЗДІЛ 1

1 Теоретико - концептуальні засади дослідження

1.1 Імміграційна політика в контексті досвіду іноземних держав

Питання міграції достатньо гостро стоїть в наш час .У сьогоднішньому глобалізованому світі люди перебувають у постійному русі .Для кращого розуміння імміграційної політики України варто розібрати питання міграції в цілому . Звернути увагу на теорії міграції та розібрати історичний досвід великих країн взагалі є декілька класичних теорій міграції , які сформували ті країни в котрі направився найбільших потік мігрантів (США , Німеччина , Франція)

Міграційні закони Е. Равенштейна та модель Е. Лі.

Засновником міграційної теорії вважають англійського географа Еге.

Равенштейна, який випустив наприкінці 1880-х років. трактат «про закони міграції»¹ . Це була перша спроба концептуалізації міграційних процесів у відповідь на гіпотезу англійського статистика та демографа У. Фарра про те, що міграція відбувається і розвивається без певних закономірностей, «як хаотичний броунівський рух»² . Положення цих законів займали важливе місце в історіографії міграції та є економічно визначеними та методологічно індивідуальними. Однак це не закони, а скоріше засновані на розрахунках Равенштейна за даними переписів населення у Великій Британії емпіричні узагальнення щодо внутрішньої міграції. Він вказав на наявність закономірностей у міграційному русі населення та створив типологію цих потоків, що надалі лягло в основу багатьох теорій. Проте закони Равенштейна

---

¹ Ravenstein E.G. The Laws of Migration. // Journal of the Royal Statistical Society. 1985. Vol. 48.;
Ravenstein E.G. The Laws of Migration: Second Paper. // Journal of the Royal Statistical Society. 1889. Vol. 52.

² Gurieva L.K., Dzhioev A.V. Economic Theories of Labor Migration // Mediterranean Journal of Social Sciences. 2015. Vol. 6. № 6 S7. P. 102. [Электронный ресурс] // URL: <http://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/view/8601>

носять описовий характер і не пояснюють причини міграції та фактори, що сприяють відтворенню цього явища.

До класичних теорій відносять також економетричну модель Е. Лі притягуючих та виштовхувальних факторів, розроблену в 1960-ті рр.³. Фактично Лі переформулював теорію Равенштейна і виділив насамперед внутрішні (виштовхуючі) фактори, що притягають, і він є одним з перших хто визначив їхній вплив на міграційні процеси. До виштовхуючих Лі відносив деякі економічні фактори (безробіття, низький рівень доходу, економічна нестабільність), соціальні та політичні (бідність, дискримінація, відсутність соціальних гарантій, обмеження волі віросповідання, війни), а також екологічні та кліматичні умови. Притягуючі фактори – це високий рівень економічного розвитку та доходів, низькі податки, наявність роботи на ринку праці, безпека, найкращі умови життя. Він також виділив проміжні, що впливають на міграцію населення фактори, їх роль зростала в залежності від відстані між територіями та могла обмежувати ці потоки. На основі аналізу цих факторів було виділено такі категорії міграції, як трудова, нелегальна, сімейна та гуманітарна міграції, а також біженці. Лі вказував на селективний характер міграції, тому що такі показники, як вік, стать і соціальне становище впливають різних людей по-різному. Крім того, на уповільнення чи зростання міграції впливають персональні фактори, – освіта, рівень знань мігрантів населення, що приймає, сімейні зв'язки. Недоліком цієї теорії був наголос на економетричні характеристики мігранта та лише економічні чинники, не враховуючи інших. Моделі, що ґрунтувалися на притягуючих та виштовхувальних факторах міграції, домінували до кінця 1960-х. і певною мірою відображали неокласичну економічну парадигму, що базувалася на принципі максимальної доцільності, раціональному виборі, відмінностях між країнами та регіонами та трудової мобільності .

---

³ Lee E.S. A Theory of Migration. // Demography. 1966. Vol. 3, № 1

Неокласичні теорії міграції

Вони виникли у другій половині ХХ ст. і враховували існування вільної конкуренції та досконалого ринку виробничих факторів (М. Фрідман, П. Самуельсон). Вони сформувалися «в рамках загальної неокласичної економічної теорії про переміщення факторів виробництва, у тому числі робочої сили, через існування нерівності в рівнях зарплати», що зумовлювало рух робочої сили та дозволило вивчати міжнародну та внутрішню міграцію на макро- та мікрорівні. На макрорівні міжнародна міграція пояснювалася різницею в оплаті праці різних країнах та переміщенням робочої сили туди, де вища зарплата, та перевагою праці проти іншими виробничими чинниками. На мікрорівні (індивід, сім'я, домогосподарство) особлива увага приділялася раціональним рішенням індивіда, а міграція була засобом підвищення рівня життя.

Неокейнсіанство також розглядало проблеми трудової міграції, але заперечувало саморегулювання ринкової економіки. Світове господарство розглядалося як сукупність регульованих державою господарств, що борються за забезпечення повної зайнятості, а світовий ринок праці, що формується за рахунок міжнародної міграції робочої сили – як арена зіткнення різних національних інтересів.

Спочатку неокласичні теорії пояснювали причини внутрішньої міграції із сільської місцевості до міст (модель індивідуального вибору М.А. Тодаро та Дж. Харріса), незважаючи на зростання безробіття в містах⁴. Ці концепції пояснювали внутрішню міграцію економічним розвитком, а зовнішню трудову міграцію пов'язували із впливом механізмів ринку праці, а не інших ринків (страховий, ринок капіталу та ін.), які не впливали помітно на міграцію (Массей Д. та ін)⁵. Ця модель передбачала, що міграція продовжуватиметься, доки існує різниця у рівнях зарплати у сільській та міській місцевості. Потім вона була

---

⁴ Harris JR, Todaro M. P. Migration, Unemployment and Development. A Two Sector Analysis // American Economic Review. 1970. № 60. P. 126-142.

⁵ Massey D., Arago J., Hugo G., Kouaouci A., Pellegrino A., & Taylor E. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. // Population and Development Review. 1993. Vol. 19. №3. P. 431-466.

вдосконалена за рахунок включення до аналізу інших факторів крім безробіття (М. Тодаро, Л. Маружко) і стверджувало, що існує лінійний зв'язок між зарплатою та міграційним потоком⁶. Необхідною вважалася різниця у 30% між вигодою від міграції та витратами на неї (Т. Бауер та К. Циммерман). Відповідно до цієї мікроекономічної моделі рішення про міграцію приймалися індивідами з урахуванням аналізу витрат та прибутку, пов'язаних з переїздом, та оцінки очікуваної вигоди від різниці у зарплаті, а зовнішня міграція розумілася як форма інвестування у людський капітал. Після розширення ЄС різниця показників доходу (ВВП на душу населення) у старих країнах ЄС-15 та нових країнах ЄС-10 становила понад 30%, що призвело до зростання міграції з ЄС-10. Пізніше ідея зіставлення очікуваних вигод та витрат отримала поширення інших концепціях. Так, Дж. Борджас запропонував поняття «міжнародний імміграційний ринок», де потенційні мігранти можуть вибирати тим часом, виїжджати чи ні, зіставляючи вигоди та витрати в кожному конкретному випадку».

В даний час ця ідея не дуже реальна через жорстке селективного відбору мігрантів країнами, що приймають. Особливе місце в теорії міграційного переміщення робочої сили та Неокласичний підхід займає модель людського капіталу. Її можна вважати основою практично всіх сучасних досліджень у цій галузі. Так, Г. Беккер у своїй неокласичній концепції людського капіталу розглядає міграцію як інвестиції в «людський капітал», тобто мікрорівні. Ці інвестиції окремого індивіда спрямовані на підвищення доходів, рівня освіти, підвищення кваліфікації, збереження здоров'я. Логіка моделі полягає в тому, що якраз міграції розглядається як інвестиції, отже, на першому етапі мігрант несе витрати, які мають пізніше окупитися додатковими доходами чи

---

⁶ Todaro M.P., Maruszko L. Illegal Migration and US Immigration Reform. A Conceptual Framework // Population and Development Review. 1987. Vol. 13 №1. P. 102-114

підвищенням рівня життя, то оцінюється розмір вигоди від переїзду до іншої країни (Сжаастад Л.)⁷

Теорія подвійного ринку праці

Ця теорія була розроблена М. Піоре (1979 р.) і стала спробою заповнити обмеженість неокласичних підходів, вона розкривала значення інституційних факторів, що призводять до сегментації ринку праці. Подвійність ринку як характерна риса ринкової економіки властива розвиненим країнам через існуючу двоїстість між працею і капіталом. Капітал – це фіксований чинник виробництва, а працю – змінний. Дуалізм між працею та капіталом поширюється на робочу силу у вигляді сегментована структура ринку праці. Піоре розглядав міграцію як результат постійного попиту іноземну робочу силу, а основною її причиною вважав структурні потреби розвинених країн у кваліфікованій та некваліфікованій робочій силі: у капіталомістких галузях більш висока зарплата та стабільна робота в здебільшого для місцевої кваліфікованої робочої сили, а у трудомісткому секторі менш стабільні робочі місця та нижча зарплата, відсутня професійне зростання, особливо під час криз, тому у цих галузях використовувалася праця мігрантів. А основну роль у міграції відігравали не виштовхувальні фактори, а фактори, що притягують, у приймаючих країнах⁸.

Піоре виділяв чотири основні фактори, що сприяють попиту на іноземну робочу силу у розвинутих країнах: 1) вплив інфляції на зростання витрат на підвищення зарплати некваліфікованих працівників, у той час як потрібно збільшення рівня зарплати кваліфікованих фахівців для підтримання постійної структури оплати праці; 2) фактор мотивації до праці та використання можливостей покращення становища тих, хто перебуває на нижніх щаблях піраміди зайнятості, ця роль відводиться трудовим мігрантам; 3) фактор вибору в умовах двох секторів – трудомісткого та капіталомісткого; 4) роль демографічних факторів та зміни у відтворенні робочої сили. До

---

⁷ Sjaastad L. A. The Costs and Returns of Human Migration // Journal of Political Economy. 1962. Vol. 70. № 5. Part 2.P. 80-93.

⁸ Piore M. Birds of passage. Migrant labour and industrial societies. – New York: Cambridge University Press, 1979. P.240

недоліків цієї теорії можна віднести те, що основна увага приділялося лише притягуючим факторам, не пов'язаним з демографічними тенденціями в розвинених країнах, а також були відсутні механізми прийняття рішень про міграцію. Теорії, пов'язані з ринком праці, та неокласичний підхід загалом не пояснювали початковий та кінцевий моменти міграції, особливі умови у приймаючих країнах, соціально-культурні фактори та різні бар'єри на шлях міграції. Вони не враховували історію колоніальних зв'язків, що породили приплив мігрантів, а також зміна структури світової економіки з урахуванням тих, хто намітився в процесі глобалізації.

Концепція мобільного переходу

Ця концепція була запропонована американським географом Ст. Зелінським (1971 р.). Вона є доповненням до теорії демографічного переходу та стала альтернативою статистичному підходу неокласичних та історичних концепцій. Міграційний перехід розглядався як закономірний перехід від малорухливого способу життя в умовах традиційної економіки до територіальних переміщень населення принаймні індустріалізації, розвитку транспорту та комунікаційних технологій, формування інформаційного простору, національних та світових ринків праці та капіталу. Ключовим становищем цієї моделі є те, що існуючі структурні закономірності зростання мобільності через просторово-часові історичні періоди становлять важливий компонент процесу модернізації⁹. Новизна цього підходу полягає у виявленні ролі глобалізації у різних змінах міграційних процесів, розглянутих у їх структурній динаміці та зв'язки з демографічними, соціально-економічними та іншими процесами. Відповідно до цієї концепції існують п'ять етапів демографічного переходу та кожному з них притаманні певні форми мобільності населення. Для мобільного переходу первіснообщинного ладу міграція не була характерна. Вона виникла, коли створювалися прості аграрні суспільства. Період великого переселення народів збігся з масовим рухом із села до міста і колонізацією сільським населенням нових земель у своїй країні, появою сезонної та м'ягтнкової міграції. Потім

---

⁹ Zelinsky W. The Hypothesis of the Mobility Transition // Geographical Review. 1971. № 61, P. 219-249.

потоки мігрантів у міста та інші території послабшали та з'явилися зворотні переміщення. На стадіях розвиненого та надрозвиненого суспільства збільшилися міждержавні потоки переважно кваліфікованих працівників та міграція між містами, а рух населення із сільської місцевості до міст скоротився

На різних стадіях мобільного переходу змінюються багато характеристик міграції: цілі, діяльність, дальність, частота, якість контингенту мігрантів. Згодом процеси мобільного переходу прискорюються через накопичення та інтенсифікацію причин та факторів і мають незворотний характер.

«Збудувавши свою концепцію на основі досвіду європейських країн, Зелінський спробував надати їй універсального характеру, припускаючи, що ми як і всі країни обов'язково маємо пройти аналогічний шлях. Претензія на універсальність виявилася одночасно і сильною, і слабкою стороною концепції мобільного переходу»¹⁰. Незважаючи на те, що причинно-наслідкові зв'язки між демографічними змінами та змінами територіальної мобільності населення не було розкрито в цій теорії, а також ряд інших її недоліків, вона використовувалася в пізніших дослідженнях взаємозв'язку міграції та соціально-економічного розвитку¹¹. Вона стикалася з певними труднощами при поясненні міграційних процесів через складності місцевої специфіки та різноманіття причин пересування. Позитивним моментом цієї теорії стало виявлення зв'язків «міграція-розвиток» та впливу міграції на розвиток як у приймаючих мігрантів у країнах, так і в країнах-донорах. Надалі вона була удосконалена Р. Скеeldoном, який розробив схему «регіоналізації міграції», а також розвинена та деталізована у роботах Ф. Мартіна та Дж. Тейлора¹²

---

¹⁰ Ивахнюк И.В. Развитие миграционной теории в условиях глобализации // Век глобализации. 2015. № 1(15). С. 47

¹¹ Olsen H. Migration, Return and Development: An Institutional Perspective // International Migration. 2002. N 40. P. 125-150

¹² Martin P., Taylor J. The Anatomy of a Migration Hump / Development Strategy, Employment and Migration: Insights from Models / Ed. By J. E. Taylor. - Paris.: OECD, 1996. P. 43-62.; Skeldon R. Migration and Development: A Global Perspective. – Harlow: Longman. 1997

Мережна теорія міграції, або синтетична теорія міграції американського соціолога Масея пояснювала міжнародну міграцію переважанням капіталістичних відносин у суспільствах, де відсутня ринок. У її основі лежать становища класичних теорій міграції. Мережа розглядалася як комплексне явище всієї сфери діяльності людини і являло собою сукупність відносин, у якій мігранти взаємодіють із сім'ями та співвітчизниками, що залишилися на батьківщині, а міграція представляється як індивідуальний чи сімейний процес прийняття рішень. Масей визначав мережі мігрантів як особливу форму соціального капіталу, за допомогою якої знижуються витрати та ризики при міграції та збільшуються очікувані від неї прибутки та прибутки. Міграційна мережа стає особливою формою «структури», що знижує Витрати міграції і впливає прийняття рішень. Основним принципом цієї теорії є глобалізація економічного ринку соціальних мереж, внаслідок чого групи мігрантів використовують продаж своєї праці міжнародних ринках отримання економічних благ. Тому рівень міграції у містах та розвинених країнах вищий, бо там зарплата вища. Тим не менш, Масей не вважав рівень зарплати вирішальним фактором міграції, що відрізняє його теорію від неокласичних концепцій, які вважають зарплату головним фактором, що впливає на інтенсивність міграційних потоків. На макрорівні теорія аналізує створення та розподіл міграційних мереж, а на мікрорівні вивчає зміну мотивації міжнародних мігрантів та досліджує нові види міграції та форми їх інтеграції з урахуванням глобалізації. Складна міграційна ситуація останніх десятиліть спричинила трансформації методологічних підходів, але єдина концепція транснаціональної міграції так і не було сформульовано. В даний час найважливішим стає її розгляд на основі міждисциплінарного підходу досвіду окремих країн та регіонів, у тому числі досвіду Євросоюзу.

Міграція розмиває традиційні кордони між культурами, етнічними групами та мовами, робить свій внесок у різноманіття, культурне та економічне багатство. Багато міграція сприймається також як виклик або навіть загроза. Це – виклик для механізмів прав людини, які мають забезпечувати повне дотримання прав

людини для всіх, у тому числі й мігрантів, проте права людини мігрантів часто порушуються. За останні два століття різко зросла як потреба жителів бідних країн переселятися в багаті країни, так і можливості потенційних мігрантів оплачувати такі переселення. У ХХ столітті збільшився розрив між рівнем життя країн третього та першого світу, та стимули до переміщення посилюються. У той же час рівень освіти та життя у бідних країнах підвищився, а завдяки впровадженню нових технологій суттєво знизилася транспортні витрати, що значно покращило можливості потенційних емігрантів оплачувати переїзд. Таким чином, все біднішим потенційним мігрантам, які живуть далі за все від ринків праці з високою заробітною платою згодом вдавалося вириватися з пастки бідності. Цей факт має відношення до еміграції, але він вплинув і на імміграцію, що, своєю чергою, призвело до негативних політичних наслідків: порівняно з корінним населенням приймаючої країни іммігранти з інших держав з часом втратили як» — принаймні, якщо судити за ринковою вартістю їхньої праці у приймаючих країнах.

У міру того, як бідні країни приступали до тривалого процесу економічної модернізації, почав зростати попит на еміграцію, а також збільшився популяційний резерв мобільних повнолітніх молодих людей. У ході модернізації кожна країна проходить етап демографічного переходу: покращення харчування та стану здоров'я призводять до зниження дитячої смертності, збільшуючи тим самим частку дітей, що виживають, у загальній чисельності населення. Через два десятиліття такий приріст чисельності дітей починає виражатися у зростанні числа повнолітніх молодих людей, тобто саме тих, хто найкраще реагує на імміграційні стимули. Ці демографічні події значною мірою вплинули на масове витіснення незаможних жителів європейських країн. Наприкінці ХІХ століття, але ще важливішу роль вони зіграли у витісненні бідних робітників із країн третього світу до країн першого світу наприкінці ХХ століття. Такий демографічний перехід має й інший бік: у багатих промислово розвинених країнах старіння населення призводить до нестачі робочої сили; таким чином, імміграційне тяжіння країн першого світу посилює еміграційне витіснення країн третього світу.

Зважаючи на те який вплив має глобальна міграція на світ не є дивним те що питання міграції достатньо освітлене , з приводу ж саме питання імміграційної політики України є великі обсяги не опрацьованої та не дослідженої інформації . Проаналізувавши основні теорії міграції і світі нам буде легше зрозуміти і вивчати міграційну політику України . Загалом , Україна довго була під контролем інших країн , що регулювали імміграційну політику самотужки не рахуючись з інтересами України . За період доки сучасні території України були під владою різних держав : Великого Королівства Литовського і Польського , Речі Посполитої, Московії , Австро-Угорської і Російської імперій і вже в минулому сторіччі СРСР , Україна не керувала власною імміграційною політикою , не мала впливу на ці процеси. Тому дослідження даного питання є настільки важливим і актуальним . Статистика яка надається до періоду незалежності України, в період , наприклад , СРСР може викликати сумніви , оскільки дані засекречувались та замовчувались . Після набуття незалежності дані з приводу імміграції стали більш доступні , але загальних підсумків з приводу векторів розвитку імміграційної політики та те як вона впливала на Україну не було наведено . Саме тому дослідження даного питання постало настільки актуальним .

Загалом питання еміграції українців в різні країни світу є набагато актуальнішим і з цього приводу більше інформації . Наразі Україна входить в топ - 10 країн світу за кількістю осіб що мігрували за кордон ¹³ . Українці є членами багатьох суспільств в сотнях країн , але перед нами постає менш опрацьована в науковій тематиці тема . Тому в даному випадку я досліджував не тільки стан , виклики та перспективи вдосконалення імміграційної політики України , а і звернув увагу на політику в цій сфері , яку провадили інші країни . Мною було проаналізовано імміграційну політику трьох глобальних держав в історичному контексті , щоб краще зрозуміти логіку політики яку провадили в нашій країні з кінця 1990х років і до кінця 2010х років

---

¹³https://espresso.tv/news/2018/04/23/ukrayina_vkhodyt_u_top_10_krayin_donoriv_migrantiv_u_sviti_skilky_ukrayinciv_perebuyaye_zakordonom

1.2 Погляд українських спеціалістів на міграційну політику в цілому і міграційну політику саме України

З приводу співпраці України з країнами ЄС можна процитувати О.Малиновську: "У контексті євроінтеграційних зусиль разом з Євросоюзом Україні необхідно розв'язувати низку серйозних міграційних проблем, які аж ніяк не обмежуються протидією транзитній нелегальній міграції з третіх країн, що сьогодні є основним предметом співробітництва з ЄС у відповідній сфері"¹⁴. У переговорах необхідно наполягати на спільному вирішенні міграційних проблем України. Наприклад, серед пропозицій ЄС вигідним для України є кредитування з боку країн-реципієнтів заробітчан, котрі повертаються в Україну і планують відкрити власний бізнес. Першочергова увага має приділятися забезпеченню легальних можливостей працевлаштування українців в європейських державах шляхом укладення відповідних угод як на двосторонньому, із зацікавленими країнами-членами, так і багатосторонньому рівнях, тобто з ЄС у цілому. Основним предметом домовленостей повинно стати виконання українцями сезонних робіт за кордоном, оскільки саме щодо такої форми трудової міграції існують найреальніші перспективи досягнення взаємовигідних рішень у контексті останніх політичних документів ЄС про сприяння циркулярній трудовій міграції з третіх країн. У цьому плані потрібно активніше долучатися до таких основоположних політик / ініціатив ЄС, які безпосередньо або опосередковано стосуються України та її міграційної політики: – використання глобального підходу до міграції в східному і південно-східному регіонах сусідства ЄС¹⁵ – партнерство з питань мобільності й циклічної міграції; – європейський інструмент сусідства і співробітництва; – місія ЄС щодо допомоги на кордонах; – нова тематична програма співробітництва з третіми країнами у сфері притулку і міграції; – створення

---

¹⁴ Малиновська О.А. Західний вектор міграцій населення України та перспективи європейської інтеграції держави [Текст] / О.А. Малиновська // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції: Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, м. Київ, 16 жовтня 2007 р. / За заг. ред. О.С. Власюка. – К.: ПЦ "Фоліант", 2008. – С. 82–97.

¹⁵ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Applying the Global Approach to Migration to the Eastern and South-Eastern Regions Neighbouring the European Union. COM(2007) 247 final [Текст] / Brussels, 16.05.2007; Commission of the European Communities. – Brussels, 2007. – 84 p

єдиних візових центрів ЄС у третіх країнах; – заходи протидії нелегальній міграції в контексті міграційної політики ЄС. Аналогічні підходи мають реалізуватися і в процесі співпраці з РФ. Згідно з принципом глобального розвитку, міграційна політика повинна враховувати спричинені глобальними процесами сучасні міграційні тенденції: глобалізацію, акселерацію, диференціацію, інтелектуалізацію, зростання нерегульованості міграції.

Тут необхідна відповідна добре продумана державна політика в галузі освіти, зайнятості, соціального розвитку, регулювання внутрішньої і міжнародної міграції, яка б мала на меті інтеграцію України в міжнародний поділ праці як прогресивної й цивілізованої країни. Цільовим повинен бути принцип примату людини. У центрі державної міграційної політики завжди повинна бути людина.

Міграційна стратегія, як елемент довгострокової програми суспільного і державного розвитку, повинна спрямовуватися на збереження й поповнення людських ресурсів. "Стрижнем державної міграційної політики, – доказово стверджує О. Позняк, – має стати залучення населення до України"¹⁶. Мова йде про два аспекти проблеми: повернення українських громадян і проблеми імміграції іноземців і осіб без громадянства. Стосовно перших неприпустимі жодні обмеження, тоді як прийняття других повинно спиратися на визначені квоти, мати селективний характер щодо відбору бажаних категорій іммігрантів і визначення територій їхнього розселення. Стосовно регулювання зовнішньої трудової міграції, то це має бути комплекс заходів, спрямованих на забезпечення соціальної захищеності українців за кордоном, якнайширше залучення 174 досліджень міжнародної економіки: Збірник наукових праць

---

¹⁶ Позняк О.В. Міграція населення як чинник соціально-демографічного та економічного розвитку [Текст] / О.В. Позняк // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції: Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, м. Київ, 16 жовтня 2007 р. / За заг. ред. О.С. Власюка. – К.: ПЦ "Фоліант", 2008. – С. 10–21..

міграційних грошей в економіку України, а також на розширення можливостей працевлаштування на внутрішньому ринку праці. Зрозуміло, що сучасна соціально-демографічна структура міграцій є результатом сучасного соціально-економічного розвитку, і структурні міграційні зміни можливі лише після соціально-економічних перетворень, які спричинять структури зайнятості населення та зміни його доходів. Тому державна міграційна політика повинна також сприяти підвищенню рівня зайнятості і життєвого рівня населення та захисту національного ринку праці.

За словами О. Грішної, з якими ми не можемо не погодитись, "міграція не додає людині людського капіталу, а сприяє переміщенню його туди, де він ефективніше використовується і ціна на його послуги вища. Поліпшуючи умови життя і праці, збільшуючи трудові здобутки і доходи, міграція і трудова міграція зокрема стає "активом індивідуального і всесвітнього капіталу"¹⁷.

З цього випливає, що державна міграційна політика повинна бути тим механізмом, який сприяє особам, які прийняли рішення мігрувати для створення кращих умов життя для себе і своїх близьких, задоволення власних запитів і потреб, збільшення віддачі від діяльності людського капіталу. Дуже важливими аспектами є також трудова зайнятість, здорова конкуренція, свобода і добровільність вибору свого напрямку суспільно корисної діяльності. Це стосується як осіб, налаштованих емігрувати, так і тих, які залишаються в країні, а також іммігрантів з інших країн, які вибрали Україну для проживання і роботи. Лише за умови реального дотримання принципу примату людини можливе справжнє виконання завдань розвитку національного, регіонального і глобального рівня.

М. Романюк акцентує: "...не лише поставити методологічні засади регулювання міграційного руху на міцну світоглядну та загальнотеоретичну основу, що інтегрує поряд із зарубіжними досягненнями в комплексне осмислення міграційного простору країни і регулювання всіх переміщень населення, а й

---

¹⁷ Грішнова О.А. Вплив міграції на глобальний перерозподіл людського капіталу [Текст] / О.А. Грішнова // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції : Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, м. Київ, 16 жовтня 2007 р. / За заг. ред. О. С. Власюка. – К.: ПЦ "Фоліант", 2008. – С. 22– 30..

критично осмислити їх та виявити ті аспекти і "вузькі місця", які потребують коригування, подальшого розвитку та практичного здійснення"¹⁸

На думку О. Хомри, міграційна політика – це комплекс розробок і заходів, спрямованих на формування необхідних потоків і необхідної інтенсивності міграції населення¹⁹ Близьке до цього визначення надає Б. Хорев, який визначає міграційну політику як систему умов, заходів управління міграційним рухом населення²⁰

На відповідну проблему звернула увагу Глави держави Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Ніна Карпачова у своєму поданні на ім'я Президента України «Про прийняття Основних засад державної міграційної політики та створення цивільної Державної міграційної служби України» (травень 2010 р.)²¹

Вона, зокрема, наголосила на нагальній потребі забезпечити захист мільйонів українських громадян, які працюють за кордоном, а також мігрантів та біженців в Україні, створити з цією метою орган державного управління зі спеціальним статусом, що за своєю суттю був би цивільним, а не правоохоронним.

Україна одночасно є країною-донором робочої сили, країною реципієнтом населення (хоча і в невеликих масштабах) і транзитною країною. В цілому рівень привабливості України для мігрантів слід визнати середнім: з одного боку, шість років поспіль утримується позитивне сальдо зареєстрованих зовнішніх міграцій, збільшується кількість іноземців, які перебувають на обліку в органах внутрішніх справ, з іншого боку, - ні постійна, ні тимчасова трудова імміграція в Україна поки що не набули масового характеру²².

---

¹⁸ Романюк М.Д. Криза міграції населення України : причини, наслідки, шляхи подолання [Текст] / М.Д. Романюк // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції: Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, м. Київ, 16 жовтня 2007 р. / За заг. ред. О.С. Власюка. – К. : ПЦ "Фоліант", 2008. – С. 72–81.

¹⁹ Хомра О. Міграція населення: питання теорії, методики дослідження / О. Хомра. – К. : Наук. думка, 1999. – 146 с

²⁰ Хорев Б.С. Региональная политика в СССР: экономически-географический подход / Б.С. Хорев. – М. : Мысль, 1989. – 283 с..

²¹ Україні потрібна потужна Державна міграційна служба як самостійний цивільний орган зі спеціальним статусом – Ніна Карпачова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gazetaukrainska.com>

²² Позняк А. Внешняя трудовая миграция в Украине как фактор социально демографического и экономического развития. КАРИМ-Восток: Наблюдательный центр миграции к востоку. 2012. 21 ст.

Проведений аналіз участі України у міжнародній трудовій міграції демонструє необхідність удосконалення міграційної політики держави. Україна стала частиною глобального простору, на розвиток міжнародної трудової міграції і спрямованість міграційних потоків усе більше впливає кон'юнктура глобального і регіонально-інтеграційних ринків праці. З одного боку, глобалізація створює нові виклики для України, інтенсифікуючи процеси міжнародної трудової міграції та трансформуючи міграційні зв'язки, а з іншого – члени світового співтовариства ініціюють нові механізми регулювання і координації міжнародної міграції, у тому числі і міжнародної трудової міграції²³.

Зокрема, Ігор Марков, завідувач сектору етносоціальних досліджень інституту народознавства НАН України, керівник проєктів дослідження процесів сучасної української міграції в країнах перебування, негативно її оцінив: «Скріплена президентським підписом Концепція, радше, нагадує відповідь студента на письмовому екзамені з предмету «міграційна політика», а не стратегічний державний документ, у якому визначені цілі, завдання, механізми, результати реалізації міграційної політики Української держави та основ її фінансового забезпечення...Документ не презентує провідну, об'єднуючу ідею, конструктивний принцип, за яким має здійснюватися міграційна політика Української держави, не пропонує системи послідовних нормотворчих кроків, інституційних розв'язок, виконавчих рішень та дій держави у сфері міграції»²⁴.

Політолог О. Г. Бабенко, наприклад, у своєму визначенні надає перевагу соціально-політичним технологіям регулювання міграційних процесів:

---

²³ Буднік Д., Шкурат М. Участь України у міжнародних міграційних процесах. Праці ХХ Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (24-25 листопада 2020 р., м. Вінниця). Том 2. Ред. кол. Хаджинов І.В. (голова) та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. С. 102-104

²⁴ Марков І. Концепція міграційної політики України: гол у власні ворота [електронний ресурс] / І. Марков – Режим доступу: <http://ukrslovo.org.ua/nagolos/polityka/kontseptsiya-migratsijnoyi-polityky-ukrayiny-gol-u-vlasni-vorota.html>

«Міграційна політика – це система заходів, ресурсів та механізмів, з використанням яких держава та суспільство цілеспрямовано впливають на соціальні переміщення та соціальну мобільність як свого автохтонного населення, так і всіх іноетників»²⁵. У свою чергу В. К. Колпаков та О.В. Кузьменко визначають міграційну політику як комплекс заходів, які відносяться до сфери державного управління, і включають процес прийняття рішень, який врегульований правовими нормами, контрольований представницькою владою і спрямований на упорядкування міграційних процесів²⁶. Схожим є визначення Олефіра В. і, який міграційну політику розглядає як «комплекс правових, фінансових, адміністративних та організаційних заходів, з використанням яких держава цілеспрямовано впливає на регулювання міграційних процесів з позицій міграційних пріоритетів, кількісного складу міграційних потоків та їх структури у сфері державного управління»²⁷

Ольга Малиновська є провідник спеціалістом України в сфері міграції, тому далі буде процитовано декілька її висловлювань з різних робіт з приводу розвитку Українського міграційного процесу

Розвиток міграційної політики України періоду незалежності відбувався нерівномірно. І хоча було досягнуто значних успіхів в розбудові законодавства в цій сфері, створення адміністративних органів з його реалізації, коли 2007 р. Рада безпеки і оборони України розглядала питання міграційної політики та її удосконалення, висновок був доволі невтішним. На думку РНБОУ, міграційна політика держави залишалася концептуально невизначеною; її принципи, стратегічні завдання, поточні цілі, стандарти захисту прав людини були

---

²⁵ Бабенко О. Г. Міграційна політика Української держави на сучасному етапі (політологічний аспект): автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук [Текст] / О. Г. Бабенко / інститут держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 1997. – 26 с

²⁶ Колпаков В. К. Нелегальна міграція: генезис і механізм протидії: Монографія [Текст] / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2002. – 372 с

²⁷ Олефір В. і. Сучасна міграційна політика в Україні [Текст] / В. і. Олефір // Наук. вісн. Нац. акад. внутр. справ України. – 2002. – №3 – С. 3-11..

відсутні⁹¹. У наступні роки ситуація дещо зрушилася з місця. Наприкінці 2010 р. було створено Державну міграційну службу, тобто центральний орган виконавчої влади у сфері міграції. Впродовж 2011 р. прийнято Концепцію державної міграційної політики України, низку міграційних законів, розпоряджень Уряду. Хронологія прийняття важливих нововведень, що безуспішно дискутувалися роками, дає підстави припустити, що основний спонукальний мотив таких дій був обумовлений зовнішнім чинником. Адже реформування міграційної сфери помітно активізувалося лише після того, як на саміті Україна-ЄС у листопаді 2010 р. Україні було надано План дій з лібералізації візового режиму. На першому етапі виконання Плану було передбачено «схвалення національної стратегії управління міграцією», що й було реалізовано затвердженням Президентом Концепції державної міграційної політики України, а згодом і Плану заходів з її реалізації. План дій також націлював Україну на створення ефективної інституційної структури з управління міграціями, чому, вочевидь, великою мірою завдячує своїм виникненням Державна міграційна служба. Крім того, у відповідності до нового Закону України «Про зайнятість населення» в Україні з'явився «центральный орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції», яким мала стати реорганізована державна служба зайнятості. У Плані також зверталася увага на необхідність удосконалення правил в'їзду і перебування іммігрантів, боротьбу з нелегальною міграцією, включаючи процедури повернення, права осіб, які підлягають поверненню, умови їх утримання тощо.²⁸

На удосконалення міграційної політики України було спрямовано й завдання Плану дій з лібералізації візового режиму щодо запровадження моніторингу міграційних потоків, як легальних, так і нелегальних, який має забезпечити надійну і постійно оновлювану інформацію про стан речей, необхідну для прийняття управлінських рішень. У перспективі цю проблему має розв'язати

---

²⁸ Малиновська, О. А. "Міграційна політика Європейського союзу: виклики та уроки для України." К.: НІСД (2014).

Єдиний державний демографічний реєстр, який має бути створений відповідно до прийнятого у жовтні 2012 р. закону , поява якого також обумовлена виконанням Плану дій з лібералізації візового режиму, адже, крім іншого, він передбачає запровадження документів для виїзду за кордон з електронним носієм біометричної інформації, що є однією з умов надання українцям безвізового режиму. Проте, доки Державний демографічний реєстр не створено, на основі аналізу наявних статистичних та аналітичних даних розроблено міграційний профіль України, тобто документ, що містить всю можливу інформацію про міграційну ситуацію та міграційну політику в Україні, проблеми, що стоять перед державою у відповідній сфері . Таким чином, завдяки зусиллям, спрямованим на реалізацію Плану дій, наданого ЄС, було досягнуто очевидний прогрес у сфері регулювання міграційних процесів в Україні. Разом з тим, виконання низки положень Плану подекуди виглядало лише формальним. Найочевидніший приклад – згаданий вище План заходів з інтеграції мігрантів в українське суспільство, який практично не передбачав конкретної діяльності з реінтеграції мігрантів що повертаються, до чого закликав ЄС.²⁹

Щодо сучасного стану політичного та законотворчого процесу у сфері міграції можна зробити низку зауважень. По-перше, на сьогодні міграційна політика та управління міграціями в Україні нагадують «мозаїку», складену з окремих, погано припасованих один до одного елементів. По-друге, за відсутності стратегічного мислення та серйозної роботи в галузі міграції, посилюється жорсткість правових норм, тобто має місце пошук найпростіших шляхів. По-третє, мотиви законотворчості мало пов'язані з власне міграцією. Вони обумовлені політичною боротьбою, міжвідомчою конкуренцією, саморекламою окремих політиків тощо. Усе це відбувається у донедавна закритому суспільстві, де ставлення до міжнародної міграції апріорі підозріле, навіть негативне, в умовах недостатнього наукового вивчення міграційних процесів,

---

²⁹ Малиновська, О. А. "Міграційна політика Європейського союзу: виклики та уроки для України." К.: НІСД (2014).

неадекватної міграційної статистики і як результат – панування у суспільстві міграційних міфів у формі нічим не підтверджених заяв як політиків, так і преси про 7 млн нелегальних іммігрантів, які нібито перебувають в Україні, або про 7 млн наших співвітчизників, які начебто нелегально працюють за кордоном, чи про сотні тисяч українців, які стали жертвами торгівлі людьми. Останніми роками на невизначеність стратегічних цілей міграційної політики України накладалося ще й політичне протистояння та боротьба гілок влади, що обумовило небезпечне зволікання з прийняттям життєво важливих законодавчих норм, падіння ефективності управлінських рішень у сфері міграції. У зв'язку з цим питання подальшого розвитку міграційної політики України потребує невідкладного вивчення та прийняття конкретних заходів, імовірність ефективності яких завдяки певній політичній стабільності та деяким ознакам пожвавлення економіки зростає. Щоб бути успішною, і такою, що відповідає інтересам країни, державна діяльність у цій сфері має: по-перше, виходити з реальної міграційної ситуації, що потребує глибокого вивчення та оперативного відслідковування її зміни; по-друге, розглядати цю міграційну ситуацію в контексті перспектив соціально-економічного та демографічного розвитку країни, що характеризується стрімким зменшенням кількості населення й можливим дефіцитом трудових ресурсів уже в найближчому майбутньому; по-третє, спиратися на пріоритети загальної стратегії розвитку країни; по-четверте, використовувати весь комплекс механізмів державного управління, у т. ч. правові, адміністративні, економічні, інформаційні заходи тощо.³⁰

Відзначається, що міграційна політика – процес багатоплановий. Він є предметом вивчення багатьох наук – соціології, демографії, історії, психології й інших та вимагає міждисциплінарного підходу. Дисертант же розглядає міграційну політику цілком із правової (юридичної) точки зору з акцентом на адміністративне право. При цьому увага зосереджується на тому, що правовий підхід нарівні з іншими має свій специфічний предмет дослідження, пов'язаний передусім з вивченням заходів у сфері державного управління з регулювання

---

³⁰ Малиновська, О. А. "Міграційна політика України: стан і перспективи розвитку." *К.: НІСД* (2010): 32

міграційних процесів. А так, як предметом адміністративного права є відносини, що складаються внаслідок і з приводу виконання органами державного управління своїх виконавчо-розпорядчих функцій, то автор дослідження акцентував свою увагу саме на адміністративно-правовому аспекті державної міграційної політики. При цьому, дисертант доводить, що адміністративне право справляє організуючий вплив на міграційні процеси, потреби функціонування та розвитку яких вимагають певного втручання держави за допомогою відповідних правових важелів.

Підкреслено, що посилення ролі міграційних процесів у суспільно-політичному і економічному житті, здійснення ефективної державної міграційної політики є не лише засобом регулювання територіального руху населення, а перш за все – інструментом забезпечення інтересів держави. Її ефективність визначається чітким дотриманням обраних пріоритетів, наявністю надійного правового, організаційного, матеріального та інформаційного забезпечення заходів державного регулювання міграцій. У зв'язку з цим автором дослідження наголошується на тому, що першочерговим заходом у ланцюгу вирішення міграційних проблем, безумовно, є розробка та прийняття Концепції державної міграційної політики, основним завданням якої має бути забезпечення єдиного методологічного підходу до формування бачення міграційного процесу в сучасній Україні³¹.

Об'єктом міграційної політики в Україні є територіальний рух населення. Суб'єктами внутрішньої міграційної політики є громадяни України, які здійснюють територіальне переміщення. Суб'єктами зовнішньої міграційної політики в Україні є громадяни України, громадяни інших держав і особи без громадянства, які перетинають державний кордон України. Державна міграційна політика формується за такими основними принципами: – забезпечення кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, свободи пересування, вибору місця проживання, права вільно

---

³¹ Мосьондз, С. О., and С. С. Саїв. "Становлення державної міграційної політики в Україні." *Право України* 11 (2005): 114-118.

залишати територію України, за винятком обмежень, встановлених законодавством, а також права в'їжджати в Україну громадянам України; – забезпечення державної безпеки та національних інтересів, а також загальнодержавних підходів у проведенні міграційної політики; – захист прав і свобод та законних інтересів громадян України, іноземців і осіб без громадянства, недопустимість створення для них безпідставних пільг чи переваг, які б ставили їх у привілейоване становище порівняно з громадянами України; – недопущення будь-яких проявів дискримінації, забезпечення умов для реалізації мігрантами своїх прав, свобод і законних інтересів, а також виконання обов'язків, передбачених законодавством; – запобігання масовим стихійним та нерегульованим процесам міграції населення як усередині країни, так і за її межі за допомогою створення спеціальних державних соціально-економічних та національно-культурних програм, оснований на науковому прогнозі міграційного потенціалу, напрямів міграційних потоків з урахуванням сучасної та передбачуваної соціально-економічної та суспільно-політичної ситуації; – протидія незаконній міграції, працевлаштуванню мігрантів і торгівлі людьми; – взаємодія та координація діяльності органів виконавчої влади і громадських організацій у сфері міграції на державному та міжнародному рівнях; – рівноправна співпраця України з державами-партнерами з питань міграційних процесів шляхом підтримання взаємовигідної співпраці за загальновизнаними принципами та нормами міжнародного права³²

Зовнішня міграційна політика має сприяти безпеці країни, нарощуванню її економічного потенціалу та зростанню добробуту населення. Разом з тим, цей процес не є позитивним, а навпаки, завдає шкоди. Тому одним із нагальних питань, що постало перед Україною, є питання національної безпеки країни. Потенційні труднощі, пов'язані з імміграційними процесами, які можуть становити загрозу національній безпеці України, можна окреслити як відсутність адекватних засобів та механізмів інтеграції у різних сферах

---

³² Блюк, Н. В. "Про міграційну політику в Україні." *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки* 845 (2016): 20-27

суспільного життя (медичній, освітній, економічній, культурній тощо) біженців та інших категорій іммігрантів в Україні. Сьогодні відсутня належна система працевлаштування біженців, не розроблений механізм їхньої інтеграції, який би чітко визначив подальшу перспективу і суспільну роль цих людей у майбутньому. Також існують проблеми із забезпеченням прав людини, що призводить до маргіналізації іммігрантів в Україні. Вони переважно працевлаштовуються у тіньових секторах економіки, а їхня соціальна незахищеність сприяє корупції та потенційним зловживанням службовим становищем посадових осіб усіх рівнів. Основними напрямками внутрішньої міграційної політики є забезпечення свободи територіального пересування населення, в галузі праці – оптимізації міжрегіонального перерозподілу громадян, з урахуванням політики, яка склалася у сфері зайнятості, та стану регіональних ринків праці. Зараховуючи міграційну політику до сфери державного управління, необхідно розглянути такі її аспекти, як діяльність державно-правових інститутів, їх взаємодію щодо ведення державної міграційної політики, а також нормативну базу як основу проведення політики. Відокремлюється саме елемент управління, оскільки ця складова найважливіша, в остаточному підсумку вона виявляється елементом, що домінує у системі політичної влади, тобто задає мету, і є інструментарієм міграційної політики. Українська міграційна політика має фрагментарний характер: ряд важливих елементів міграційної політики або не розроблені, або відсутні на практиці. Міграційна політика недостатньо відображає регіональний контекст та недостатньо використовує можливості співпраці з іноземними партнерами, насамперед ЄС, з метою підвищення стандартів міграційної політики загалом та запозичення сучасних технологій. Це відображається на зростанні відтоку висококваліфікованого населення в країни ближнього та далекого зарубіжжя, появі некваліфікованої робочої сили в промислово розвинутих регіонах країни. Тому можна констатувати, що формування цілісної системи державного регулювання трудової міграції в Україні ще не завершено, що підтверджується відсутністю концепції міграційної Правові виклики сучасності: міжнародна міграція в умовах

глобалізації, яка б об'єднала зусилля всіх гілок влади, громадських організацій для досягнення конкретної спільної мети.³³

Вступ до першого розділу

В першому розділі мною було проаналізовано такі поняття : міграційні процеси , міграція , міжнародна міграція , міграційна політика . Розглянуто теорії та концепції міграційної політики посилаючись на іноземних спеціалістів : Еге Равенштайна , котрого вважають засновником міграційної теорії ; Економетричну теорію Е. Лі що вважається класичною теорією ; Неокласичні теорії від М. Фрідмана та П. Самуельсона та М. А . Тодаро в котрих головним чинником міграції зазначають різницю в рівні доходів між місцем відправлення

---

³³ Боднар, Сергій. "Міграційна політика України та її виклики." *Правові виклики сучасності: міжнародна міграція в умова глобалізації*: 71-73.

іммігранта і місцем його прибуття ; Більш пізні неокласичні теорії міграції від Дж. Харріса , Л. Маружко та К. Циммермана вже пояснювали міграцію не тільки з економічного боку , але і з боку прагнення самовдосконалення (освіта або інший політичний устрій країни) ; Теорія подвійного ринку праці від М. Піоре ; Концепція мобільного переходу Ст . Зелінського , що згодом була вдосконалена Р . Скелдоном та Дж. Тейлора ; Висвітлено вплив глобальної міграції на розвиток та вдосконалення економіки різних країн . Далі було процитовано провідних українських спеціалістів : Ольга Малиновська , Мосьондз С.О. та С. Боднар , М. Романюк , О .Хорев та ін . в питанні міграційних процесів в Україні .

Розділ 2. ІММІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ ЯК ПРИКЛАД ДЛЯ УКРАЇНИ

2.1 ІММІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА США

Імміграційна політика США за довгі роки існування цієї країни зазнала суттєвих трансформацій , однак ми будемо розглядати не далекі події 18го -

кінця 20го сторіч , а як приклад візьмемо більш близькі до часу незалежності України починаючи з початку 1980х років і закінчуючи пандемією COVID-19 в 2019 році , який суттєво змінив політику міграції США .

Імміграційна політика в 1990х роках

Після ухвалення Закону про імміграцію та громадянство 1965 р. (Immigration and Nationality Act) до Конгресу постійно вносилися численні законопроекти щодо імміграційної реформи, що пройшли обговорення на десятках слухань. Підсумком цих слухань стало рішення про поділ проблем легальної та нелегальної імміграції. В результаті було прийнято Закон про імміграційну реформу та контроль 1986 р. (Immigration Reform and Control Act, відомий як «амністія Рейгана» – Reagan amnesty), який має був вирішити проблему нелегальної імміграції. За прийом на роботу нелегального іммігранта тепер загрожував штраф, і всі роботодавці зобов'язані були зберігати копії документів, підтверджували легальність знаходження їх співробітників США. Після ухвалення закону, що стосувався нелегальної імміграції, Конгрес зосередив свою увагу на регулюванні імміграції легально. Перед законодавцями стояли такі завдання: врегулювати процес переїзду родичів американських громадян з-за кордону; створити сприятливі умови для припливу висококваліфікованих кадрів; визначити процедуру отримання тимчасового притулку для осіб, які позбавлені можливості проживання в країні перебування через військові дії або внаслідок природних катастроф, але при цьому не підпадають під категорію біженців. У 1989 р. сенатор від штату Массачусетс демократ Е. Кеннеді (Edward “Ted” Kennedy) та сенатор від штату Вайомінг республіканець А. Сімпсон (Alan Simpson) представили до юридичного комітету Сенату законопроект про імміграційну реформу. У період роботи Конгресу 101-го скликання (3 січня 1989 р. – 3 січня 1991 р.), крім законопроекту Кеннеді-Сімпсона, на розгляд був представлено ще один документ щодо реформування імміграційної системи – законопроект сенатора від штату Іллінойс демократа П. Саймона (Paul Simon). Після обговорення обох пропозицій на засіданнях юридичного комітету у червні 1989 р. сенатори вирішили об'єднатися для розробки спільного законопроекту щодо

імміграційної політики. Відмінністю тексту Кеннеді-Сімпсона- Саймона було те, що основна увага приділялася питанням залучення до США висококваліфікованих фахівців та возз'єднання сімей, а не контролю над нелегальними іммігрантами. Фокус зміщувався з обговорення негативних наслідків імміграції у США на перспективу посилення країни за рахунок професіоналів та міцних сімей. Після успішних слухань у комітеті законопроект був прийнятий Палатою представників 3 жовтня, схвалений Сенатом 13 листопада та підписаний президентом 29 листопада 1990 року. Законом про імміграцію (Immigration Act) було встановлено квоту для набуття спеціального імміграційного статусу в 1992- 1994 р. - 700 тис. осіб, а починаючи з 1995 р. - 675 тис. осіб. Квоти належали до трьох груп осіб: іммігранти, які переїжджають на підставі спорідненості, – 465 тис. осіб ; іммігранти, які отримали запрошення працювати, – 140 тис. осіб ; іммігранти за програмою «Візи для іммігрантів різних національностей» (Diversity Immigrant Visa), відомої як "лотерея грін-карт" - green card lottery. (Грін-карта – вид на проживання та роботу для негромадянина США.) У програмі могли брати участь громадяни країн, звідки з 1965 р. була найменша кількість іммігрантів, – 55 тис. осіб.

Закон не змінював кількість біженців, які могли в'їхати у США (125 тис. осіб). У результаті реальна кількість осіб, які отримали імміграційний статус за даними на 1991 р., наблизилась до 800 тис. осіб ³⁴Під час обговорення законопроекту найбільші суперечки викликала квота для другої групи іммігрантів. Противники Кеннеді-Сімпсона-Саймона вказували на те, що автори подавали законопроект як спосіб посилення конкурентоспроможності США за допомогою висококваліфікованих іммігрантів, водночас у роботодавців може не знайтись достатньої кількості місць для цієї групи та місця за квотою можуть зайняти низькокваліфіковані робітники. Для вирішення цієї проблеми та щоб уникнути використання квоти не за призначенням місця були поділені

---

³⁴ Wiessbrodt D., Danielson L. Immigration Law and Procedure / D. Wiessbrodt, L. Danielson. Minnesota: West Publishing CO, 2011. P. 27–29.

на підгрупи: 28,6% місць для кадрів першої категорії – фахівці, які можуть зробити значний внесок у сферу їх діяльності. Особливо виділялися вчені та професори, які здобули всесвітнє визнання. 28,6% місць відходили професіоналам із різних галузей науки (з дипломами магістра та вище), а також визнаним у своїй країні представникам мистецтва та бізнесу. 28,6% (але не більше 10 тис. осіб) відходили кваліфікованим кадрам з дипломами бакалавра і нижче, але таким, що є професіоналами у своїй галузі. Решта 14,2% (але не більше 10 тис. осіб у кожній підгрупі) ділилися між співробітниками релігійних організацій та підприємств, головними офісами у США (пріоритет віддавався працівникам американських місій у Гонконгу); особами, які вклали понад 1 млн дол. в американське підприємство, або де завдяки інвестиції були працевлаштовані як мінімум десять громадян США.

Даний закон не змінив кількість віз для біженців, проте для них було перебудовано систему отримання статусу постійного жителя (LPR): тепер біженці могли подавати прохання для отримання посвідки на проживання через один рік після надання їм притулку в США, при цьому кількість квот для біженців збільшувалася удвічі – з п'яти до десяти тисяч людей. Додатково було введено статус тимчасового захисту для осіб, які не потрапляють у категорію біженців, але змушені на якийсь час залишити свою батьківщину, якщо там сталося лихо, що призвело до суттєвих, але тільки тимчасових, погіршень життєвих умов. На період дії цього статусу іноземець позбавлявся права претендувати на набуття статусу LPR і виїжджати зі Сполучених Штатів, при цьому він не міг бути депортовано. Крім цих застережень, до цієї категорії іноземців застосовувалися ті ж правила, що передбачені для тих, хто перебуває у США неіммігрантів. У різний час статус тимчасового захисту отримували громадяни Кувейту (1991 р.), Лівану (1991 р.), Сомалі (1991 р.), Боснії та Герцеговини (1992 р.), Руанди (1994 р.), Бурунді (1997 р.), Сьєрра-Леоне (1997 р.), Судану (1997 р.), Югославії (1998 р.), Анголи (2000 р.) та Гаїті (2010 р.). У разі відмови в натуралізації іммігрант міг знову подати документи до Служби імміграції та натуралізації (з 2002 р. – Службу громадянства та імміграції), що раніше було заборонено, також було визнано право натуралізації філіппінських

ветеранів Другої світової війни (1973, 1984 і 1988 рр. Верховний суд США виносив відмови з цього питання). До ухвалення Закону 1990 р. іноземця могли не пустити до США або надіслати з причин, зазначених у багатьох документах минулих років. Загалом існувало понад 30 пунктів, що описують причини для відмови у в'їзді та для депортації, при цьому кожен з цих пунктів мав також розділи та підрозділи. Автори Закону про імміграцію 1990 р. постаралися кодифікувати і список, а також виключити з його застарілі принципи (наприклад, згідно із Законом Маккарена– Уолтера 1952 р. людина то, можливо недопущений у країну чи висланий за переконання чи членство у тій чи іншій організації). Відповідно до Закону 1990 р. іммігранта могли надіслати або відмовити у в'їзді на підставі наступних пунктів:

- За станом здоров'я
- Через кримінальні провадження на території інших країн
- З міркувань безпеки, шпигунство, саботаж, проведення нелегальних фінансових операцій та повалення уряду.
- В зв'язку з фінансовим положенням
- В зв'язку з порушенням кримінального законодавства США
- Відсутність належних документів

Не випадково саме Закон про імміграцію 1990 р. вважається символом нового етапу в історії імміграційного законодавства. Після прийняття ліберального Закону про імміграцію та громадянство 1965 р. знадобилося 25 років, щоб Конгрес кодифікував та удосконалив імміграційну систему, змінив систему імміграційних віз і позначив пріоритети в імміграційній політиці відповідно до вимог часу та історичних реалій. Положення закону посилювали відповідальність іноземців за скоєні злочини і при цьому полегшили життя законослухняним іммігрантам. Було переглянуто положення про покарання для які вчинили фінансові злочини, збільшилися штрафи за підробку будь-яких документів. На тисячу людей було розширено штат Служби прикордонного контролю. Одночасно закон був спрямований на вирішення проблеми возз'єднання сімей та відповідав запитам часу на залучення висококваліфікованих кадрів для просування науки, культури та спорту в США. Зміни міграційного

законодавства до цього часу відбуваються у межах, встановлених Законом 1990 року .

Після розпаду Радянського Союзу для залучення висококваліфікованих кадрів у 1992 р. було ухвалено Закон про імміграцію радянських вчених (Soviet Scientists Immigration Act), який встановив особливі умови імміграції для вчених – вихідців з колишнього СРСР. Щорічну квоту було встановлено в 750 осіб. Дозвіл на роботу могли отримати особи, які мали досвід роботи в галузі високих технологій. Закон припинив свою дію у 1996 р., але частково був відновлений з 2002 р до 2007 року ., ставши частиною Закону про дозвіл іноземних зв'язків (Foreign Relations Authorization Act). На п'ять років було передбачено надання 950 робочих віз для «володіючих винятковими знаннями в галузі точних наук» вчених з колишнього Радянського Союзу та країн Балтії. У 1994 р. Служба імміграції та натуралізації вперше опублікувала результати масштабного дослідження про нелегальних та незадокументованих іммігрантів на території США. Згідно офіційними даними, до жовтня 1992 р. на території США проживало близько 3,4 млн нелегальних іммігрантів, а кількість їх зростала на 300 тис. осіб на рік. У жовтні 1996 р., за підрахунками Служби, території США перебувало понад 5 млн нелегальних іммігрантів. Щорічний чисельний приріст становив 275 тис. осіб ³⁵. Велика частина іммігрантів незаконно перетинала кордон США з Мексикою і осідала у прикордонних штатах. Сотні тисяч нелегальних іммігрантів переїжджали до Каліфорнії, з її значними сільськогосподарськими плантаціями, на яких завжди були потрібні робітні руки. Тому не дивно, що саме у Каліфорнії виникл добре організований рух, який ставив за мету посилити покарання за незаконне перетинання кордону та ускладнити життя нелегальних іммігрантів.

У 1996 р. президент У. Клінтон (William “Bill” Clinton) підписав три законопроекти, які безпосередньо стосувалися імміграційної політики. Першим був Закон про боротьбу з тероризмом та ефективну смертну кару (Antiterrorism and Effective Death Penalty Act – AEDPA); другим – про особисту

---

³⁵ Estimates of the Unauthorized Immigrant Population Residing in the United States: 1990–2000 // Department of Homeland Security. Available at: http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/statistics/publications/Il_Report_1211.pdf

відповідальність та сприятливі можливості працевлаштування (його стали називати Законом про пенсії та допомогу – Welfare Act) і третім – про нелегальну імміграцію та відповідальність за імміграцію (Illegal Immigration Reform and Immigrant Responsibility Act - IIRIRA). Закон про пенсії та допомогу стосувався обмеження соціальних виплат для осіб, які не мають громадянства США: нові іммігранти, незалежно стану здоров'я, позбавлялися права на отримання пенсій та допомоги після досягнення 65 років. Закони AEDPA та IIRIRA стосувалися посилення прикордонного контролю, розширення переліку причин, через які іммігрант може бути депортований; також заборонялося подавати апеляцію до суду у разі, якщо Служба імміграції та натуралізації ухвалила рішення про недопущення не громадянина США на територію країни. Економічне зростання другої половини 1990-х років обернулося нестачею робочих рук, і під тиском бізнесу Конгрес збільшив квоти для віз категорії фахівців, які приїжджають для роботи у своїй галузі, з умовою, що великі роботодавці нададуть своїм службовцям можливість пройти технологічні тренінги підвищення продуктивності праці, щоб у подальшому не залежати від іноземних фахівців. У зв'язку з тим, що Служба імміграції та натуралізації не справлялася з потоком охочих отримати американське громадянство та черги розтягувалися на роки, у 1998 р. Конгрес відновив право отримувати пенсії та допомоги тим жителям США, які отримували соціальні виплати до ухвалення Закону про пенсії та допомоги. Також через тривалі черги було прийнято Закон про захист дітей (Child Status Protection Act, CSPА). Відповідно до Закону про імміграцію та громадянство 1965 р., дітьми вважалися особи, які не досягли 21 року і не одружені. Якщо хтось подавав заявку на набуття статусу LPR до 21 року, але не встигав отримати документи в строк, то мав подавати заявку заново. Служба імміграції та натуралізації у своїх звітах називала цю проблему «виходом із необхідного віку» (aging-out), визнаючи, що багато людей страждають через брак кадрів, бюрократичної тяганини та збоїв в обробці заяв. Згідно Закону про захист дітей, людина, яка досягла 21 року, але перебуває у черзі на натуралізацію, не може бути депортованою і не повинна наново подавати заяву на отримання дозволу на постійне проживання. Після ухвалення

Закону 1990 р. пріоритетним напрямом в імміграційній політиці знову стало припинення нелегальної імміграції до країни. Станом на 2000 р. у США перебували 7 млн нелегальних іммігрантів за середнього щорічного приросту в 350 тис. осіб³⁶. Цифра виявилася вдвічі більше, ніж у 1990 р. При цьому вказувалося, що з 3,5 млн. нелегальних іммігрантів за десять років близько 2 млн. вибули з категорії нелегальних у зв'язку з легалізацією свого статусу, депортацією або добровільним від'їздом із США. Основну частку серед нелегальних іммігрантів становили громадяни Мексики, їх чисельність оцінювалася більш ніж 4,5 млн осіб – 68% від загальної кількості нелегальних іммігрантів. У 1990-х роках значно збільшилася нелегальна імміграція з Бразилії. При цьому іммігранти переважно проходили імміграційний контроль за туристичними візами та залишалися в країні, таким чином вони потрапляли до категорії незадокументованих іммігрантів. В результаті станом на 2000 р. у США незаконно перебували близько 77 тис. бразильців. Нелегальна імміграція 1990-х з Латинської Америки склала приблизно 3 млн. 159 тис. осіб³⁷. Чисельність нелегальних іммігрантів із Азії за десять років зростає з кількох десятків тисяч до півмільйона. Вихідці з європейських країн потрапляли до незадокументованих іммігрантів в основному у зв'язку з розпадом Радянського Союзу. Усього Служба імміграції та натуралізації оцінювала нелегальну імміграцію з Європи до 69 тис. осіб (з них вихідці з СРСР становили понад 40 тис.). Африканських нелегальних іммігрантів (більшість громадян Нігерії, Кенії та Гани 130 тис. осіб).

Імміграційна політика після приходу до влади Джорджа Уокера Буша. Коли Дж.У. Буш був офіційно висунутий Республіканською партією кандидатом на пост президента у 1999 р., він намітив кілька найважливіших

---

³⁶ Estimates of the Unauthorized Immigrant Population Residing in the United States: 1990–2000 // Department of Homeland Security. Available at: http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/statistics/publications/III_Report_1211.pdf

³⁷ Estimates of the Unauthorized Immigrant Population Residing in the United States: 1990–2000 // Department of Homeland Security. Available at: http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/statistics/publications/III_Report_1211.pdf

тем, які у разі його перемоги перетворилися б у законодавчі ініціативи. Серед них була імміграційна реформа. У передвиборчій програмі Дж.У. Буш закликав реформувати Службу імміграції та натуралізації, яка, на його думку, має дві протилежні цілі: з одного боку, забезпечувати безпеку кордонів, заарештовувати та депортувати нелегальних іммігрантів, а з іншого – розглядати справи тих, хто приїжджає до США легально. Дж.У. Буш вказував на бюрократію та ускладнені процедури розгляду справ, на які посилалися самі представники Служби, виправдовуючи багаторічні черги на отримання імміграційних віз³⁸ Для реформи Служби імміграції та натуралізації Дж.У. Буш запропонував:

- розділити Службу на дві агенції: одна повинна займатися охороною кордонів, а інша – обслуговувати легальних іммігрантів; при цьому обидва агентства повинні знаходитися під керівництвом помічника генерального прокурора з питань імміграції;
- сприяти возз'єднанню сімей легальних іммігрантів, дозволяючи їх подружжю та неповнолітнім дітям проживати в США, поки що запит на отримання імміграційного статусу перебуває на розгляді;
- встановити максимально допустимий термін розгляду кожної заяви – шість місяців (2000 р. середні терміни розгляд петицій на отримання/зміна імміграційного статусу в Техасі становили 69 місяців, у Каліфорнії – 52 місяці);
- для підвищення оперативності забезпечити агенцію з роботи з легальними іммігрантами додатковим фінансуванням у 500 млн дол. на п'ять років та виробити систему заохочень співробітників з урахуванням термінів розгляду заяв.

У перші місяці президентства Дж.У. Буша антиімміграційне, рестрикційні лобі було в явній меншості, в основному воно займалося тим, що розповідало про те, що відбувається в Мексиці, наголошуючи на тому, що громадяни і політики південного сусіда намагаються впливати на внутрішню політику США .

---

³⁸ Renewing America's Purpose // Murray State University. Available at: <http://campus.murraystate.edu/academic/faculty/mark.wattier/Purpose.pdf>

Очільник адміністрації Мексики В. Фокс зазначив: «США зацікавлені в легальних іммігрантах та сезонних робітників з Мексики, якщо вони хочуть продовження економічного зростання на 5% на рік та уповільнення зростання інфляції нижче 2% на рік. Імміграція не тільки не шкідлива для США, вона стимулює зростання американської економіки»³⁹. Для вирішення нагальних проблем у сфері імміграції було прийнято рішення створити Американо-мексиканську робочу групу. В неї, на пропозицію президентів, увійшли: від США – держсекретар К. Пауелл (Colin Powell) та генеральний прокурор США Дж. Ешкрофт (John Ashcroft), від Мексики – міністр закордонних справ Мексики Х. Кастньєда (Jorge Castaneda) та міністр внутрішніх справ С. Кріл (Santiago Creel). Завдання у робочої групи були такі:

- підготовка інформаційної бази для можливої імміграційної реформи, проведення широкого відкритого обговорення цього питання;
- Вироблення пропозицій щодо забезпечення безпеки кордонів, щодо зміни процесу отримання віз для тимчасово запрошених робітників;
- робота з прикордонними службами для забезпечення гідного поводження з легальними та нелегальними іммігрантами;
- Визначення умов праці іммігрантів

Тема імміграції та дебати про імміграційну реформу завжди були гостро політизовані, риторика відрізнялася від політика до політика, від газети до газети та від громадянина до громадянина. Навіть опитування громадської думки, обережно складені соціологами, показують різні цифри. Здебільше громадяни США висловлювалися проти проживання нелегальних іммігрантів в країні, але водночас були проти депортації нелегальних іммігрантів і виступали за гідне поводження з тими, кого викрили порушення імміграційного законодавства. Американці виступали проти амністії та за легалізацію. Через складність у розумінні термінології багато хто з політиків майстерно

---

³⁹ The President's News Conference with President Vicente Fox of Mexico in San Cristobal, Mexico. February 16, 2001 // The American Presidency Project. Available at: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=45868>

жонглиювали термінами, домагаючись потрібних у конкретній ситуації результатів.

Голів робочої групи запросили до Білого дому 10 вересня для обговорення деталей реформи та підготовки тексту законопроекту для робочої групи. Глави американо-мексиканської робочої групи зустрілися рано-вранці 11 вересня 2001 р. в Білому домі. Ця зустріч стала для групи останньою.

ПОДІЇ ПІСЛЯ 11 ВЕРЕСНЯ 2001 року

10 вересня 2001 р. США були однією з найбільш відкритих для іммігрантів та туристів країн. У день, коли 19 терористів захопили пасажирські літаки і направили їх на Світовий торговий центр і Пентагон, у країні знаходилися мільйони іноземців і мільйони нелегальних іммігрантів, про яких уряду було практично нічого не відомо. Терористи прибули до США легально по туристичних, студентських та бізнес-візах, багато хто залишився у США, прострочивши візу, але співробітники Служби імміграції та на туралізації не звернули на них особливої уваги, їх не вистежили та не депортували. Один із терористів в'їхав до країни без візи, оскільки незадовго до цього став громадянином Франції і йому не була потрібна віза для короткострокового перебування. Більшість в'їхали в травні 2001 р., термін проживання на території США у всіх був різний: від кількох тижнів до кількох років. Цього ж дня імміграційна політика перестала бути питанням економічним, соціальним чи політичним, вона перейшла до розряду питань національної безпеки. Вперше після Другої світової війни президент відновив діяльність військових трибуналів для іноземців. З листопада 2001 р. громадян іноземних держав, підозрюваних у тероризмі, про ведення чи підтримку терористичної діяльності, міг судити військовий трибунал.

Уряд США був націлений на забезпечення максимальної безпеки кордонів, все ж таки інші питання відійшли на другий план. У січні 2002 р. організації, які просувають ідею комплексної реформи імміграційного законодавства, вперше

зібралися у Вашингтоні через п'ять місяців після нападу на Світовий торговий центр та Пентагон. Всім присутнім на зустрічі було очевидно, що провести імміграційну реформу після того, що сталося 11 вересня, буде набагато складніше. Громадська думка була на боці тих, хто прагнув посилити правила в'їзду до США, перед невідомою загрозою американці були готові бачити у будь-якому іноземці терориста. Нелегальні та навіть легальні іммігранти тепер розглядалися як потенційні вороги. Через присутність у країні мільйонів нелегалів, про які правоохоронним органам не було нічого відомо, і слід було провести реформу.

14 травня 2002 р. президентом було підписано Закон про посилення безпеки кордонів та реформування системи видачі віз (Enhanced Border Security and Visa Reform Act). Виступаючи після його підписання, Дж.У. Буш наголосив на тому, що державні структури обов'язково повинні мати інформацію, навіщо та чи інша особа в'їжджає до країни, а надалі – де фактично проживає та чим займається. Водночас він зазначив, що ухвалення цього закону не означає перетворення Сполучених Штатів на закриту країну і наголосив на необхідності комплексної реформи імміграційного законодавства.

У щорічному посланні до Конгресу 2004 р. президент Дж.У. Буш висловився за проведення імміграційної реформи. У розгорнутому вигляді пропозиція президента щодо імміграційної реформи було опубліковано на сайті Білого дому та відповідало необхідності:

- забезпечення внутрішньої безпеки шляхом посилення прикордонного контролю;
- легального залучення сезонних робітників у тих випадках, коли неможливо знайти американських громадян для зайняття посади;
- легалізації тих нелегальних іммігрантів, які бояться виїхати з країни під страхом арешту та звинувачення у терористичній діяльності, шляхом надання їм статусу тимчасового робітника з обов'язковим контролем їхнього виїзду зі США;
- створення стимулу для офіційного безпечного виїзду тимчасових робітників після закінчення терміну американської візи;

- отримання інформації про нелегальних іммігрантів на території США⁴⁰

16 грудня 2005 р. було внесено і відразу прийнято законопроект «Про охорону кордонів, боротьбу з тероризмом та нелегальну імміграцію» (Border Protection, Anti-terrorism and Illegal Immigration Control Act H.R. 4437) Дж.

Сенсенбренера. Це був найжорсткіший антиімміграційний законопроект за останні пів століття. Нелегальний перетин кордонів прирівнювався до кримінального злочину (на той момент згідно із законом воно вважалось дрібним правопорушенням), полегшувався процес депортації, а на роботодавця, який свідомо приймає на роботу нелегального іммігранта, накладався штраф у розмірі до 40 тис. дол.

Новий законопроект Кеннеді-Маккейна-Кіла S. 1348 передбачав наступне: посилення прикордонного контролю; посилення внутрішнього контролю за нелегальними іммігрантами; посилення контролю за роботодавцями, які наймають нелегальних іммігрантів; нова програма тимчасово запрошених робітників; нова система балів під час розгляду запиту на імміграційні візи; легалізація нелегальних іммігрантів, які в'їхали до 1 січня 2007 року⁴¹. Цей законопроект був жорстким варіантом законопроекту Кеннеді-Маккейна, де легалізація була прийнята в обмін на бальну систему. Е. Кеннеді зібрав навколо цього законопроекту всіх можливих прихильників у Сенаті; навіть консервативні представники Джорджії Дж. Айзексон (John “Johnny” Isakson) та С. Чемблісс (Saxby Chambliss), а також старший сенатор від Південної Кароліни Л. Грем (Lindsey Graham) виступили співавторами законопроекту. Білль справді наближався до проектів республіканців .

За час президентства Дж.У. Буша кількість затриманих на місці роботи нелегальних іммігрантів знизилася з 3 тис. у 1999 р. до 445 осіб у 2004 р., а кількість затримань роботодавців знизилася зі 182 до чотирьох осіб у 2005 р. Також варто згадати, що, за середніми оцінками, у США на 2007 р. постійно

---

⁴⁰ Bush G.W. Address before a Joint Session of the Congress on the State of the Union // The American Presidency Project. January 20, 2004. Available at: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29646>

⁴¹ S. 1348 Comprehensive Immigration Reform Act of 2007. 110th Congress (2000–2008) // Library of Congress. Available at: <https://www.congress.gov/bill/110th-congress/senate-bill/134>

працювало близько 7 млн нелегальних іммігрантів. За час президентства Дж.У. Буша був помітних ініціатив, що з реформою імміграційного законодавства. «Хоч я і розчарований тим, що мені не вдалося провести законопроект щодо імміграційної реформи, – пише у своїх мемуарах Дж.У. Буш, – я не шкодую, що прийняв цей виклик. Наші зусилля підвищили ступінь поінформованості про питання, яке не вирішиться саме собою... Я впевнений, що реформа одного разу відбудеться, і, незважаючи на жодні розчарування, я радий, що ми зробили дуже багато і не боялися пропонувати непопулярні рішення»⁴². Упродовж років президентства Дж.У. Буша була виконана робота із зближення позицій демократів та республіканців з питань імміграційної політики.

Президентство Барака Обама

Вступ на посаду першого президента афроамериканця був справжнім святом для американської ліберальної громадськості.

З питань імміграційної реформи (як і в багатьох інших складних питаннях) Б. Обамі були близькі ідеї Еге. Кеннеді. Він став одним із співавторів законопроекту Кеннеді-Маккейна, відстоював інтереси профспілок, пропонуючи вигідні їм поправки, які згодом були прийняті. Б. Обама виступав за комплексну реформу з акцентом на перегляд системи видачі віз та встановлення квот. На його думку, реформа мала ґрунтуватися на таких пунктах: безпека кордону – впорядкування та посилення; контроль за роботодавцями; «zasлужене громадянство» – надання громадянства нелегальним іммігрантам, які відповідали суворим критеріям; збільшення квот на робочі візи; стабілізація та перегляд системи квот в цілому; прискорене громадянство для службовців у збройних силах США; співробітництво з Мексикою та країнами Південної Америки.

Серед мінусів імміграційної системи Б. Обама не раз називав «приватизацію» імміграційного контролю приватними компаніями, які зацікавлені в отриманні прибутку та готові створювати проекти з гучними назвами та цілями, аби отримати державне фінансування. Усі електронні системи контролю за

---

⁴² Preston J. Judge Suspends Key Bush Eff ort on Immigration / J. Preston // The New York Times. October 11, 2007. Available at: [HYPERLINK](#)

кордоном та за в'їздом/виїздом створювалися приватними компаніями, які використовували свої власні бази даних, через що система контролю не спрощувалась, а, навпаки, ускладнювалася. Конгрес майже не дивлячись погоджувався ці проекти, виділяючи на них великі кошти, оскільки всі вони уявлялися як зусилля боротьби з тероризмом. Для того щоб упорядкувати та привести в дію всі види контролю, необхідно було систематизувати бази даних та звести всі створені різними компаніями проекти воедино. Як і багато інших політиків, Б. Обама говорив про те, що необхідно працювати з Мексикою для стабілізації економічної ситуації в цій країні та боротьби з організованою злочинністю, яка рятує чималі гроші за «доставку» до США нелегальних іммігрантів.

Після декількох років подавань законопроектів у Конгрес і після постійного відхилення ініціатив Барак Обама зневірився провести законопроект «Розвиток, допомога та освіта для неповнолітніх іммігрантів» через Конгрес, тому адміністрація Б. Обама вирішила діяти до того, як М. Рубіо внесе його на голосування. 15 червня 2012 р., виступаючи перед журналами стами у розарії Білого дому, Б. Обама заявив про те, що підписав указ з метою припинити затримання іммігрантів, які можуть отримати легалізацію за законопроектом «Розвиток, допомога та освіта для неповнолітніх іммігрантів». Листопадові вибори посилили позиції республіканців у Сенаті та Палаті представників, тому прихильники імміграційної реформи вирішили спробувати ухвалити законопроект «Розвиток, допомога та освіта для неповнолітніх іммігрантів» у період до вступу на посаду нових членів Конгресу 112-го скликання (3 січня 2011 р. – 3 січня 2013 р.). Законопроект було вирішено поєднати з H.R. 5281, який стосувався депортації нелегальних іммігрантів. Наприкінці листопада прихильники та автори законопроект та зустрілися з президентом Б. Обамою у Білому домі. Він обіцяв свою підтримку і перед голосуванням справді сам дзвонив тим конгресменам, яких вважали такими, що сумніваються. У новому законопроекті йшлося про максимальний вік осіб, які могли подавати прохання про легалізацію, було знижено до 30 років, інших змін у тексті не було. 8 грудня проімміграційні кола нарешті святкували перемогу – Палата

представників схвалила, але 18 грудня Сенат проголосував проти цієї ініціативи. Після смерті Е. Кеннеді місце головного «двигуна» імміграційної реформи зайняв Ч. Шумер.

У посланні «Про становище країни» 2014 р. Б. Обама знову закликав Палату представників звернутися до імміграційної реформи та ухвалити законодавство. Мова вже не йшла про комплексну реформу, що означало готовність Білого дому підтримати реформу в будь-якому вигляді, якщо підсумковий результат відповідатиме баченню президента. Робота, виконана в роки президентства Б. Обами, наблизила Конгрес до реформи імміграційного законодавства. Проект «банди восьми» став прикладом того, як республіканці та демократи можуть спільно працювати для досягнення спільної мети. Зусилля Дж. Маккейна, Л. Грема, Ч. Шумера, Л. Гутьєреса, інших конгрес змін та їхніх радників не пропали даремно. Невідомо, коли буде проведено реформу, але їхня заслуга у прийнятті нового законодавства буде так само очевидна, як заслуга Е. Кеннеді .

ПРЕЗИДЕНСТВО ТРАМПА

Одним із головних символів яскравої та насиченої передвиборчої кампанії Дональда Трампа (Donald Trump) стала стіна, що відокремлює США від Мексики. Огороджувальний бар'єр як перешкода для ввезення контрабанди та в'їзду нелегальних іммігрантів будувався давно, але образ, який намалював Д. Трамп – «величезний мур», за який має заплатити Мексика, – став знаком відділення США як від Мексики, так й від потоку іммігрантів в цілому. Жорстка позиція щодо імміграційної реформи була оприлюднена разом з оголошенням про рішення балотуватися на пост президента у червні 2015 р. У своїй промові Д. Трамп заявив, що Мексика направляє до Сполучених Штатів злочинців та наркоторговців, а це збільшує кількість кримінальних злочинів. Неодноразово Д. Трамп висловлювався проти дозволу сирійським біженцям в'їжджати до США, заявивши, що вони можуть бути «ідеальним троянським

конем»⁴³, і пропонував депортувати сирійських біженців, які вже перебувають у країні. Адміністрацію Б. Обама Д. Трамп звинувачував у дискримінації християн: «Якщо ви християнин Сирії, то вам закрито в'їзд до нашої країни, адже саме християн там і нищать. А якщо ви мусульманин... навіть важко повірити, наскільки легко ви потрапите до США»⁴⁴. Згідно з даними Служби громадянства та імміграції, із сирійських біженців, що прибувають 3% – християни (які загалом становлять 10% сирійського населення).

У січні 2017 р. президент підписав виконавчий указ № 13769 «Захист країни від проникнення іноземних терористів» (Protecting the Nation from Foreign Terrorist Entry). Згідно з указом не менше ніж на 120 днів зупинялася програма США прийому біженців. Д. Трамп, будучи одним із політиків, що найбільш сміливо висловлюються на тему імміграційної реформи, не раз вказував на те, що не всі групи іммігрантів «однаково корисні для економіки США». Він завжди казав, що «країні потрібні лише висококваліфіковані іммігранти». Проте обговорення можливості скорочення кількості іммігрантів вже сигналізує про намір ускладнити процес найму навіть висококваліфікованих іноземців для компаній, університетів, лабораторій та дослідницьких центрів. Адміністрація Д. Трампа неодноразово заявляла про готовність підтримати імміграційну реформу, яка буде заснована на наданні віз «залежно від заслуг» (merit-based), але у будь-якому випадку загальна кількість іноземних робітників (як щодо імміграційних, так і неімміграційних віз) скорочуватиметься. У лютому 2018 р. Д. Трамп підписав меморандум про національну безпеку, згідно з яким було створено Національний центр з перевірки благонадійності іммігрантів (National Vetting Center) для координації роботи Держдепартаменту, міністерств внутрішньої безпеки та юстиції, а також директора Національної розвідки. Але меморандум багато в чому спрямований на боротьбу з так званими містами-притулками

---

⁴³ Trump: Syria refugees could be the “ultimate Trojan horse”// Fox News. November 18, 2015. Available at: <http://www.foxnews.com/transcript/2015/11/18/trump-syriarefugees-could-be-ultimate-trojan-horse.html>

⁴⁴ Jacobson L. Donald Trump says if you're from Syria and a Christian, you cannot come to the US as a refugee // PolitiFact. July 20, 2015. Available at: <http://www.politifact.com/truth-o-meter/statements/2015/jul/20/donald-trump/donald-trump-says-ifyoure-syria-and-christianyou-/>

(sanctuary cities), які президент неодноразово називав чи не головною проблемою імміграційної політики США. Завдячуючи імміграційній політиці яку провадив Д. Трамп на 2018 р. максимальна кількість разів рішень на в'їзд біженців була встановлена на рівні 45 000 осіб, що стало найнижчим річним показником з впровадження програми з переселення з 1980 року.

2.2 ІММІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ

Мігранти у Франції

Франція приймає іммігрантів протягом 150 років, причому можна виділити такі періоди імміграції. У першому етапі, до середини 1950-х рр., імміграція була незначною. За першу половину ХХ ст. кількість іммігрантів, які проживають у Франції, збільшилося на 1,2 млн осіб і склало 2,3 млн осіб у 1954 р.⁴⁵ . З середини 1950-х років. до 1973 р. імміграція мала масовий характер, що відповідало потребам ринку праці післявоєнної Франції. Більше половини іммігрантів приїжджали до Франції з трудових мотивів, третина – у рамках возз'єднання сімей. В основному в країну прибували молоді чоловіки-робітники з Іспанії, Італії, Португалії, Марокко та Алжиру. У 1974 р. були вжиті обмежувальні заходи щодо іммігрантів, прибувають із трудовими цілями (у зв'язку з різким зростанням безробіття внаслідок економічної кризи та виходу ринку праці людей післявоєнних поколінь). Водночас у 1974 р. було спрощено процедуру імміграції в рамках возз'єднання сімей. Це і стало головним мотивом імміграції, причому серед іммігрантів різко збільшилася частка жінок. Змінилася географічна структура імміграції: частка країн Магрибу перевищила показник європейських країн, що скоротився з 66% у 1975 р. до 37% 2013 р. Зростала частка вихідців із країн Азії, Латинської Америки та Африки південніше Сахари, а з початку 1990-х років. - з країн Центрально-Східної Європи та Росії. Як слідство змінився національний склад іммігрантів. В даний час на легальній основі у Франції перебуває 5,8 млн. іммігрантів (8,9%

---

⁴⁵ France, portrait social, édition 2016 / INSEE. URL: www.insee.fr

населення країни проти 8,1% наприкінці 2005 р.), з яких близько 40% мають французьке громадянство, а також 6,8 млн їх нащадків (10% населення).¹⁰ Серед іммігрантів переважають особи від 25 до 54 років (55%), на осіб молодше 15 років припадає близько 5%, від 15 до 24 років - 9%, старіше 55 років - 32% сукупної кількості іммігрантів. Жінки становлять близько 51% усіх іммігрантів⁴⁶.

У країнах Африки народилося 43,5% французьких іммігрантів (у тому числі в Алжирі – 13%, Марокко – 12,2%, Тунісі – 4,4%), у країнах ЄС – 31,8% (у Португалії – 10,4%), Італії – 5%, Іспанії – 4,2%), у країнах Азії – 14,5% (у Туреччині – 4,3%, у Камбоджі, Лаосі та В'єтнамі – 2,8%), в Америці та Океанії – 5,6% іммігрантів. Серйозною проблемою для Франції, як і для багатьох інших країн ЄС, є нелегальна імміграція (вона помітно ускладнилася з набранням чинності Шенгенської угоди). Масштаби нелегальної міграції достовірно оцінити неможливо. Так, наприклад, агентство ЄС з безпеки зовнішніх кордонів (Frontex) у звіті за третій квартал 2014 р. наводить відомості про 230 901 випадки незаконного перетину кордону з початку року, а загальна кількість зафіксованих нелегалів в країні оцінює в 409 136 осіб (цей показник у порівнянні зі станом на 2013 р., за підрахунками фахівців, зріс на 21%).¹³ У липні 2015 р. в інтерв'ю газеті "Figaro" депутат Національних зборів від партії "Республіканці" Г. Ларриве, коментуючи французьке міграційне законодавство, говорить уже про 500 тис. нелегальних іммігрантів у Франції⁴⁷. У 2014 р., за даними Європейського агентства з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав-членів ЄС, основними постачальниками нелегальних іммігрантів до Західної Європи загалом стали Сирія, Еритрея, Марокко та Афганістан. Основні маршрути нелегальної імміграції у Європу -

---

⁴⁶ Tableaux de l'économie française, Édition 2017 / INSEE. URL: www.insee.fr.

⁴⁷ J.-M. Leclerc, Les chiffres chocs de l'immigration illégale en Europe / J.-M. Leclerc [Electronic resource] // Le Figaro 04.03.2015. URL: <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2015/03/04/01016-20150304ARTFIG00002-les-chiffres-chocs-de-l-immigration-illegale-en-europe.php>

Східно-Середземноморський, Західно-Балканський, Центральном Середземноморський та Західно-Середземноморський.

Становище іммігрантів у Франції дуже неоднозначне. З одного боку, згідно з висновками Національного інституту демографічних досліджень Франції, показники культурної інтеграції іммігрантів, крім вихідців з Туреччини та деяких африканських країн покращуються. Багато іммігранти у повсякденному житті використовують переважно французьку мову, зростає кількість змішаних шлюбів. З іншого - значна кількість іммігрантів як і раніше має низьку кваліфікацію, не може подолати мовну та культурний бар'єр, більшою мірою, ніж корінне населення, схильне до безробіття (20 і 9,4% відповідно у 2015 р.).⁴⁸. Високий рівень безробіття серед іммігрантів частково можна пояснити дискримінацією, що виявляється, насамперед, стосовно вихідців із країн Північної Африки (переважно колишніх французьких колоній). До цього слід додати нерівність французів та вихідців з іммігрантського середовища у сфері заробітних плат (наприклад, середньомісячна заробітна плата білого француза, за підрахунками експертів INSEE, на початку 2000-х років, становила 1550 євро, вихідця зі Східної Європи тієї ж кваліфікації за той же обсяг робіт – 1400 євро і, нарешті, магрибинець чи виходець із т.зв. франсафрики міг розраховувати лише 1300 євро)⁴⁹. Вищевикладене не може не позначатися на соціальній стабільності та на ставленні іммігрантів до корінних французів, нехай і не мають прямого відношення до їх трудових невдач. Іммігранти випереджають корінних французів (часткою у зайнятому населенні відповідних груп) у сфері будівництва (за рахунок великої кількості низькокваліфікованих робітників із низькими соціальними вимогами); домашнього сервісу (вихідці з колишніх колоній часто стають домашньою прислугою у заможних французів), готельного та ресторанного бізнесу. Однак у Загалом для третинного сектора ця частка серед іммігрантів нижча, ніж серед корінних французів

---

⁴⁸ Tableaux de l'économie française, Édition 2017 / INSEE. URL: www.insee.fr.

⁴⁹ Tavan, Ch. Les immigrés en France: une situation qui évolue / Ch. Tavan [Electronic resource] / INSEE. URL: http://www.insee.fr/fr/ffc/docs_ffc/IP1042.pdf. Date of access: 19.03.2017.

Таким чином, можна сказати, що імміграція дозволяє, з одного боку, заповнити «прогалини» в деяких секторах економіки (очевидно, що при існуючій динаміці заробітної плати задовольнити попит на кадри в таких секторах, як будівництво та низькокваліфіковані послуги, силами тільки корінних французів на сьогоднішній день неможливо). З іншого боку, приплив іммігрантів не допомагає вирішенню проблеми безробіття в країні, а, навпаки, негативно впливає на загальну атмосферу на ринку праці та призводить до зниження середнього рівня заробітної плати. У тому числі показово, що з точки зору заробітної плати найбільш уразливі не білі європейці, а саме раніше вихідці з колишніх колоній, що прибули в країну. Формування потоків міграції і приплив іноземців до Франції веде, серед іншого, до підвищення соціальної напруги саме серед вихідців з найбільш проблемних регіонів світу. Такий стан справ на ринку праці та в суспільстві підштовхує іммігрантів до консолідації зусиль та до пошуку самоідентифікації в рамках власного етнічно вузького співтовариства однодумців та єдиновірців, в якому можна знайти підтримку (часто як моральну, а й фінансову). В той же час дискримінаційні умови, що пропонуються наймачами, підштовхують найбільш дискриміновані у цій сфері категорії населення (головним чином вихідців з ісламського середовища) до створення власних мікро- та малих підприємств. Для того, щоб зберегти перевагу в конкурентній боротьбі вони часто змушені уникати податків і вести «сіру» звітність, що по суті стає національною рисою ведення бізнесу у Франції. Також широкі масштаби набуває нелегальна економіка. Так, у Паризькій агломерації третина підсудних (за всіма видами правопорушень) – мігранти, причому лідирують за кількості засуджених цигани, на другому місці йдуть вихідці із франсафрики (Конго, Камерун) і замикають трійку категорій-лідерів магрибінці (найчастіше алжирці)⁵⁰.

Велику загрозу державній безпеці становить посилення ролі представників АКІМ (Аль-Каїди Ісламського Магрибу) у південному регіоні Франції та посилення їх впливу в ОЗУ Марселя, яка контролює досить серйозні джерела

---

⁵⁰ Le Centre national de la recherche scientifique[Electronic resource]// Mode of access : <http://www.cnrs.fr>

фінансів та людських ресурсів та за збереження існуючих тенденцій ризикує стати соціальною базою для терористів у Франції .

Міграційна політика Франції

Головна роль у здійсненні міграційної політики приділяється міністерству внутрішніх справ: «У межах своїх обов'язків, пов'язаних із імміграцією, питаннями надання притулку та прийому іноземців, міністр внутрішніх справ готує та реалізує політику Уряду щодо: в'їзду, перебування та здійснення своєї професійної діяльності іммігрантами у Франції; боротьби з нелегальною імміграцією та фальсифікацією документів, зачіпаючи іноземних громадян»

Налагоджено активну роботу силового відомства з міністерством праці (з питань зайнятості іммігрантів та боротьби з безробіттям), міністерством юстиції (з питань набуття громадянства) та міністерством закордонних справ (з візових питань).

На сучасному етапі французька держава була змушена прийняти низку заходів щодо обмеження імміграційних потоків. Так, у 2003 р. було ухвалено Закон «Про регулюванні імміграції, перебування іноземців у Франції та натуралізації», посилив умови в'їзду та перебування на території Франції іноземців. Він також передбачав заходи щодо боротьби з фіктивними шлюбами та фіктивним визнанням батьківства (за ці правопорушення вводилася кримінальна відповідальність) та збільшив термін перебування у шлюбі для отримання посвідки на проживання до 2 років. Водночас закон запровадив чотири категорії іноземців, які мають абсолютний захист від виселення: особи, що народилися у Франції або приїхали до 13 років; особи, протягом 20 років постійно які законно проживають біля Франції; особи, які протягом 10 років законно проживають у Франції і протягом 3 років перебувають у шлюбі із громадянином Франції; особи, які протягом 10 років законно проживають у Франції та є батьками дітей, які мають французьке громадянство.

Нездатність регіональної влади Франції вирішити очевидні проблеми в поєднанні з традиційним та довгостроковим поглибленням процесу діаспоризації в кварталах дешевого житла призвели до зростання невдоволення

та протестних настроїв у іммігрантському середовищі, що складало переважну більшість населення районів "для бідних". Так, за даними INSEE, серед населення «соціально неблагополучних зон» Парижа з 1999 по 2005 р. від 30 до 40% всіх повнолітніх не мали роботи, а близько 29% вважали, що щодо них має місце дискримінація⁵¹. Наростаючі протиріччя досягли піку восени 2005 р., і з 27 жовтня до 16 листопада поліція та служби надзвичайних ситуацій Франції були змушені придушувати збройні виступи іммігрантів усіх категорій, під час яких 2888 людей було заарештовано⁵².

Н.Саркозі розробив і домігся ухвалення закону «Про імміграцію та інтеграцію» від 24 червня 2006 р.⁵³ Закон серйозно посилював правила прибуття та перебування у Франції. Основна суть документа зводиться до таких заходів: скасування автоматичного надання громадянства після 10 років перебування на території Франції (заходи боротьби з нелегалами); перевага при надання віз та видів на проживання вихідцям з розвинених країн з актуальною спеціальністю та вищою освітою (дискримінаційні заходи для обмеження в'їзду, відкриття напряму «здібності та таланти»); обмеження можливостей сімейного возз'єднання (збільшення тривалості терміну перебування у шлюбі, запровадження додаткових критеріїв); посилення відбору при прийомі на навчання іноземних студентів (ускладнення стандартних процедур); введення ряд нових документів, таких як «договір-контракт про прийом та інтеграцію» (до в'їзду) та «карта резидента» (після в'їзду) (посилення контролю). У 2007 р. до закону було прийнято доповнення, що ще більше посилили імміграційну політику, більше того, як експеримент вводили безпрецедентний захід – проходження іммігрантом ДНК тесту для полегшення його наступної

---

⁵¹ Bidoux Pierre-Emile. L'accès à l'emploi et au logement s'améliore pour les immigrés à Paris mais les inégalités et les discriminations persistent [Electronic resource] // INSEE. №376. 01.12.2011. URL: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/1290618>

⁵² В результате беспорядков в Париже ранены 77 полицейских. [Электронный ресурс]//РБК от 27.11.2007 Режим доступа: <http://www.rbc.ru/society/27/11/2007/5703ca0e9a79470eaf768059>

⁵³ Loin 2006-911 du 24 juillet 2006 relative à l'immigration et à l'intégration [Electronic resource] / Legifrance. – URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000266495>.

ідентифікації⁵⁴ Загалом, Н. Саркозі, який зайнявши у травні 2007 р. президентський пост, досить активно експлуатував тему імміграції, маніпулюючи суспільними настроями, щоб зберігати популярність у досить складних умовах, коли часто мали місце корупційні скандали в вищих ешелонах влади, економіка переживала кризу, а ситуація з мігрантами справді вимагала пильної уваги. У період його перебування у Єлисейському палаці стало створення Міністерства у справах імміграції, інтеграції, ідентичності та солідарного розвитку.

Загалом імміграційну політику французької влади на сучасному етапі не можна назвати абсолютно успішною, оскільки вжиті заходи (як законодавчі, так і адміністративні) не вирішили проблеми нелегальної імміграції та соціальної інтеграції іммігрантів, і, хоча Франція менша за своїх європейських партнерів страждає від імміграційних трендів, система очевидно потребує реформ.

Найбільш яскраво низька ефективність міграційної політики П'ятої республіки проявляється у питаннях бюджетного планування: незважаючи на старання уряду, навантаження на державні фінанси, створювана спільнотами іммігрантів та пов'язаними з ними кримінальними структурами, що сприяє деградації дефіциту державного бюджету. Сучасний демографічний підйом, а потім і соціальний колапс у частині колишніх колоній, у багатьох з яких сьогодні ведуться військові дії, призвів до зміна вектор глобальної міграції. Країни ЄС і разом з ними П'ята республіка, незважаючи на розвиненість економік і, здавалося б, величезний потенціал у багатьох областях, які сьогодні опинилися на межі своїх можливостей.

2.3 ІММІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА НІМЕЧЧИНИ

---

⁵⁴ Decision № 2007-557 DC November 15th 2007. [Electronic resource] / Conseil constitutionnel. URL: <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank/download/2007557DCa2007557dc.pdf>

Імміграційну політику Німеччини розглянемо за період з середини минулого сторіччя і до сьогоднішнього дня. Таким чином можна буде прослідкувати як змінювалась імміграційна політика від країни яка була частиною і радянського блоку і частиною капіталістичного світу одночасно до повної територіальної незалежності та становлення в якості лідера ЄС.

Державна політика в галузі імміграції до ФРН, а потім і в об'єднаній Німеччині змінювалась залежно від внутрішніх та зовнішніх факторів. Формування імміграційної політики є поетапним процесом. Ряд дослідників вважає, що в своєму розвитку імміграційна політика Німеччини у вказаний часовий період пройшла певну еволюцію і мала досить чітко окреслені п'ять етапів, що відрізняються масштабами використання іноземної робочої сили, географією та складом імміграційних потоків. Критерієм, на основі якого можна чітко виділити перехід від одного етапу до іншого, є зміна вектора політичної спрямованості (залежно від державних пріоритетів уряду ФРН щодо іммігрантів). Ми ж в даній роботі розглянемо період з першої половини 20 сторіччя і до кінця 20 сторіччя

Початок масового припливу іммігрантів у ФРН відбувався завдяки програмам залучення «заробітчанин» для відновлення економіки з середини 1950-х років. Це заклало основи для припливу великої кількості іммігрантів по лінії возз'єднання сімей у 1970-ті та біженців у 1980-ті роки. У широкому колі літератури щодо імміграції у ФРН склалася загальноприйнята точка зору, що укладання перших міждержавних угод про наймання іноземних працівників у середині 1950-х рр. заклало основу імміграційної політики ФРН⁵⁵. У перші повоєнні роки ситуація в економіці німецької держави виглядала багато в чому катастрофічно: промислове виробництво в 1946 р. становило 33% від рівня 1936 р., за роки Другої світової війни майже вдвічі скоротилося виробництво зерна та картоплі,

---

⁵⁵ С. 50–60; Hasen R. Migration to Europe since 1945: Its History and Its Lessons // Political Quarterly. – Vol. 74, N. S1. – 2003. – P. 25–38; Reißlandt C. Von der „Gastarbeiter“-Anwerbung zum Zuwanderungsgesetz: Migrati onsgeschehen und Zuwanderungspolitik in der Bundesrepublik // Bundeszentrale für politische Bildung, 2005. – URL: http://www.bpb.de/themen/6XDUPY,0,0,Von_der_GastarbeiterAnwerbung_zum_Zuwanderungsgesetz.html

поголів'я худоби становило приблизно 1/3 від довоєнного рівня. У повоєнні роки в Німеччині існував дефіцит житла (повністю було зруйновано понад 20 відсотків всього житла в країні)

З 1960 по 1972 р. кількість працюючих громадян ФРН скоротилася на 2,3 млн осіб. З урахуванням цих факторів керівництво ФРН до середини 1950-х років дійшло висновку, що головним джерелом покриття дефіциту трудових ресурсів може стати іноземна робоча сила. Це знайшло своє відображення в розробленому 1954 року міністром економіки ФРН Людвігом Ерхардом плану подолання дефіциту робочої сили. Відповідно до цього плану було розроблено механізм залучення до ФРН іноземних трудових ресурсів у рамках двосторонніх угод. Першим етапом імміграційної політики ФРН прийнято вважати період із 1955 по 1973 р.

Важливо зазначити те, що спочатку у 1950-ті гг. переважали імміграційні потоки, що складаються в рамках європейських країн, переважно з країн Південної Європи, то вже в 1960-ті роки. Німеччина починає проводити політику, орієнтовану на активне залучення трудових іммігрантів із неєвропейських країн⁵⁶. Так, у 1961 р. – з Туреччиною, у 1963 р. – з Марокко, 1964 р. – з Португалією, у 1965 р. – з Тунісом та у 1968 р. – з Югославією⁵⁷. Сама система вербування «гастарбайтерів» була заснована на принципі ротації трудових іммігрантів, який був покладений в основу плану подолання дефіциту робочої сили Л. Ерхарда. Ротаційний принцип залучення іноземних трудових ресурсів передбачав, що договір про найм підписується з працівником на певний період (у середньому, не більш ніж на 2 роки), після закінчення строку дії договору «гостьовий працівник» мав покинути країну, щоб «звільнити» місце для інших трудових іммігрантів. По-перше, обмеження контактів певним терміном мало запобігти можливість трудових іммігрантів

---

⁵⁶ Метелев С. Е. Международная трудовая миграция и ее роль в современном мире. – Омск: Типография ИП Долгов Р. Н., 2005. – С. 61–62.

⁵⁷ Денисенко М. Б., Хараева О. А., Чудиновских О. С. Организационное устройство миграционной политики в ряде стран Запада: Германия // Иммиграционная политика в Российской Федерации и странах Запада. – ИЭПП. Научные труды. – М., 2003. – С. 127.

залишитися у ФРН на постійне проживання. У зв'язку з цим, прибуття сімей іноземних робітників не віталось, а вивченню німецької мови іноземними робітниками та вирішенню їх житлових проблем приділялося мало уваги. По-друге, принцип змінюваності трудових кадрів сприяв залученню більшої кількості робочої сили з країн-експортерів. У свою чергу була очевидна вигода і для трудових іммігрантів. По-перше, оплата їх праці у ФРН у кілька разів перевищувала ту, яку вони отримували за подібну роботу у себе на батьківщині. По-друге, трудові іммігранти набували багатого професійного досвіду.

У 1950-ті роки. 95% трудових іммігрантів у ФРН працювали переважно в сільському господарстві як сезонні робітники⁵⁸. У 1960-ті роки. центром зосередження іммігрантів стала в основному гірничодобувна промисловість. При цьому за період з 1961 по 1970-і р. частка іноземців серед усього зайнятого населення збільшилася з 1,7% до 6,5 %, а частка іноземної робочої сили серед усіх найманих робітників ФРН зростає з 2,9 % у 1961 р. до 12 % у 1970 р.⁵⁹ До 1960 р. число зайнятих у ФРН іноземних робітників було відносно низьким, воно не перевищувало 300 тис. осіб. У наступні роки кількісному зростанню числа зайнятих іноземців ринку праці ФРН сприяв ряд чинників. По-перше, збільшення числа та географії країн, з якими були укладені двосторонні угоди щодо залучення трудових іммігрантів (Туреччина, Югославія, Марокко, Туніс, Японія та Південна Корея). По-друге, політика уряду ФРН, спрямована на активну участь у формуванні та розвитку Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС), створення якого у 1957 р., у тому числі, означало лібералізацію ринку робочої сили⁶⁰. Надалі, Римські договори 1957 р. та розширення кола учасників ЄЕС поступово створювали можливість вербувати робочу силу також у країнах членах ЄЕС, керуючись принципом «вільного переміщення робочої сили». По-третє, рішення уряду НДР щодо посилення

---

⁵⁸ Сапего Г. Иммигранты в Западной Европе // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 9. – С. 50

⁵⁹ Klee E. Gastarbeiter. Analyse und Berichte. – Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag., 1972. – S. 26.

⁶⁰ Договор об учреждении Европейского Экономического Сообщества // Документы Европейского Союза. – Т. I. – М., 1994. – С. 48–51.

прикордонного режиму між НДР та ФРН і, надалі, постанову «Про зміцнення безпеки державної межі» від 13 серпня 1961 р. (будівництво Берлінської стіни) фактично призвели до зникнення практики вербування трудових ресурсів з НДР як джерела поповнення трудових резервів ФРН. Рішення було прийнято через значні переміщення німецьких громадян із НДР до ФРН. У повоєнні роки і до 1961 р. ФРН постійно приймала потік людей із НДР – до 200 тис. осіб на рік. Всього за різними оцінками «відплив умів» з НДР у ФРН з 1945 по 1961 р. склала від 3,5 млн до 3,8 млн осіб⁶¹.

Наслідком вичерпання трудових ресурсів з НДР як джерела поповнення трудових резервів у ФРН, на тлі інтенсифікації промислового розвитку ФРН, стало збільшення кількості іммігрантів з інших країн разом із членами їх сімей у Німеччині. В період з 1961 по 1973 р. на 3,31 млн осіб (з 686 тис. 1961 р. до 3,99 млн осіб у 1973 р.), а їхня частка в населенні Німеччини зросла з 1,2 % у 1961 р. до 6,4 % у 1973 р.⁶². У 1967–1968 рр. число працюючих іммігрантів скоротилося за одними оцінками на 322 тис., за іншими – на 400 тис. осіб. Звільнені і позбавлені заробітку, трудові іммігранти поверталися на батьківщину, самим частина безробіття експортувалася за кордон. Тільки в 1969 р. було досягнуто рівень зайнятості іноземців у ФРН станом на 1966 р. У 1973–1975 рр. на тлі світової енергетичної кризи в ФРН починається циклічний спад економіки, що вразив практично всі галузі західнонімецької економіки і викликав скорочення ВВП на 5%. Наслідком кризи для ринку праці стало падіння попиту на іноземну робочу силу та зростання рівня безробіття в Західній Німеччині.

Зважаючи на ці фактори влада вирішила переглянути свою імміграційну політику. Зміни імміграційної політики виражалися, перш за все, у переході з початку 1970-х рр. від ротаційної моделі найму трудових іммігрантів до рестрикційних заходів, спрямованих на зменшення внутрішнього попиту на

---

⁶¹ Эльснер Л. Иностранное рабочее и миграционная политика в ФРГ (1955–1988 гг.) // Миграция и мигранты в мире капитала: исторические судьбы и современное положение. – Киев: Наукова думка, 1990. – С. 80

⁶² Ausländerzahlen 2008 // Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. –URL: http://www.bamf.de/cln_092/nn_442496/SharedDocs/Anlagen/DE/DasBAMF/Downloads/Statistik/statistik-anlage-teil-2-auslaendezahlen-auflage14.html

робочу силу у ФРН, зниження її пропозиції в країнах вербування (насамперед, у Туреччині) і, зрештою, на скорочення чисельності трудових іммігрантів до ФРН. Зміна політики у 1970-х роках. можна виділити на другий етап розвитку імміграційної політики ФРН (1973 – кінець 1970-х рр.).

По-перше, з листопада 1973 р. були заморожені програми робочої імміграції з «третіх країн» і країн, які не є членами Європейського економічного співтовариства. Було оголошено про припинення централізованого найму робітників за кордоном для потреб німецької економіки та про закриття пунктів вербування Федерального відомства зайнятості ФРН в інших країнах. Цей захід у наукову літературу отримала назву політика «стоп» („Anwer bestopp 1973“)⁶³. По-друге, в 1974 р. були прийняті закони про обмеження використання праці іноземних робітників у ФРН. У рамках законодавчих ініціатив було вжито наступних заходів: – були ускладнені процедури отримання робочої візи для іноземних громадян, які самостійно шукають роботу в Німеччині. Виняток було зроблено для молодих іммігрантів, які в'їхали до країни пізніше 30 листопада 1974 р., і низки галузей, де відчувалася особлива потреба у робочій силі, – була обмежена мобільність іноземців регіоном знаходження роботи; – додаткові обмеження стосувалися використання іноземної жіночої робочої сили; – був обмежений час найму іноземців, що не давало їм можливості затримуватись у ФРН

З другої половини 1970-х рр. частка працюючих іноземців почала скорочуватися, в результаті наприкінці 1970-х – на початку 1980-х рр. частка іноземної робочої сили серед усіх осіб найманої праці ФРН становила 8,4%. У той же час рестрикційні заходи не призвели до суттєвого зменшення частки іноземців у загальній чисельності населення ФРН. Число іммігрантів продовжувало зростати за рахунок імміграції за лінії возз'єднання сім'ї та високого рівня народжуваності серед іммігрантів (порівняно з корінними жителями), а також в'їзд та на територію ФРН нелегальних іммігрантів.

---

⁶³ Эльснер Л. Иностранные рабочие и миграционная политика в ФРГ (1955–1988 гг.) // Миграция и мигранты в мире капитала: исторические судьбы и современное положение. – Киев: Наукова думка, 1990. – С. 78–90; Менц .

Теоретично, даючи дозвіл на перебування сімей іммігрантів на території ФРН, офіційна позиція уряду мала на увазі, що возз'єднання з сім'єю буде тимчасовим, поки іммігрант працює на благо німецької економіки, а потім разом із родичами покине Німеччину. Крім того, уряд обіцяв сім'ям заробітчан, які хотіли осісти у Німеччині на тривалий час, проводити політику адаптації їх до німецького соціуму. Однак на практиці виявлялося, що величезне число трудових іммігрантів хотіли осісти в Німеччині надовго, зовсім не збираючись залишати межі країни.

У 1970-х роках. сфера застосування праці іноземних іммігрантів переміщується в обробну промисловість. Іноземці, як і раніше, становили категорію низько кваліфікованих робітників. Трудовим іммігрантам переважно надавалися робочі місця, для яких характерні обмежені можливості зарплатні, низький соціальний статус чи несприятливі робітничі умови, робота, пов'язана з високим темпом⁶⁴. Оскільки велика частина іноземних робітників була зайнята в промисловості, часто на великих підприємствах, то в промислових районах концентрувалася і більшість іноземного населення. Наочним прикладом є Західний Берлін, який часто називають «третім за величиною турецьким містом». У таких районах Західного Берліна, як Кройцберг і Веддінг, у школах 80 % учнів становлять діти іноземців, серед яких 90% досягає частка турецьких дітей⁶⁵

До 1985 р. понад 70% всіх іноземців проживало у ФРН вже 10,5 років і більше. Серед основних причин їх зацікавленості у перебуванні у ФРН тривалий час, згідно з проведеним «представницькому дослідженню 1985 р.», особливу роль відігравали безробіття на батьківщині та можливість навчання дітей у ФРН⁶⁶. На 1985 р. 30% іноземців працювали чорноробами, приблизно 40% набули професійних навичок. Якщо розглядати гендерний аспект роботи іноземців на

---

⁶⁴ Probleme der Ausländerbeschäftigung // Integrierter Endbericht. – Juli 1979. – S. 36.

⁶⁵ Максимычев И. Новый национальный вопрос Германии // Современная Европа. – № 2. – квітень-червень 2004. – С. 72.

⁶⁶ Situation der ausländischen Arbeitnehmer und ihrer Familienangehörigen in der Bundesrepublik Deutschland – Repräsentativuntersuchung 1985 // Bundesminister für Arbeit und Sozialordnung. – Bonn, 1986. – S. 85.

підприємствах, то у жінок частка некваліфікованих і напівкваліфікованих працівниць становить 88 %, вище, ніж у чоловіків – 68,2 %⁶⁷. На цьому етапі тенденції, що сформувалися в 1970-ті рр., – переважання турків і югославів у порівнянні з іншими національностями серед іммігрантів у ФРН, – зберігається та закріплюється. У 1980-ті роки турки утворюють найбільшу групу – 30% всіх іноземців, за ними йдуть групи югославів (13%) та італійців (12%). Частка робочої сили серед іммігрантів значно знизилася: у 1988 р. з 4,5 млн. іноземців, становили 7,3% населення країни, працювали лише 1,6 млн осіб. Основною причиною було возз'єднання сімей тих працівників, які вирішили залишитися у ФРН. Наслідком падіння частки робочої сили серед іммігрантів стало різке збільшення частки безробітних серед іммігрантів. У свою чергу, кількість іммігрантів продовжувала зростати: станом на 1981 р. їх кількість досягла 4,7 млн осіб, що склало 7,7% від усього населення Західної Німеччини. У 1980-ті роки структура імміграційних потоків у ФРН зазнала важливої зміни: до іммігрантів, які перебувають по лінії возз'єднання сім'ї, додалися біженці. «Холодна війна» породила потоки біженців, які стали «пішаками» в ідеологічному протистоянні між Сходом та Заходом.

Міграція наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років зіграла важливу роль у трансформації ФРН. Під тиском хвилі іммігрантів на Захід угорський уряд наприкінці 1989 р. відкрив кордон з Австрією, і потік німців зі Східної Німеччини попрямував туди, зробивши безглуздою Берлінську стіну та «залізну завісу»⁶⁸. Падіння Берлінської стіни 9 листопада 1989 р. призвело, з одного боку, до спрощення трудових зв'язків НДР і ФРН, західноєвропейських – центральноєвропейських країн, з іншого – збільшення потоку біженців із зон конфліктів у республіках колишнього СРСР та колишньої Югославії.

Четвертий етап датується періодом (кінець 1980-х – друга половина 1990-х рр.) і характеризується формуванням державної імміграційної політики об'єднаної

---

⁶⁷ Situation der ausländischen Arbeitnehmer und ihrer Familienangehörigen in der Bundesrepublik Deutschland – Repräsentativuntersuchung 1985 // Bundesminister für Arbeit und Sozialordnung. – Bonn, 1986. – S. 86.

⁶⁸ Castles S., Miller M.J. The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World, Second ed. – London: UK, MACMILLAN PRESS, 1998. – P. 333.

Німеччини, в нових, що створилися після об'єднання, умовах . На цьому етапі прийом трудових іммігрантів здійснювався, здебільшого, з країн Центральної та Східної Європи, насамперед Югославії, Угорщини, Польщі. Це пояснювалося географічною близькістю країн ЦСЄ з Німеччиною. На цьому етапі всередині категорії «трудові іммігранти» з'являється чіткий поділ на сезонних та контрактних трудових працівників. Усього за період з 1991 по 1999 р. до об'єднаної Німеччини в'їхало 1,7 млн трудових іммігрантів ⁶⁹ . Дві третини з них прибули з Польщі та одна п'ята – з колишньої Югославії. Майже всі вони були зайняті переважно у сільському господарстві та лісництві. Країни-імпортери робочої сили, з якими Німеччина уклала двосторонні угоди у 1990-і рр., включають Центральну та Східну Європу (насамперед, Польщу, Угорщину, Болгарію, Чехію, Словаччину, Хорватію), Туреччину та Росію. Так, у Німеччині фактично половина трудових іммігрантів із країн ЄС отримали можливість на інтеграцію. Решту іммігрантів становили турки (33%) та жителі колишньої Югославії (13%). Офіційна кількість не громадян Європейського Союзу у Німеччині на момент його створення у 1992 р. становило 6,7 млн осіб ⁷⁰ . Усього за період з 1991 по 1999 р.р. уряд Німеччини ухвалив 1,7 млн біженців ⁷¹ . По наступними причинами, по-перше, у Конституції ФРН 1949 р. законодавчо гарантовано політичний притулок усім, хто його потребує. При цьому Німеччина на цьому етапі пред'являє до біженців найменші практичні вимоги для прийому. По-друге, наявність на території держави, що надає притулок, великих етнічних груп іммігрантів, які насамперед нададуть допомогу своїм співвітчизникам. У Німеччині такими з 1960-х – 1970-х років є численні етнічні групи іммігрантів з Туреччини та Югославії. Це стало

---

⁶⁹ Migrationbericht des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge im Auftrag der Bundesregierung (Migrationbericht 2008). – Bonn: Bundesministerium des Innern, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (aktuell für den 03.02.2010). – S. 39

⁷⁰ Migrationbericht des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge im Auftrag der Bundesregierung (Migrationbericht 2008). – Bonn: Bundesministerium des Innern, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (aktuell für den 03.02.2010). – S. 39.

⁷¹ Migrationbericht des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge im Auftrag der Bundesregierung (Migrationbericht 2008). – Bonn: Bundesministerium des Innern, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (aktuell für den 03.02.2010). – S. 39

визначальним фактором для біженців з колишньої Югославії та турецьких курдів у 1990-ті рр. у виборі Німеччині для подання заяви про надання притулку. На відміну від країн класичної імміграції (США, Канада, Австралія), для яких звичайною практикою була практика прийому біженців та видача їм дозволів на проживання, об'єднана Німеччина виявилася не готовою до масштабів припливу біженців в Німеччину у 1990-х роках. Це знайшло своє вираження у зростанні суспільного невдоволення проведеною урядом Німеччини політикою прийому біженців, з одного боку, і зростанням мігрантофобії та ксенофобії всередині країни щодо приїжджених іноземців - з іншого.

На початку XXI століття Німеччина, незважаючи на уповільнення економічного зростання, високий рівень безробіття, криза пенсійної системи, непросту демографічну ситуацію, продовжує залишатися країною з найвищою кількістю іноземців. На грудень 2009 р. в Німеччині проживало всього 81,8 млн осіб, з них 7,1 млн (8,7 % від чисельності населення) не є за походженням німцями⁷². Питома вага трудящих іммігрантів серед зайнятого населення Німеччини у 2000-ті роки становив з різних оцінок близько 2 млн осіб, при цьому частка іммігрантів у складі робочої сили країни досягала від 8,3 до 9,1%. Середня тривалість перебування іноземців у країні на грудень 2008 р. становила 18 років⁷³. Іммігранти здебільшого проживають у західних федеральних землях Німеччини (передусім, Нордрейн-Вестфалія, Баден-Вюртемберг та Баварія)⁷⁴. У 2000 р., у перший рік реформи, кількість тих хто отримали німецьке громадянство зросло в порівнянні з попереднім роком на 30 % та досягло близько 187 тис. осіб. У два наступні роки число дещо знизилося: 178,1 тис. у 2001 р. та 154,5 тис. осіб у 2002 р. Понад 40 % (64 тис.), які прийняли в 2002 р. німецьке громадянство, були вихідцями з Туреччини, понад 8 % (13 тис.) – з

---

⁷² Migrationbericht des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge im Auftrag der Bundesregierung (Migrationbericht 2008)

⁷³ Statistisches Jahrbuch 2009. Bericht des Statistischen Bundesamtes. – Bonn: Statistisches Bundesamt. – S. 51

⁷⁴ Bevölkerung und Erwerbstätigkeit. Ausländische Bevölkerung. Ergebnisse des Ausländerzentralregisters. – Fachserie 1. Reihe 2. – Wiesbaden & Statistisches Bundesamt, 2010 (erschienen am: 04. März 2010). – S. 25

Ірану, 5,4 % (8,4 тис.) .) – з колишньої Югославії ⁷⁵. Розвиток інформаційних та комунікаційних технологій виявило потребу в таких фахівцях. При цьому в довгостроковій перспективі, їх пропозиція не покриватиме зростаючий попит на ринку праці. Для подолання дефіциту фахівців у цій галузі, федеральний канцлер Г. Шредер, ініціював запуск програми «Зелена карта» („Green Card für IT-Fach kräfte“). Програма була розрахована на іноземних ІТ-спеціалістів з країн, що не входять до ЄС, а також іноземних студентів– випускників німецьких вишів. Вона дозволяла іноземним ІТ-спеціалістам (перш за все, програмістам, спеціалістам в галузі баз даних та спеціалістів з системних досліджень) знаходитися і працювати в Німеччині строком до п'яти років. В травні 2009 р. на рівні Європейського Союзу створено директиву щодо запровадження програми «блакитна карта» („blue card“) для країн ЄС . Мета запровадження програми – залучення та полегшення працевлаштування в країнах ЄС кваліфікованих співробітників з третіх країн . Програма, затверджена на рівні інститутів ЄС, протягом 2 років буде інтегрована та адаптована до системи національного законодавства Німеччини. Програма «блакитна карта» діє з 2011 р. Директива встановлює загальні критерії для тих, хто забажає отримати «блакитну картку». Період дії картки – від року до чотирьох років, після чого власник картки зможе її продовжити. Після 18 місяців роботи та перебування в країні ЄС власник картки з сім'єю може «за певних умов» переїхати в іншу країну ЄС, якщо отримає роботу. Власник матиме ті ж права, що й громадяни тієї країни, де він працює. Це стосується умов праці та оплати праці, здобуття освіти та підвищення кваліфікації, соціального забезпечення, можливості придбати нерухомість.

У 2011–2014 роках. ситуація ускладнюється тим, що за останніми статистичними даними, оприлюдненими Федеральним відомством у справах міграції та біженців, гіперімміграція до Німеччини не зменшує обертів. За даними у 2014 р. понад 175 тис. переселенців та біженців має прийняти країна на кінець року. Це найбільший імміграційний потік до Німеччини за останні 20

---

⁷⁵ Von der „Gastarbeiter“-Anwerbung zum Zuwanderungsgesetz: Migrationsgeschehen und Zuwanderungspolitik in der Bundesrepublik // Bundeszentrale für politische Bildung. – 2005

років. Для порівняння: в 2013 р. кількість переселенців та біженців було майже вдвічі менше – 110 тисяч ⁷⁶.

У політичних дебатах на тему антиісламського руху Німеччини беруть участь представники вищого керівництва країни та відомі німецькі політики. Так, в урядовій декларації від 16 січня 2015 р. Ангела Меркель виступила в захист 4 мільйонів іммігрантів-мусульман, які проживають у Німеччині, наголосивши, що вони є частиною німецького суспільства. В той же час, на думку федерального канцлера, мусульманські іммігранти «мають говорити німецькою мовою і слідувати Конституції ФРН»

2.4 ІММІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА КАНАДИ

Оскільки історія Канади і України щільно пов'язані то політику Канади будемо розглядати з ранніх періодів її формуванні

Будучи країною чистої імміграції з моменту свого створення, Канада має довгий і багатий досвід іммігрантів та імміграції, який глибоко укоренився у її почутті національної власності. Постійні жителі іноземного походження становлять понад 20 відсотків населення країни, а новоприбулі іммігранти нині становлять понад 50 відсотків щорічного приросту населення. Поточні імміграційні тенденції відображають величезний внесок іммігрантів до етнокультурного складу нації і, що, можливо, важливіше, у її робочу силу. Сьогодні мета імміграційної системи – стимулювати імміграцію молодих, двомовних та висококваліфікованих людей з метою нарощування людського капіталу старіючої робочої сили в Канаді. Щоб залучити мігрантів потрібного типу, Канада прийняла певні положення про освіті та навичках, які працюють на благо потенційних мігрантів, які мають досвід роботи, вищу освіту та

---

⁷⁶ Bevölkerung und Erwerbstätigkeit. Ausländische Bevölkerung. Ergebnisse des Ausländer zentralregisters. – Fachserie 1. Reihe 2. – Wiesbaden&Statistisches Bundesamt, 2013. – 117 S.

володіють англійською або французькою мовою. Виходячи з думки, чи варто посилювати або лібералізувати в'їзд іммігрантів, дослідники підкреслюють, що необхідна працююча і всеосяжна нормативна база і чіткий порядок її здійснення.

Основи державного устрою Канади заклав Акт про Британську Північну Америку 1867 року. Згідно з цим нормативно-правовим документом, чотири канадські провінції Онтаріо, Квебек, Нова Шотландія та Нью-Брансуек утворили договірну федерацію, яка стала єдиним домініоном. На даному етапі Канада по суті була централізованою федерацією, проте 95 стаття відносить питання імміграції та сільського господарства до спільної юрисдикції федерального уряду, провінцій та територій. Провінції досі можуть ухвалювати закони у сфері імміграції за умови, що вони не суперечать федеральному законодавству. Зважаючи на те, де-факто можна говорити про федеральну імміграційну політику і десять провінційних.

Канада почала цілеспрямовано підходити питання імміграції починаючи з 1890-х років. У зв'язку з цим на перший план виступає особа Кліффорда Сіфтона, міністра внутрішніх справ за прем'єр-міністра Уїлфріда Лор'є. Він виробив перші в канадській історії продумані імміграційні програми, націлені насамперед на заселення прерій домініону, де тисячами стали осідати європейці — німці та голландці, угорці та швейцарці, англійці та скандинави, слов'яни — від поляків та українців до сербів та словаків.

На виконання заявленої мети проводилася широка реклама привабливості канадського Заходу. Канадські прерії стали називати "The Last Best West", т.к. акт про землі Домініону 1873 року гарантував надання ділянки землі площею 160 акрів будь-якому повнолітньому поселенцю, який заплатить десятидоларове реєстраційне мито, проживе на цій ділянці 3 роки, обробить 30 акрів і побудує там постійне житло. У цьому гасло простежується аналогія з американським законом про гомстеди прийнятому при А. Лінкольні, який був спрямований на освоєння Середнього Заходу, Великих рівнин та Тихоокеанського узбережжя. Окрім фермерів залучалися і працівники, які займаються фізичною працею, для будівництва залізниць та фабрик, так звані

чорнороби або трудові мігранти «в овечих кожухах», як називали слов'янських іммігрантів у Канаді.

Такий підхід приніс свої плоди та імміграційний потік до Канади збільшився. Проте виникли нові проблеми соціального характеру. Багато іммігрантів не асимілювалися в суспільство, що приймає, а обособлювалися в етнічні громади. Подібні поселення притягували іммігрантів того ж походження, що й визначило мозаїчність канадського суспільства. Це викликало побоювання як у англомовних, так і у франкомовних канадців.

У 1885 уряд Канади прийняв спеціальний акт, що обмежує імміграцію з Китаю. По суті, вводився так званий поголовний податок, який спочатку становив п'ятдесят доларів. 1901 року податок було збільшено до ста доларів, а 1903 до п'ятисот доларів, що було неймовірно великою сумою. Однією з головних причин збільшення податку Д. Деніель називає економічний спад на початку ХХ століття, який вилився в ксенофобію по відношенню до азіатів, особливо у західній частині країни. Наприклад, через велику кількість китайців у місті Ванкуверу дали прізвисько Гонкувер (Hongcouver).

Проект закону про імміграцію 1906 року висунув новий міністр внутрішніх справ Френк Олівер⁷⁷. На відміну від К. Сіфтона він виступав за селекційніший підхід до імміграційних потоків. Цей акт, окрім чіткого визначення поняття «іммігрант», накладав заборону на в'їзд у країну представників деяких соціальних груп, санкціонував їхню депортацію, а також передбачав запровадження контролю на американсько-канадському кордоні. Так, статті з 26 до 30 докладно описували заборонені категорії іммігрантів. Насамперед, це люди, які мають психічні проблеми зі здоров'ям, маргінали та злочинці. Можна дійти невтішного висновку, що дискримінаційна складова досить сильно збільшилася обсягом.

В акті про імміграцію 1910 було виділено вже дев'ять критеріїв, за якими заборонялася імміграція в Канаду⁷⁸. Загалом, іммігранти ділилися на дві

---

⁷⁷ Immigration Act of 1906. URL:<http://www.pier21.ca/research/immigration-history/immigration-act-1906#footnote-1>

⁷⁸ Immigration Act of 1910. - P.5 URL:http://eco.canadiana.ca/view/oocihm.9_07184/6?r=0&s=1

категорії: «бажані» та «небажані». Ідеальним іммігрантом вважався W.A.S.P. (білий англо-саксонський протестант), що влаштувало більшу частину населення, яка була англійською. У 38 частині цього імміграційного акта зазначається, що канадський уряд має право відмовити у в'їзді іммігрантам, раса яких вважається непридатною для клімату та потреб Канади. Ю.Г. Акімов зазначає, що фактор «північності» виступав як одна з головних відмінних рис Канади, порівняно зі США. Так, стверджувалося, що саме завдяки суворому клімату Канада не повинна зіткнутися з тими проблемами, які були у США – впливом «небажаних» іммігрантів із країн південної Європи, расових конфліктів, безробіття тощо. Таким чином, цей акт регулював не лише обсяг імміграційного потоку, а й враховував етнічне походження та професійні навички іммігрантів, а також уточнював критерії депортації.

Після першої світової війни в 1919 році було прийнято поправку до імміграційного акту, за якою країни походження поділялися на кращі і гірші. До першої категорії належали Великобританія, США та країни Північно-Західної Європи. Акцент робився на тому, що вихідці саме з цих країн здатні найшвидше та ефективно адаптуватися до канадського соціуму. Також, до слова "раса" додалося слово "національність" для позначення місця походження іммігрантів.

У 1923 році було введено закон, який зовсім заборонив етнічним китайцям в'їзд на територію Канади, виняток становили лише офіційні особи, підприємці та студенти. В результаті подібні заходи різко знизили потік китайської міграції. Лише після їх скасування у 1940-ті роки китайська міграція до Канади знову почала зростати.

Після завершення Другої світової війни Канада переглянула свій підхід та посилила контроль над припливом іммігрантів. Спостерігається тенденція до ліквідації дискримінаційних пунктів (1947, 1952, 1962, 1967). Уряд дійшов висновку, що міграційні процеси – це неминуча дійсність, державні органи мають їх контролювати та сприяти адаптації іммігрантів.

У 1947 році уряд Маккензі Кінга висунув нові принципи в імміграційній політиці, згідно з якими масова імміграція знову заохочується. Це пояснюється

тим, що економіка була на підйомі, і були потрібні нові робітники для поширення промислового виробництва по всій країні. Зазначимо, що до 1947 року канадські жителі формально вважалися громадянами Великобританії та отримували паспорти британського зразка. Тепер згідно із Законом про громадянство 1947 року запроваджувалися канадські паспорти, що ознаменувало ще один крок у затвердженні канадської нації.

У 1957 прем'єр-міністр Канади Дж. Діфенбейкер заявив, що Канаду необхідно «заселяти, інакше вона загине» (*Canada must populate or perish*). У результаті, наприкінці 1950-х консервативний уряд Дж. Діфенбейкера переглянуло Імміграційний закон, прийнятий 1952 року, що призвело до ухвалення нових імміграційних правил. Зазначимо, що Імміграційний Акт 1952 р. став першим новим нормативно-правовим документом після 1910 року, до цього вносилися численні поправки. Водночас не можна назвати новий акт різким поворотом в імміграційному підході. За великим рахунком він кодифікував існуючі практики і створював юридичну базу для можливого подальшого вдосконалення законодавства.

У 1966 році була опублікована урядова Біла книга з імміграції, в якій запевнялося, що не буде проводитися жодної дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри або релігії, але в той же час підкреслювалося, що перевага надаватиметься в першу чергу добре освіченим фахівцям. Біла книга передбачила запровадження бальної селекції іммігрантів у 1967 році і по суті відчиняла двері для неєвропейських іммігрантів.

У 1978 році набув чинності новий імміграційний закон. Він встановив три основні цілі імміграційної політики: допомогу воз'єднанню канадців зі своїми близькими родичами, котрі живуть там; виконання Канадою міжнародних конвенцій про біженців; сприяння розвитку економіки Канади у всіх провінціях та територіях. Разом з цим, наголосимо, що економічний аспект у цій тріаді займав саме третє місце, що говорить про його не першорядне значення для канадського уряду на даному етапі розвитку держави.

Закон у відповідність до цілей встановлює також три основні категорії для прийому іммігрантів: незалежна заявка на основі сумарної бальної оцінки

досвіду роботи, освіти та знання мови; фінансова підтримка близькими родичами (возз'єднання сім'ї); гуманітарний канал (особи, які шукають притулок та біженці). На відміну від закону 1952 року, новий закон був менш заборонним і менш орієнтованим на державний контроль. У законі наголошувалося на більшому узгодженні імміграційної політики з провінціями. Крім того, Канада остаточно зняла всі прямі та опосередковані обмеження щодо країни походження іммігранта. нормативно-правові акти, що формують сучасне канадське законодавство у сфері імміграції.

По-перше, це Закон про імміграцію та захист біженців, який набув чинності в червні 2002 року, який замінив закон 1978 року. Якщо раніше система відбору була орієнтована задоволення конкретних запитів канадського ринку праці, то новій системі акцент робиться на підвищенні загального людського капіталу для поліпшення перспектив довгострокового економічного зростання.

Попередні три категорії залишилися, але очевидним є уникнення моделі визначення придатності заявників на підставі лише одного критерію — професії. Бали, що нараховуються за професії, в яких країна відчуває нестачу, були прибрані та віддані на користь показників, що свідчать про більшу адаптивність кандидата загалом: попередній досвід роботи, рівень освіти та мовні навички. Наприклад, додаткові бали даються за кілька років навчання кандидата або його чоловіка (дружини).

У цьому ж році було введено карту постійного резидента (PR Card), яку іноді називають картою кленового листа. За допомогою цього документа канадські постійні жителі (раніше відомі як зареєстровані іммігранти) можуть довести свій статус, що дозволяє їм безперешкодно повертатися до Канади після приїзду з іншої країни⁷⁹.

Новий закон повною мірою відповідає гуманітарним традиціям Канади щодо прийому іммігрантів та надання захисту біженцям і вводить, нарешті, суворі покарання для осіб, які нелегально переправляють іммігрантів та торгують людьми.

---

⁷⁹ The permanent resident card // Government of Canada. [URL: http://www.cic.gc.ca/english/information/pr-card/index.asp](http://www.cic.gc.ca/english/information/pr-card/index.asp)

По-друге, це Закон про Громадянство 1977 року⁸⁰. Закон визначає умови як отримання громадянства Канаді, і його відчуження. Він замінив згадуваний акт 1947 року. Старий закон не визнавав подвійне громадянство, тобто. громадянин Канади, отримуючи нове громадянство, автоматично втрачав канадське. Наразі подвійне громадянство визнається. Крім того, скасовано особливе становище британських підданих. В цей закон було внесено кілька поправок. Зазначимо поправку 2009 року, яка обмежує можливість набуття громадянства за походженням лише для одного покоління, яке перебуває за межами Канади. Це означає, що діти, народжені за межами Канади, будуть вважатися канадськими громадянами лише в тому випадку, якщо хоча б один із батьків був народжений у Канаді або має канадське громадянство. До виправлення канадці могли передавати канадське громадянство незліченній кількості поколінь, народжених за межами Канади. Остання поправка 2014 року, за словами міністра у справах громадянства та імміграції Кріса Олександра, спрямована на зміцнення значення канадського «громадянства як привілей, а не права»⁸¹. Наприклад, громадянство може бути анульоване у громадян, які засуджені за тероризм, державну зраду та шпигунство. Постійних жителів, які здійснюють ці акти, буде відсторонено від подання заяви на громадянство⁸².

По-третє, значної ролі грають федерально-провінційні угоди. Сьомий розділ Закону про Імміграцію та захист біженців дозволяє міністру у справах громадянства та імміграції укладати додаткові угоди із суб'єктами федерації з питань міграції. Також вказується, що міністр зобов'язаний публікувати список подібних чинних угод щорічно⁸³. Наприклад, угода між Канадою і Квебеком від 1991 року є найбільш всеосяжною з таких договорів. Уряд Квебеку має виключне право відбору іммігрантів, яким видають Квебецький сертифікат

---

⁸⁰ Citizenship Act of 1977. [URL:http://laws.justice.gc.ca/eng/acts/C-29/page-1.html](http://laws.justice.gc.ca/eng/acts/C-29/page-1.html)

⁸¹ Mas S. New citizenship rules target fraud, foreign terrorism // CBC News. - 2014. 6 February. [URL:http://www.cbc.ca/news/politics/new-citizenship-rules-target-fraud-foreign-terrorism-1.2525404](http://www.cbc.ca/news/politics/new-citizenship-rules-target-fraud-foreign-terrorism-1.2525404)

⁸² Bill C-24 (Amendment to the Citizenship Act of 1977). [URL:https://openparliament.ca/bills/41-2/C-24/](https://openparliament.ca/bills/41-2/C-24/)

⁸³ The Canada-Quebec Accord of 1991 Relating to Immigration and Temporary Admission of Aliens. [URL:http://www.lop.parl.gc.ca/content/lop/researchpublications/bp252-e.pdf](http://www.lop.parl.gc.ca/content/lop/researchpublications/bp252-e.pdf)

міграційного відбору. Федеральна влада Канади контролює лише видачу фактичної візи після медичного огляду.

Під час проведення імміграційної політики Канади у 1990-2002 рр. У влада була Брайан Малруні, Кім Кемпбелл і Жан Кретьєн, які безпосередньо і вплинули на її розвиток на той час. У 1990 р. уряд Канади оприлюднив свій п'ятирічний план імміграції, пропонуючи збільшити загальну імміграцію з 200 000 у 1990 році до 250 000 у 1992 році. Довгострокова прихильність до планової імміграції була новиною в історії Канади, як і пропозиція щодо збільшення імміграції за час економічного спаду. Під час перепису 1991 року з'ясувалося, що із загальної чисельності населення 26 994 045 осіб 16% (4 342 890 осіб) були іммігрантами (тобто народилися поза Канади). 51% іммігрантів склали жінки. (57% іммігрантів із США, 56% іммігрантів із Карибського басейну, але лише 46% іммігрантів з Африки.) 72% іммігрантів були в Канаді понад 10 років. 54% іммігрантів народилися в Європі, 25% в Азії, 6% у США, 5% у країнах Карибського басейну та 4% в Африці. У 1991 р. набула чинності нова угода між Квебеком та Канадою, згідно з яким Квебек несе виняткову відповідальність за відбір незалежних іммігрантів та управління всіма службами поселення в провінції. У червні 1992 р. було внесено законопроект С-86. У законопроекті пропонувалися зміни у системі визначення статусу біженця, переважно обмежувальні. Процес перевірки першого рівня з перевіркою достовірності було скасовано, а визначення «правомочності» частково передано імміграційним службовцям .

У червні 1993 року прем'єр-міністр Кім Кемпбелл передав імміграцію у новостворений Департамент громадської безпеки, що було широко і різко засуджено Канадською радою у справах біженців та багатьма іншими організаціями. Новообраний ліберальний уряд передало імміграційний департамент Канади з питань громадянства та імміграції ⁸⁴.

---

⁸⁴ Canada's Refugee Policy: Indifference or Opportunism?, Gerald Dirks, 1977 [Електронний ресурс]: Canadian Journal of Political Science, 11(4), 911-912. doi:10.1017/S0008423900046904 - Режим доступа: https://www.cambridge.org/core/journals/canadian-journal-of-political-science/article/abs/canadas-refugee-policy-indifference-or-opportunismgerald-e-dirks-montreal-mcgillqueens-university-press1977-pp-xii-316/C89CC_AF42F85_AEB91C5E57A22B861098#article

У 1995 р. Міністр у справах громадянства та імміграції Серджіо Марчі оголосив про створення консультативного комітету для розгляду кандидатів для призначення до Ради з імміграції та біженців у відповідь на постійну критику якості членів ради Також цього року було ухвалено закон С-44. Він обмежив доступ до апеляції для постійних мешканців, яким загрожує депортація серед інших заходів, спрямованих проти злочинності. У січні 1997 р. уряд запровадив клас «Біженці без документів у Канаді» (UCRCC), що пропонує деяким біженцям з «незадовільним» посвідченням особи можливість стати постійним жителем, але який передбачає п'ятирічний період очікування з моменту визначення статусу біженця Клас був обмежений сомалійцями та афганцями. У 1997 р. уряд запровадив гуманітарні класи, розширивши категорії людей, які мають право на переселення. Клас країни притулку дає визначення, подібне до біженця, ширше, ніж визначення біженця по Конвенції (але переселені повинні мати приватного спонсора). Клас вихідний країни передбачав переселення переслідуваних людей, які досі знаходяться в рідній країні, але тільки в тому випадку, якщо країна перебуває в опублікованому списку (початковий список складався з Сальвадора, Гватемали, Боснії та Герцеговини, Хорватії та Судану). У січні 1998 р. було опубліковано звіт Консультативної групи з перегляду законодавства («Не лише цифри»). Консультативна група з трьох осіб під головуванням Роберта Тремпе було уповноважено міністром виступити з пропозиціями щодо нового Закону про імміграцію. Міністр Люсьєн Робілард провела коротку, але інтенсивну консультацію за доповіддю, широкий спектр рекомендацій якої загалом не користувався популярністю. Мадам Робілард стверджувала, що вона хотіла б внести закон до кінця року.

У лютому 1998 р. уряд Канади оголосив про припинення переговорів із США щодо Меморандуму про угоду з розгляду клопотань про біженців. Угода призвела б до того, що США були б оголошено «безпечною третьою країною», і проти нього рішуче виступив Канадська рада у справах біженців та інші захисники біженців з обох сторони кордону. У цьому ж році уряди Британської Колумбії та Манітоби підписали угоди з федеральним урядом, згідно яким ці провінції несуть відповідальність за управління послугами розселення. У січні

1999 р. було випущено «Біла книга» «Створення міцного фундаменту для 21 століття». Міністр знову заявила, що планує внести закон до кінця року. Пропозиції "Білої книги" були скромнішими, ніж рекомендації "звіту Тремпе", проте істотно змінили імміграційне законодавство Канади.

У 2001 році до Канади іммігрувало 250 640 осіб, порівняно з загальною чисельністю населення 30 007 094 особи за даними перепису 2001 року. У 2002 р. було ухвалено закон «Про захист біженців». З початку 1990-х років кількість іммігрантів, які прибули до Канади, залишалось відносно високим, у середньому близько 235 000 нових іммігрантів на рік. У 1992 та 1995 роках до Закону про імміграцію було внесено значні виправлення.

Починаючи з середини 1990-х років, проводився ретельно та практично безперервний огляд імміграційного законодавства та політики у щодо біженців. На початку січня 1998 року консультативна група із трьох людей при міністрі у справах громадянства та імміграції випустила свій доповідь «Не лише цифри: канадські рамки для майбутньої імміграції». Протягом року робота ґрунтувалася на широких консультаціях та представляла всебічний огляд усіх аспектів імміграційного законодавства та політики Канади Міністр продовжував консультиватися з громадськістю та у січні 1999 року опублікував документ для обговорення. Створення міцного фундаменту для 21-го століття: нові напрями імміграції та політики та законодавства щодо біженців ще більше сприяли процесу ретельного вивчення імміграційної системи Канади.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

В другому розділі було опрацьовано міграційну політику держав що є світовими лідерами : США , Німеччина та Франція . В міграційній політиці США мною розглянуто політику за президентства Дж . Буша , Б. Обама та Д. Трампа. Проаналізовано головні закони що намагались впровадити та впроваджували . Тому стосовно США можна виділити те , що за останні 30 було значно обмежено можливості в'їзду в країну для іммігрантів .

Імміграційну політику Франції було переглянуто за інший період 1960-х р. і до початку 2000-х . На перших етапах політика в'їзду в країну була м'яка , вводились різні закони (Возз'єднання сімей або В'їзд для громадян колишніх колоній) . Тому країну заповнили мігранти , які на жаль не дали сильного росту французькій економіці , оскільки осідали , але жили на допомогу від держави , займались нелегальним бізнесом (наркотики , проституція , відмивання коштів) , а у тих випадках якщо і працювали , то робили це не офіційно . Економічні та расові проблеми , які зараз наздоганяють країну , як слідство політики що провадила Франція раніше і є висновком . Міграційні потоки до Німеччини були зумовлені тяжким економічним становищем в якому опинилась країна після війни . Уряд впроваджував закони щоб завести в країну дешеву робочу силу , якої не вистачало . Декілька десятиліть Німеччина впускала іммігрантів з Туреччини та країн ЦСЄ, а коли почали розуміти яких масштабів це набуло і намагались провадити закони що обмежують в'їзд іммігрантів в країну було пізно . В Німеччині зараз одна з найбільших турецьких діаспор в світі що є слідством політики яку провадили на початку . Висновком можна назвати те що політика міграції від Німецького уряду допомогла відбудувати країну після розрухи але і призвела до великої кількості непрацюючих мігрантів , які осіли і схоже до ситуації з Францією займаються нелегальними речами .

У другому розділі було опрацьовано міграційну політику держав що є світовими лідерами : США , Німеччина та Франція . В міграційній політиці США мною розглянуто політику за президентства Дж . Буша , Б. Обама та Д. Трампа . Проаналізовано головні закони що намагались впровадити та впроваджували . Тому стосовно США можна виділити те , що за останні 30 було значно обмежено можливості в'їзду в країну для іммігрантів. Імміграційну політику Франції було переглянуто за інший період 1960-х р. і до початку 2000-х . На перших етапах політика в'їзду в країну була м'яка, вводились різні закони (Возз'єднання сімей або В'їзд для громадян колишніх колоній). Тому країну заповнили мігранти, які на жаль не дали сильного росту французькій економіці , оскільки осідали , але жили на допомогу від держави , займались

нелегальним бізнесом (наркотики , проституція , відмивання коштів) , а у тих випадках якщо і працювали , то робили це не офіційно . Економічні та расові проблеми , які зараз наздоганяють країну , як слідство політики що провадила Франція раніше і є висновком . Міграційні потоки до Німеччини були зумовлені тяжким економічним становищем в якому опинилась країна після війни . Уряд впроваджував закони щоб завести в країну дешеву робочу силу , якої не вистачало . Декілька десятиліть Німеччина впускала іммігрантів з Туреччини та країн ЦСЄ , а коли почали розуміти яких масштабів це набуло і намагались провадити закони що обмежують візд іммігрантів в країну було пізно . В Німеччині зараз одна з найбільших турецьких діаспор в світі що є слідством політики яку провадили на початку .

Висновком можна назвати те що політика міграції від Німецького уряду допомогла відбудувати країну після розрухи але і призвела до великої кількості непрацюючих мігрантів , які осіли і схоже до ситуації з Францією займаються нелегальними речами .

РОЗДІЛ 3

СТАН ІММІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1 Правові засади незалежної України які формували імміграційну політику

Законодавство про імміграцію.

Питання імміграції регулюються Конституцією України, цим Законом та іншими нормативно-правовими актами, які не повинні їм суперечити. Якщо міжнародний договір України, погоджений на обов'язковість надання якого Верховною Радою України, встановлені інші правила, які містяться в цьому Законі, застосовуються правила міжнародного договору України.

Правовий статус іммігранта.

Правовий статус імігранта в Україні визначається Конституцією України, цим Законом, іншими законами України та прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами.

Квота іміграції.

Рішення на іміграцію надається в межах квоти іміграції. Квота іміграції встановлюється Кабінетом Міністрів України у визначеному порядку за категоріями імігрантів: діячі науки та культури, іміграція яка відповідає інтересам України; висококваліфіковані фахівці, гостра потреба в яких є для економіки України; особи, яка здійснила іноземну інвестицію в економіку України іноземною конвертованою валютою на суму не менше ста тисяч доларів США, зареєстровану в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України; особи, які є рідним братом або сестрою, дідусем або бабусею, онуком або онучкою громадян України; особи, які раніше знаходилися в громадянстві України; батьки, чоловік або дружина імігранта, а також його неповнолітні діти; особи, які постійно проживали на території України протягом трьох років із дня надання їм статусу біженців в Україні, а також їх батьків, чоловіків (жінок) і неповнолітніх дітей, які проживають разом з ними. Дозвіл на іміграцію поза квотою іміграції надається: одному із членів подружжя, якщо інший із подружжя, з яким він знаходиться в шлюбі понад два роки, є громадянином України, дитиною або батьками громадянина України; особам, які є опікунами громадянами України, або знаходяться під опікою громадян України; особам, які мають право на набуття громадянства України за територіальним походженням; особам, іміграція яких представляє державний інтерес для України; закордонним українцям, подружжям закордонних українців, їх дітям у разі їх загального в'їзду та перебування на території України.

Повноваження Кабінету Міністрів України.

Кабінет Міністрів України: визначає порядок формування квоти іміграції та встановлює квоту іміграції на кожен календарний рік; визначає порядок розгляду за заявами про надання дозволів на іміграцію та поданнями про відміну дозволів на іміграцію та виконання прийнятих рішень; затверджує

зразок посвідчення на постійне проживання, правила та порядок його оформлення та видачі.

Повноваження спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань імміграції та підпорядкованих йому органів. Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань імміграції та підпорядковані йому органи: приймають заяви разом із визначеними цим Законом документами щодо надання дозволу на імміграцію від осіб, які перебувають в Україні на законних підставах; перевіряють правильність оформлення документів щодо надання дозволу на імміграцію, виконання умов для надання такого дозволу, відсутності підстав для відмови у його наданні; приймають рішення про надання дозволу на імміграцію, про відмову у наданні дозволу на імміграцію, про відміну дозволу на імміграцію та видають копії цих рішень особам, яких вони стосуються; видають та вилучають у випадках, передбачених цим Законом, посвідчення на постійне проживання; ведуть облік осіб, які подали заяви про надання дозволу на імміграцію, та осіб, яким надано такий дозвіл.

Повноваження дипломатичних представництв та консульських установ України.

Дипломатичні представництва та консульські установи України: приймають від осіб, які постійно проживають за межами України, заяви про надання дозволу на імміграцію разом із визначеними цим Законом документами, перевіряють правильність їх оформлення та надсилають через Міністерство закордонних справ України до спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань імміграції; видають копії рішень про надання дозволу на імміграцію та про відмову у наданні дозволу на імміграцію особам, яких вони стосуються; оформлюють особам, яким надано дозвіл на імміграцію, імміграційні візи.

Повноваження інших органів виконавчої влади у сфері імміграції.

Центральний орган виконавчої влади з питань праці та соціальної політики щорічно затверджує перелік спеціальностей та вимоги до кваліфікації фахівців та робітників, потреба в яких може бути задоволена за рахунок імміграції.

Центральний орган виконавчої влади з питань охорони здоров'я затверджує перелік інфекційних хвороб, захворювання на які є підставою для відмови у наданні дозволу на імміграцію. Інші органи виконавчої влади у межах наданої їм компетенції забезпечують виконання законодавства про імміграцію.

Подання заяви про надання дозволу на імміграцію.

Заяви про надання дозволу на імміграцію подаються: особами, які постійно проживають за межами України, — до дипломатичних представництв та консульських установ України за кордоном за місцем їхнього постійного проживання; особами, які перебувають в Україні на законних підставах, — до органів спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань імміграції за місцем їхнього проживання. Заяву про надання дозволу на імміграцію заявник подає особисто до відповідного органу державної влади. За наявності поважних причин (хвороба заявника, стихійне лихо тощо) заява може надсилатися поштою або за довіреністю заявника, засвідченою нотаріально, подаватись іншою особою. За неповнолітніх осіб, а також осіб, яких у встановленому порядку визнано недієздатними, заяву про надання дозволу на імміграцію подають їхні законні представники.

Якщо іммігрує один із батьків, якого (яку) супроводжують неповнолітні діти, він (вона) має подати заяву чоловіка (дружини), засвідчену нотаріально, про те, що він (вона) не заперечує проти імміграції дітей разом із батьком (матір'ю). У разі відсутності такої згоди батько (мати) має подати рішення відповідного державного органу про залишення дітей за батька (матері). Зазначене рішення може бути легалізоване консульською установою України, якщо інше не передбачено міжнародним договором України

Початком створення міграційного законодавства стало проголошення 16 липня 1990 р. Декларації про державний суверенітет України⁸⁵ [47], в якій було зафіксовано принцип державного врегулювання міграційних процесів. У незалежній Україні першим із пакету законодавчих актів, безпосередньо пов'язаних з міграційними процесами, став Закон України «Про громадянство України» від 8 жовтня 1991 р. Про відповідність Закону принципам міжнародного права свідчать наявні у ньому загальновизнані демократичні норми. У ст. 5–7 Закону було визначено перелік документів, що підтверджують громадянство України, а також підстави для його отримання. Позитивні зміни нової редакції Закону стосувалися репатріантів і біженців, які раніше не мали змоги отримати громадянство України. Враховуючи склад населення України та тенденції міграційних процесів, після апробації законопроекту на міжпарламентському семінарі «Меншість та міграції в Європі», 25 червня 1992 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про національні меншини в Україні». Закон став продовженням формування міграційного законодавства в Україні. Закон «Про біженців» від 24 грудня 1993⁸⁶ став першим у пакеті міграційних нормативних актів. Закон передбачав, що особа, яка отримала статус біженця, має право на вибір місця тимчасового проживання та пересування по території України, на роботу за наймом або на підприємницьку діяльність, охорону здоров'я та відпочинок, соціальну захист та інші блага, передбачені законодавством для громадян України. Водночас, відповідно до світової практики та погодження з міжнародно-правовими документами, законодавством були встановлені обмеження прав та обов'язків для іноземців та осіб без громадянства. Протягом перших 20 років незалежності України розроблено і прийнято пакет законодавчих актів: «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» (1994 р.), «Про громадянство України» (2001 р.), «Про національні меншини в Україні» (1992 р.), «Про

---

⁸⁵ Декларація про державний суверенітет України Прийнята Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 р. с 7

⁸⁶ Закон України «Про національні меншини в Україні» від 25 червня 1992 р. с 90

біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» (2012 р.), «Про імміграцію» (2001 р.), «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» (2012 р.), «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014 р.), «Про зовнішню трудову міграцію» (2015 р.) та інші.

Великі надії Україна покладає на співпрацю з Європейським спілкою. ЄС визнав Україну як незалежну державу 26 грудня 1991 року. Сьогодні основним документом є Угода про партнерство та співробітництво (УПС), підписана у 1994 році і набула чинності 1998 року, яке у майбутньому буде замінено Угодою про асоціацію. Відповідно до УПС було створено Раду із співробітництва ЄС–Україна, Комітет із співробітництва, в рамках якого працюють сім підкомітетів з питань різних питань, а також Комітет із міжпарламентського співробітництва. Зазвичай ЄС укладає такі угоди про асоціацію в обмін на обов'язки щодо проведення політичних, економічних, торгових або судових реформ. Підписавши угоду, держава отримує низку привілеїв: безмитний доступ на деякі або всі ринки ЄС, фінансова, технічна допомога, створення зони вільної торгівлі з ЄС. У 2007–2011 роках у рамках програми «Східне партнерство» ЄС та Україна вели переговори про укладання Угоди про асоціацію, складову частиною якого є угода про зону вільної торгівлі. Угоду не було підписано через насильницьке захоплення влади. Прийшовши до влади «Уряд народної довіри» на чолі з Арсенієм Яценюком заявив про намір продовжити курс на євроінтеграцію України. Підписаний 21 березня 2014 року блок Угоди про асоціацію стосується питань політичної взаємодії, безпеки та боротьби з тероризмом. Економічний блок документа був підписаний через три місяці 27 червня. Економічна частина передбачає створення зони вільної торгівлі та торкається таких питань, як доступ на ринки, торгівля енергоносіями, співробітництво у сфері сільського господарства, транспорту, металургії, космосу, наукових досліджень, туризму, підприємницької діяльності, захисту інтелектуального. власності, порядку розгляду спорів та умов оподаткування.

У ст. 1 Закону України "Про імміграцію" від 7 червня 2001 р.⁸⁷ дано чітке визначення значень імміграції, квоти імміграції тощо. Питання імміграції регулюються Конституцією України, Законом України «Про імміграцію», міжнародними договорами України за згодою Верховної Ради України Ради України та прийнятими щодо їх нормативно-правовими актами. Відповідно до ст. 4 Закону дозвіл на імміграцію надається у межах квоти імміграції, встановленої Кабінетом Міністрів України: особам, імміграція яких відповідає інтересам України; висококваліфікованим спеціалістам; особам, які раніше перебували у громадянстві України; близьким родичам громадян України та іммігранту; особам, які з дня набуття статусу біженців або притулку в Україні, безперервно проживали на її території протягом 3 років та близьким родичам, які проживають разом з ними . В той же день Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про біженців»⁸⁸ . Стаття 1 містить тлумачення терміну «біженець». Це особа, яка не є громадянами України та внаслідок цілком обґрунтованих побоювань може стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), при належності до певної соціальної групи або політичних переконань, перебуває за межами країни своєї громадянської приналежності і не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може або не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань. Закон забороняє висилку або примусове повернення біженця в країну, з якої він прибув, і де його життя чи свободі загрожує небезпека. Проте дія ст. 3 не поширюється на біженця, засудженого в Україні за скоєння тяжкого злочину. Відповідно до норми ст. 4 Україна сприяє збереженню єдності сімей біженців, які мають право в'їхати в Україну та набути статусу біженця і, переслідуючи ту саму мету, вільно покинути її територію. Чітко викладено положення, за яких біженець може втратити свій статус.

В'їзд в Україну та виїзд з України закордонних українців здійснюється відповідно до Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без

---

⁸⁷ Закон України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 р. з 197

⁸⁸ Закон України "Про імміграцію" від 7 червня 2001 р. с 250

громадянства» . Громадяни держав, з якими Україна має візовий режим, мають право на безоплатне оформлення багаторазової візи для відвідування України без надання відповідного запрошення строком дії на 5 років на підставі засвідчення зарубіжного українця. Закордонні українці можуть іммігрувати в Україну для постійного проживання при умови отримання в установленому законом порядку дозволу на імміграцію для постійного проживання поза квотами імміграцію. Таке ж право поширюється на подружжя за іноземних українців та їхніх дітей у разі їх загального в'їзду та перебування на території України.

Таким чином, упродовж першого десятиліття нового століття міграція поступово почала привертати дедалі більше уваги влади та суспільства, перетворювалася на помітний елемент політичного життя. Стався справжній прорив в удосконаленні міграційного законодавства України, активізації міжнародного співробітництва. Водночас управлінські функції у сфері міграції лишалися розпорошеними, спеціально уповноважений у відповідній сфері орган виконавчої влади не був створений, концепція державної міграційної політики, яка б визначила основні її цілі та засоби їх досягнення, не ухвалена. Пріоритети діяльності держави з управління міграціями перебували переважно і майже виключно у правовій площині й фактично не включали соціально-економічних аспектів переміщень населення, які є для цього явища визначальними.

3.2 Міграційні процеси після набуття незалежності

Початок 1990-х років – переломний момент у розвитку міграційної історії країни і час усвідомлення глибини і швидкості змін і їх незворотності. Нові міграційні практики в їх різноманітних проявах потребують нестандартних управлінських рішень, підкріплених законодавчими ініціативами, фінансовими вливаннями і, нарешті, політичною волею нового керівництва країни. Потрібна нова міграційна доктрина. Її орієнтирами стають основні цінності демократичних суспільств: права людини, громадянські свободи, верховенство права.

Кровопротитні конфлікти та громадянські війни в Центральній Азії та на Кавказі супроводжуються масовою втечею з цих районів і слов'янського населення, і корінних жителів. Багато хто з них у пошуках притулку з'являється і в Україні. Для надання їм допомоги у країні створюються тимчасові урядові комісії. Відповідальність за вирішення конкретних завдань облаштування покладається на галузеві відділи апарату уряду України. На момент появи в країні вимушених мігрантів з Азербайджану у квітні 1988 р. у структурі Республіканського центру зайнятості Міністерства праці України організовано Відділ міграції та біженців, відповідальний за їх прийом, облаштування та працевлаштування. Паралельно він виконує функції робочої групи за часових урядових комісіях. Такий підхід до вирішення організаційних питань виявився найбільш успішним: Міністерство праці України з його розгалуженою структурою територіальних органів спромоглося вирішувати оперативно проблеми розміщення та облаштування шукачів притулку.

Міністерство праці України виконувало ці функції і на початку 1990-х років, зберігаючи до створення у квітні 1993 року Міністерства у справах національностей та міграції позицію та повноваження основного органу виконавчої влади, відповідального за прийом та облаштування вимушених мігрантів та біженців, які прибувають з інших республік СРСР, а згодом – країн СНД. Так, значну організаційну роботу з прийому, розміщення та працевлаштування кримських татар, що повернулися з місць депортації, проводив Центр зайнятості Кримської області, згодом Автономної Республіки Крим (АРК). Після розпаду СРСР та припинення діяльності союзних органів прийом та облаштування репатріантів забезпечує Комітет у справах депортованих народів, включений до структури Ради Міністрів АРК. У березні 1992 р. утворюються Фонд депортованих народів Криму. А 9 жовтня 1992 р. з ініціативи України укладається Бішкецька угода країн-учасниць СНД щодо проблем відновлення прав депортованих осіб, національних меншин та народів. У листопаді 1993 р. засновується Республіканський Комітет у справах національностей АРК, що повністю відповідає за вирішення питань репатріації та розміщення раніше депортованих.

Розпад СРСР та поява Співдружності Незалежних Держав (СНД) супроводжуються трансформацією напрямків, структури та зростанням інтенсивності міграційних процесів. З'являються нові типи потоків: короткострокова міграція з комерційними цілями до Центральної Європи, Туреччини та Китаю. Досягає значних розмірів еміграція вчених, широко відома як "відплив мізків". Україна стає транзитною країною для незаконних мігрантів із країн, що розвиваються, прямують до Західної Європи.

Розвивається поступово трудова міграція за межі України, спочатку до Росії, а потім і до країн Центральної та Західної Європи.

Унікальне географічне розташування України зробило її транзитною країною для пересування на Захід незаконних мігрантів – громадян країн Південно-Східної Азії та Африки. Значна кількість незаконних мігрантів прибуває з країн СНД, особливо з Вірменії, Азербайджану, Грузії та Російської Федерації.

Найчастіше використовувані канали для в'їзду на територію України – туризм, транзит, безвізовий в'їзд (для громадян СНД), приватні чи ділові запрошення, а також пряме порушення правил в'їзду. Незаконна міграція перетворюється на дохідний бізнес для кримінальних груп. За період із 1991 по 1996 р.р. в Україні було затримано 30042 незаконних мігрантів.

У першій половині 1990-х років в Україні з'являються біженці та особи, які перебувають у ситуації, подібній до ситуації біженців. З початком збройного конфлікту у Придністров'ї у липні 1992 р. 60 тис. біженців, включаючи 30,7 тис. дітей, знайшли притулок в Україні. При Кабінеті Міністрів України було засновано спеціальну комісію у справах біженців із Придністров'я, яку очолив один із віце-прем'єрів. Їй було надано широкі повноваження щодо визначення статусу біженця та координації дій щодо прийому, тимчасового розміщення та працевлаштування прибулих. За ними пішли потоки біженців із країн СНД – Азербайджану, Вірменії, Грузії, Таджикистану та Чечні (Російська Федерація).

В Україні з'явилися біженці з-за меж СНД – Афганістану, Пакистану, Шрі-Ланки, низки африканських країн. Станом на 1.1.1997 р. статус біженця отримали 1161 людина, а статус особи, що у ситуації, схожій із ситуацією біженців, - ще 2609 людина. З них 1834 прибули з Чечні та 775 – з Абхазії.

Помітною тенденцією цих років стає поступове скорочення інтенсивності міграційних обмінів із країнами СНД та Балтії, хоча у 1996 р. країни СНД та, насамперед, Російська Федерація залишаються основними міграційними партнерами України. З 1992 р. Україна втрачає своє населення у міграційному обміні з Білоруссю, а з 1994 р. – з Росією, а приплив мігрантів з інших країн СНД та країн Балтії явно недостатній для компенсації цих втрат. Основними донорами України є 1996 р. Узбекистан, Казахстан та Молдова.

Тенденції до скорочення міграційних потоків, що позначилися в Україні в першій половині 1990-х, отримали розвиток у наступні роки. Як і раніше, основними міграційними партнерами України залишаються країни СНД та Балтії, хоча розміри втрат у міграційному обміні з ними стали зменшуватись. Так було в 1997 р. проти 1996 р. вони впали на 48%. Триває репатріація етнічних українців. Лише 1997 р. в Україну повернулися 42456 українців. У 1998-2000 роках міграційний обмін України з країнами СНД та Балтії зберігає колишню динаміку: еміграція скорочується швидше за імміграцію, і це призводить до зменшення міграційних втрат. Російська Федерація, як і раніше, залишається основним міграційним партнером України. Росіяни та українці становлять понад 80% мігрантів приблизно в рівних частках. Репатріація українців поступово сповільнюється: у 2000 р. контингент українців, що повернулися на батьківщину, виявляється вдвічі меншим, ніж у 1997 р. Знижується й еміграція українців до країн СНД та Балтії: у 2000 р. вона досягає таких же розмірів, що й еміграція в країни, тоді як у 1997 р. вона була майже втричі більшою. Основні еміграційні потоки спрямовані, як і раніше, переважно до Ізраїлю, Німеччини та США та представлені головним чином українцями, росіянами та євреями.

За даними Міністерства праці та соціальної політики України у 1998 р. 24397 українських громадян працювали за кордоном за трудовими контрактами, 28224 – у 1999 р. та 33735 – у 2000 р. Проте реальні розміри контингентів зарубіжних трудових мігрантів були набагато більшими: значна частина з них використовує легальні канали виїзду за кордон, а потім, після закінчення терміну дії візи, залишається в країні на становищі нелегальних заробітчан.

Україна, як і раніше, є транзитною країною для незаконних мігрантів, які прямують до Західної Європи. До кінця 1990-х років незаконна міграція викликає все більшу стурбованість української влади, відповідальної за вироблення міграційної політики та її здійснення. У 1998 р. приймається Урядова програма боротьби з незаконною міграцією в Україні на 1999-2000 роки, а у вересні 1999 року – Програма запобігання торгівлі жінками та дітьми. У грудні 2000 р. Україна підписує Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Значного прогресу було досягнуто наприкінці 1990-х років у галузі розвитку міграційного законодавства в Україні.

2000-ті роки в Україні – період радикальної диверсифікації потоків міждержавної міграції. Якщо загальний обсяг зареєстрованих переміщень населення між Україною та іншими країнами, що включають усіх мігрантів незалежно від їх напрямів та країн, зменшився загалом у два рази, то у міграційному обміні з країнами далекого зарубіжжя за цей же час він скоротився у 2,2 рази, а з країнами СНД – у 1,9 рази. Внесок країн СНД у валову міграцію збільшився у 2002-2008 роках. з 71,9% до 74,3%, а країн далекого зарубіжжя зменшився з 28,1% до 25,7%. Таким чином, географія міждержавних потоків в Україні поступово набуває рис просторової структури міграційних переміщень у країні, яка існувала на початку 1990-х років.

Зміна розмірів та структури міграційних потоків супроводжується зміною міграційної ситуації в Україні. Вже 2005 року вона стає країною, яка приймає іммігрантів, а її міграційні втрати у 2004-2005 роках. компенсують колишні співвітчизники із країн СНД. 2006 р., вперше з початку 1990-х років, в Україні реєструється приріст населення за рахунок міграційного обміну з далеким зарубіжжям. У наступні роки ця тенденція закріплюється. І хоча розміри міграційного припливу населення з-за кордону невеликі, проте сам цей факт знаменує поворот у розвитку міграційної ситуації в Україні та її трансформацію з країни походження емігрантів до країни призначення для іммігрантів як із країн СНД, так і з далекого зарубіжжя.

3.3 Структура імміграційної політики України

Важливими чинниками на яких має базуватись міграційна політика є такі основні принципи: 1) гарантування державної безпеки та захист національних інтересів країни; 2) повага до людини як суб'єкта міграційних процесів; 3) верховенство права; відповідність міграційного і трудового законодавства міжнародним нормам і рекомендаціям міжнародних організацій, зокрема МОТ і МОМ; 4) запобігання і протидія незаконній міграції, торгівлі людьми, тіншової та протиправної зайнятості мігрантів; 5) партнерство, координація та співробітництво всіх гілок влади на державному, регіональному та місцевому рівнях; залучення громадських організацій, вчених до вирішення актуальних проблем, пов'язаних з міграцією, розвиток інститутів соціального партнерства, співробітництво і координація діяльності в сфері міграції з іншими країнами, міжнародними органами та організаціями 6) наукова обґрунтованість дій, що виконуються, в сфері міграційної політики; системність рішень та здоровий погляд на актуальність проблем України; 7) диференційований підхід до регулювання міграційних потоків в залежності від соціально-демографічних і професійно-кваліфікаційних характеристик суб'єктів міграційних процесів; 8) також варто брати до уваги соціальну економіку, демографічну ситуацію в країні та особливості розвитку її регіонів.

Державна міграційна політика формується за такими основними принципами:

– забезпечення кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, свободи пересування, вибору місця проживання, права вільно залишати територію України, за винятком

обмежень, встановлених законодавством, а також права в'їжджати в Україну громадянам України;

– забезпечення державної безпеки та національних інтересів, а також загальнодержавних підходів у проведенні міграційної політики;

- захист прав і свобод та законних інтересів громадян України, іноземців і осіб без громадянства, недопустимість створення для них безпідставних пільг чи переваг, які б ставили їх у привілейоване становище порівняно з громадянами України;
- недопущення будь-яких проявів дискримінації, забезпечення умов для реалізації мігрантами своїх прав, свобод і законних інтересів, а також виконання обов'язків, передбачених законодавством;
- запобігання масовим стихійним та нерегульованим процесам міграції населення як усередині країни, так і за її межі за допомогою створення спеціальних державних соціально-економічних та національно-культурних програм, основаних на науковому прогнозі міграційного потенціалу, напрямів міграційних потоків з урахуванням сучасної та передбачуваної соціально-економічної та суспільно-політичної ситуації;
- протидія незаконній міграції, працевлаштуванню мігрантів і торгівлі людьми;
- взаємодія та координація діяльності органів виконавчої влади і громадських організацій у сфері міграції на державному та міжнародному рівнях;
- рівноправна співпраця України з державами-партнерами з питань міграційних процесів шляхом підтримання взаємовигідної співпраці за загальновизнаними принципами та нормами міжнародного права.

Не менш важливим чинником, що впливає на рішення робітника-іммігранта є перспектива отримати дозвіл на постійне проживання та громадянство. Є країни, що надають візу лише на тимчасове проживання без перспективи постійного проживання. А є інші країни, політика яких є більш гнучкою і які пропонують іммігрантам пройти шлях від тимчасового до постійного проживання, виконуючи певні умови.

На виконання державної міграційної політики впливають такі системи і підсистеми: економіка України, правова система України, соціально-культурна система, демографічна система України, екологічна система.

Економічна система України перебуває в стані кризи. Створюються умови для виходу України на міжнародний ринок праці. Наслідки цієї тенденції переважно негативні, полягають у посиленні впливу за кордон носіїв

дефіцитних професій, що спричиняє незбалансованість українського ринку праці та неотримання валютних надходжень від українських громадян, які працюють за кордоном. На думку Н. Тиндик, недосконалість нашого міграційного законодавства негативно позначається насамперед на рейтингу України у світі, викликає незадоволення іноземних держав, які змушені самотужки боротися проти українських трудових нелегалів⁸⁹. Як зазначено в Законі України «Про зовнішню трудову міграцію», під час перебування за межами України трудовий мігрант зобов'язаний забезпечити повноту та своєчасність сплати податків і зборів за майно, розташоване на території України, що належить йому на праві власності або перебуває в оренді, зокрема призначивши уповноважену особу⁹⁰. А українські мігранти розглядають цю вимогу негативно. Необхідність вирішення таких завдань виражається у формі вимог до політичної системи, а саме: дотримання державних інтересів України, впливу держави на структуру міграційних потоків з метою збереження професійно-кваліфікаційного потенціалу країни, економічна криза, припинення фінансування низки державних програм, згортання виробничого і житлового будівництва внесло векторні корективи у внутрішню українську міграцію, в якій сьогодні відбувається переорієнтування міграційних потоків у місця їхнього початкового проживання. Переміщення фінансового капіталу у великі міста, простежувана тенденція концентрації певних груп мігрантів і розвиток їхньої ділової активності в містах з багатомільйонним населенням загрожують перетворенням цих міст на центри соціальної напруженості через дестабілізувальний вплив цих груп на соціально-економічну обстановку в містах. Це знаходить відображення у поставлених до української політичної системи вимогах виконання комплексних заходів, націлених на вирішення проблеми стабілізації через організоване залучення населення до відродження

---

⁸⁹ Тиндик Н. Трудова міграція в епоху глобалізації: інтеграція у світ чи втеча від бідності : монографія / Н. Тиндик. – Львів : ЛьвДУВС, 2009. – 600 с 325

⁹⁰ Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05 листопада 2015 року // Відом. Верх. Ради України. – 2016. – № 49–50. – Ст. 463.

малообжитих районів, насичення трудовими ресурсами аграрного сектору економіки.

Правова система України. Якщо не регулювати процеси міграції за допомогою правового механізму, то це не зупинить, а тільки сприятиме їх хаотичності.

Труднощі полягають у тому, щоб знайти такі політико-правові рішення, які б забезпечували інтереси України відповідно до її фінансових та організаційних можливостей. Активізація міграційних процесів та їх вплив на політичний, соціально-економічний розвиток держави, її безпеку та стабільність, культурне, релігійне середовище спонукали до формування законодавства України у сфері міграції. Це істотно вплинуло на початок формування міграційного законодавства, але ще рано стверджувати про належний рівень правової бази щодо врегулювання міграційних потоків. Все ще відсутній закон «Про притулок» та інші закони, через що законодавча база врегулювання міграційних процесів залишається незавершеною, а вирішення міграційних проблем ускладнюється. Необхідно внести зміни і доповнення до деяких законодавчих актів України для того, щоб впровадити комплекс заходів адміністративного, кримінального, організаційного характеру з метою забезпечення відповідних державних органів правовими засобами, які б стали максимально оперативними і водночас ефективними щодо врегулювання і контролю за міграційними потоками і міграцією загалом.

Соціально-культурна система характеризується мобілізацією людських ресурсів. Її дія виявляється через сукупність таких підсистем: а) культурної, що виражається через пам'ять соціальних спільностей, орієнтації, навички людей, які виявляються в поведінці. З одного боку, культурна підсистема створює передумови для «україномовних» у найширшому змісті слова в українському суспільстві, надаючи їм підтримку; зворотна сторона – розходження за низкою основних параметрів (звички, соціальний статус, поведінський аспект), тобто взаємодія контркультур у формі «місцевого» і «стороннього» населення, слугує виштовхувальним чинником, що, своєю чергою, впливає на «вхід» політичної системи вже у вигляді вимог до коригування державної міграційної політики, спрямованої на ліквідацію вогнищ соціальної напруженості; б)

соціальна структура, з одного боку, створює передумови для успішного входження в неї активної частини мігрантів, і у цьому виявляється дія закладених у ній інтегративних механізмів (підтримка), але, з іншого боку, наявність у соціальній структурі українського суспільства великої кількості маргіналів, якими є мігранти, що з тих або інших причин із меншою активністю намагаються інтегруватися в українське суспільство, створює загрозу функціонального розладу соціального організму. Це зумовлює вимоги до політичної системи українського суспільства – виробити адекватний механізм соціального захисту, посилити патерналістську роль держави⁹¹.

Демографічна система України характеризується недостатністю природного відтворення населення, про що свідчать статистичні дані. Це створює передумови для компенсації відтворення населення України за допомогою механічного руху населення – міграції. Інакше кажучи, демографічна система ставить перед українською політичною системою вимогу проведення заходів, спрямованих на наближення перебігу демографічних процесів до оптимального. Підтримка, що надається демографічною системою, виявляється через сукупний ефект зменшення адаптованих витрат політичної системи, пов'язаний із соціалізацією індивідів під час долучення їх до економічної, культурної, соціоструктурної та інших соціальних підсистем.

Екологічна система України. Порушення екологічних норм спричиняє появу екологічних біженців. Яскравий приклад – аварія на Чорнобильській АЕС. Будучи збалансованою, екологічна система є оптимальною для додаткових трудових ресурсів. Отже, у цьому випадку ставляться вимоги до політичної системи щодо забезпечення екологічного балансу, в другому – екологічна система надає підтримку у формі наділення політичної системи природними ресурсами.

---

⁹¹ Алфьоров С. Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів. – Х.: Право, 2013. – 278 с. с. 71

3.4 Стан імміграційної політики та перспективи вдосконалення

В українському суспільстві активно обговорюють питання, пов'язані із міграційними процесами у державі. Розширення міграційного поля обумовлено розвитком економічних, політичних, правових та інших сторін життя суспільства та держави в цілому. Водночас аналіз сучасної міграційної ситуації в Україні свідчить про дуже серйозні проблеми. Так, спостерігаються такі тенденції: - Інтенсивний відтік українських громадян за кордон здебільшого пов'язаний із трудовою міграцією з України. Виступаючи державою – донором робочої сили для розвинених європейських країн Україна тим самим позбавляється кваліфікованих робітничих кадрів; – враховуючи, що Україна є частиною центрального – європейського маршруту, територію держави використовують для нелегального проникнення іммігрантів із країн Далекого та Середнього Сходу, Південно-Східної Азії, СНД до країн Західної Європи. Відтік населення з України став однією з причин того, що за двадцятиріччя незалежності Україна зберегла 30% промислового потенціалу рівня 1991 року. Лише у 2012 році було згорнуто 40 % металургійних потужностей, а у 2013 році закрито 30 % вугледобувних підприємств та шахт .

Міграційний обмін України характеризується відносинами з ближнім та далеким зарубіжжям. Близьке зарубіжжя – переважно Росія та Білорусь – є країнами міграційного вибору.

Якщо поглянути на імміграційну політику з точки зору робітника - іммігранта, то важливо розуміти, що саме змушує його покинути рідну країну зі звичним оточенням і обрати саме ту, а не іншу країну. В чому полягає особлива привабливість конкретної країни для таких мігрантів? Чи все вирішує економічна привабливість країни призначення, чи мають вплив інші чинники неекономічного характеру, що впливають на вибір робітника? Чому мігранти з деяких країн походження обирають цілком певні країни призначення?

Шукаючи відповіді на це питання К. Ейсель вказує на існуючі міграційні мережі (особливо сімейні зв'язки), географічну та культурну відстань (куди входять історичні зв'язки, спорідненість мов, близькість релігійних переконань

тощо) . Проте існують і інші чинники, що суттєвим чином можуть впливати на вибір робітника-іммігранта: це можливості зайнятості і кар'єри, перспективи зростання заробітної плати, рівень безробіття у країні-реципієнті, спеціальні стимули для міграції тощо.

За даними Моніторингу соціальних змін українського суспільства, що щорічно здійснюється Інститутом соціології НАН України з 1992 року, у 2000-х роках майже кожен п'ятий українець був потенційним мігрантом і хотів би виїхати з населеного пункту, в якому живе (19,3% у 2000 р.), 21,1% у 2004 р., 20,1% у 2006 р. та 19,6% у 2010 р.). При цьому 11,2% потенційних мігрантів зробили вибір на користь іншої місцевості в Україні та лише 7,9% українців висловили намір виїхати за межі колишнього СРСР. У 2000 р. охочих виїхати зі свого населеного пункту було більше: у межах України виявили бажання переселитися 14,4%, а за межі колишнього СРСР – 9,6%. Найбільшим виявився контингент потенційних мігрантів, які поки що не ухвалили рішення про конкретне місце переїзду; у 2000 р. їхня питома вага досягала 17,0%, а у 2010 р. – 18,3%. Основними причинами передбачуваного від'їзду були шкідливі для здоров'я екологічні умови та бажання знайти нове місце роботи (у 2000 р. відповідно 15,4% та 18,0%, а у 2010 р. відповідно 16,7% та 19,9%). Інші причини вказуються набагато рідше. З початку 2000-х років українці віддають перевагу пошукам нового місця роботи. Екологічну ситуацію в місці їх проживання майже половина співвітчизників оцінює як неблагополучну або вкрай незадовільну (59,2% у 2002 р., 46,4% у 2006 р., 41,1% у 2010 р.). На особливу увагу заслуговує міграційний потенціал молоді України. За даними соціологічного опитування, проведеного Фондом "Демократичні ініціативи" та фірмою "Ukrainian Sociology Service" у грудні 2009 р. та січні 2010 р. лише 13,8% молоді у віці 18-34 років мали намір назавжди виїхати зі своєї країни. Помітно найчастіше українська молодь демонструє бажання виїхати за межі України на деякий час (29,9%). Проте більш як половина опитаних молодих людей (51,5%) від'їзду з країни не планували. Зауважимо, що

аналогічне соціологічне опитування української молоді щодо їхніх міграційних установок, проведене у 2003 році, дало ті самі результати (50,9%).

На який термін планують потенційні мігранти виїхати за кордон? Молоді українці планують середню тривалість закордонної поїздки в межах 3,4 року і, як правило, не збираються затримуватись за кордоном понад 5 років. При цьому 22,1% з них мають намір провести за кордоном один рік, 23,8% - два роки, 22,1% - три роки і, нарешті, 21,3% - п'ять років. У 2003 р. тривалість передбачуваного від'їзду потенційних мігрантів за межі України була значно меншою. Найбільш тривале перебування за кордоном не перевищувало два роки (9,3% респондентів). Виїхати з країни на п'ять років планували не більше ніж 6,0% молодих українців. Таким чином, за період 2003-2010 років.

передбачувана тривалість поїздки до інших держав помітно збільшилася.

З якою метою молодь планує виїзд за кордон? Насамперед молоді українці хотіли б попрацювати за кордоном (65,1%). У 2,2 рідше вони збираються у туристичну подорож (30,1%). І лише 5,5% їхньої кількості мають намір навчатися у закордонних навчальних закладах. Порівняно з 2003 р. бажання працювати за межами країни декларується у 2,9 раза частіше: установки на пошуки роботи за кордоном зросли з 22,4% до 65,1%.

Вибір країни для реалізації своїх інтересів здійснюють на основі особистих переваг, рівня поінформованості, ступеня розвитку та характеристик міграційних мереж. Для молоді України пріоритетними країнами є Росія (19,0%), Велика Британія (12,2%), Німеччина (11,7%), США (11,2%), Італія (10,2%). А 2003 року їхню увагу привернули насамперед Німеччина (14,1%) та США (12,3%). До Росії тоді мали намір поїхати 5,8% потенційних мігрантів із України. Таким чином, географія країн потенційного виїзду поступово змінюється.

Що спонукає українську молодь шукати кращого життя за межами власної країни? Найчастіше молоді люди називають три основні причини, які впливають на їх міграційний вибір: економічні, фінансові, соціально-культурні. Рідше вони вказують на причини політичного та етнічного характеру.

На формування міграційних настанов української молоді впливають передусім фінансові причини: кожен другий вважає, що за кордоном вони зможуть заробити більше (51,5%). На вплив економічних причин (відсутність фінансування галузі, де працюють молоді українці, безперспективність національної економіки загалом) зазначають 48,5% цього контингенту. Рідше називаються соціально-культурні фактори (кращі умови життя, більш високий рівень культури) – 39,7%. Про можливості кар'єрного та професійного зростання згадують ще 23,5% української молоді. Ще 17,5% згадують про вплив сімейних причин на їх міграційний вибір (за кордоном мешкають їхні родичі).

Зазначимо, що у 2003 р. молоді українці слабо реагували на питання щодо факторів впливу на формування їх міграційних планів: фінансові причини назвали лише 8,3% опитаного контингенту; 6,4% вказали на економічні причини; 4,4% – на національно-культурні; 2,3% мотивували бажання виїхати з країни відсутністю перспектив кар'єрного чи професійного зростання.

3.5 Питання нелегальної міграції

Геополітичне розташування України на перетині основних шляхів з Півночі на Південь і, що особливо важливо, зі Сходу на Захід є найважливішим фактором у визначенні місця, яке займає Україна у європейській та євразійській міграційних системах. Для України характерними є три основні міграційні тенденції: 1) Україна як країна транзиту; 2) Україна як країна ухвалення мігрантів; 3) Україна як країна походження мігрантів (ця тенденція останнім часом помітно посилилася). Традиційно транзитний потенціал України оцінюється позитивно, оскільки забезпечує розробку програм економічного розвитку. Однак негативним моментом є активна транзитна міграція зі Сходу та Півдня на Захід через територію України, яка має переважно нелегальний характер. Саме через територію України проходить один із п'яти основних маршрутів глобальної нелегальної міграції до країн Європейського Союзу – центрально-європейський маршрут, що активно використовується громадянами країн СНД, Центральної, Східної та Південно-Східної Азії. Незважаючи на те, що цей маршрут є не такою загрозливою для країн Євросоюзу, як, наприклад,

північно-африканський або балканський, особливо за масштабами нелегальної міграції, проте він має найбільше виразні наслідки та таїть у собі найбільші загрози саме для України. Це пов'язано насамперед з тим, що на території України внаслідок слабкої контрольованості та недостатньої керованості міграційними процесами відбувається накопичення нелегальних мігрантів. В результаті перед Україною постає проблема ідентифікації та утримання нелегальних мігрантів, що, у свою чергу, серйозно посилює тиск на держбюджет, за рахунок якого доводиться вирішувати ці проблеми. Крім того, створення Центрів утримання нелегальних мігрантів посилює соціальну напругу у суспільстві, особливо у регіонах функціонування таких центрів. В останні роки зберігається тенденція неухильного зростання кількості нелегальних мігрантів із країн СНД, а також держав Східної та Південно-Східної Азії⁹².

Таким чином, серед сучасних проблем, актуальних загроз та характерних тенденцій міжнародної міграції загалом та міграційних процесів в Україні зокрема, можна виділити постійне зростання масштабів нелегальної міграції. Цьому сприяють неухильне посилення контролю над міграційними процесами у країнах Європейського Союзу та суттєве скорочення можливостей для громадян країн «третього світу» реалізувати право на вільне пересування. На цьому тлі прогресуюче поглиблення економічної прірви між високорозвиненими та слаборозвиненими державами неминує призводити до інтенсивного пошуку мігрантами нелегальних шляхів проникнення на територію Євросоюзу.

Згідно з різними даними, загалом у світі незаконно мігрують (тобто спочатку порушують закони, що регулюють міграційні процеси, або перетинають кордон на законних підставах, проте після цього вимушено або усвідомлено порушують міграційне законодавство та автоматично переходять до групи мігрантів-нелегалів) близько 4 млн. Чоловік. Цими обставинами традиційно користуються численні злочинні угруповання, що організовують кримінальний бізнес, що базується на примусовій, часто рабській праці, торгівлі людьми та

---

⁹² Управління міграцією в Чорноморському регіоні: Молдова, Румунія та Україна (Тристороння доповідь, листопад 2008 року). К.: МЦПД, 2008. 51 с

сексуальної експлуатації⁹³. Нелегальна міграція є серйозним викликом безпеки для країни, яка приймає мігрантів, країні транзиту та особистої безпеки людини. Вона суттєво впливає на соціальну та демографічну структуру суспільства, стимулює створення цілої сфери зайнятості, нерідко нелегального чи навіть кримінального характеру, провокуючи соціальну напругу, викликаючи зростання ксенофобії, національно-расового протистояння та екстремізму⁹⁴. Протягом останніх десятиліть міграція із власне економічного, соціального, демографічного та політичного чинника трансформувалася в одну з ключових проблем безпеки, що особливо стосується України). На тлі поглиблення економічного розриву між найбільш біднішими регіонами планети (для яких характерний стрімкий зростання народонаселення) і багатими країнами, що стимулює міграційні потоки, в державах, що є кінцевою метою для мігрантів, відзначається посилення протидії проникненню мігрантів на їхню територію. Ті ж мігранти, які певний час проживають на території держави-реципієнта, об'єднуються у закриті етнічні спільноти зі своїми законами та традиціями. Неминучі протиріччя між місцевим населенням та численними мігрантами, що призвели до масових та неодноразових заворушень у різних європейських державах, продемонстрували глибоку кризу інтеграції та політики мультикультуралізму, а також необхідність пошуку нового балансу між етнічною та громадянською ідентичністю⁹⁵. Розвинені країни тривалий час сприймали мігрантів як якесь «необхідне зло» з метою усунення дефіциту робочої сили в. Протягом тривалого часу зберігався стан речей, за якого частина мігрантів змінювалася за рахунок виїзду однієї «партії» та приїзду іншої, а до тих, що залишаються все уряд застосовував політику асиміляції. Однак поступово серед мігрантів викристалізувалася тенденція до збереження рідної мови, релігійних обрядів та національних традицій, зберігаючи тісні зв'язки з країною походження, віддаючи перевагу замкнутому відокремленому компактному проживанню одній закритій етнічній громаді.

⁹³ Аналітична записка «Україна 2020: демографічні та міграційні виміри безпеки». К.: УІПП, 2012. 20 с.

⁹⁴ Нелегальна міграція: Реалії ЄС у галузі трудових відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rozum.info/publ/6-1-0-89>

⁹⁵ Bhikhu C. Parekh Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory. Harvard University Press, 2002. – 400 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.culturemachine.net/index.php/cm/article/viewArticle/228/209>

Щодо масштабів нелегальної міграції існують різноманітні оцінки, які, зазвичай, не супроводжуються розрахунками. Вони базуються лише на одному твердженні, яке, однак, без заперечень сприймається і владою, і громадськістю навіть науковцями: нелегальних мігрантів в Україні «багато». При цьому, як правило, оцінюється кількість осіб, які перебувають у країні, а не інтенсивність потоку через Україною. Різними авторами в різні часи називалися цифри: 60 тис., 120-130 тис., 800 тис., 1 млн. Найбільша оцінка – 1,6 млн. – прозвучала у 2000 р. у Верховній Раді України під час першого читання законопроекту про імміграцію Її озвучив керівник Міноборони, тобто. дуже далекого від міграційних проблем відомства Жодними аргументами вона не супроводжувалася, проте була підхоплена засобами масової інформації, більше того, набула певної легітимності, як названа в Парламенті, і почала використовуватися міжнародними організаціями. Нещодавно, в 2006 р., цифра знову з'явилася в доповіді Світового Банку з посиланням на ООН⁹⁶. Завдяки цьому про неї згадали в Україні, але тепер уже як про оцінку експертів Організації Об'єднаних Націй. Про методику формування наведених оцінок можна лише здогадуватися. Підставою для найбільших із них, мабуть, є різниця між кількістю в'їздів іноземців, які зафіксували прикордонники, в Україну і виїздів з неї. Наприклад, у 1997 р. вона становила 3,7 млн. або 13% всіх перетинів кордону (15,9 млн. в'їздів та 12,2 млн. виїздів). Зауважимо, однак, що щодо громадян України різниця між в'їздом та виїздом у тому ж році була навіть більша – 3,8 млн. Тому логічніше було б припустити не масове нашествя нелегальних мігрантів, а недоліки обліку. На користь такого припущення і той факт, що поступово різниця між зафіксованим в'їздом та виїздом скорочувалася, хоча кількість перетинів кордону іноземцями зростала. Так, у 2006 р. іноземні громадяни перетнули кордони України в обох напрямках 42,5 млн. разів, а різниця між в'їздом та виїздом склала 0,9 млн. чи 2,3% транскордонного обороту. У 2007 р. кількість перетинів кордону іноземцями знову зросла і сягнула 51,2 млн. Різниця між їх врахованими поїздками становила 1,1 млн. або 2%.

---

⁹⁶ Mansoor A., Quillin B. (Eds). Migration and Remittances. Eastern Europe and the Former Soviet Union. – Washington, World Bank, 2006, p.152.

З 2001 р. на прикордонне відомство було покладено реєстрацію іноземців, які прибули до країни терміном до 90 днів. За даними прикордонників, протягом 2002–2007 років системою щороку фіксувався невиїзд 25-30 тис. іноземців. Однак це не означає, що всі вони залишилися в Україні на нелегальному становищі. По-перше, все ще зберігається можливість як в'їзду, так і виїзду з країни через східний та північно-східний кордон поза пунктами пропуску, оскільки облаштування цієї ділянки кордону не завершено. По-друге, прибувши в Україну на строк до 90 днів, іноземці могли змінити свій статус і цілком легально залишатися на її території, наприклад, вступивши на навчання до українських вишів та зареєструвавшись в органах внутрішніх справ уже як студенти (2004 р. статус був змінено або продовжено 25,5 тис. іноземців, у 2006 р. – 32,3 тис.). По-третє, чого також не можна виключити якась частина іноземців, в'їхавши в Україну легально, потім нелегально виїхала на Захід. Але навіть якщо припустити, що всі, хто не виїхав, дійсно поповнив ряди нелегальних мігрантів на території країни, говорити про мільйони нелегалів підстав-ні. Для того, щоб скласти уявлення про масштаби нелегальної міграції через та в Україну розглянемо дані прикордонників про кількість затриманих нелегальних мігрантів та осіб, які не допущені до України; дані Міністерства внутрішніх справ про нелегальних мігрантів, виявлених у країні; дані Державного комітету України з питань справ нацiональностей та релiгiї про клопотання про надання статусу бiженця та визнаних бiженцiв в Україні. За даними Державної прикордонної служби, у 1991 р. при спробі нелегального перетину кордону було затримано 148 осіб, а у 1994 р. р. – вже 11,4 тис. Максимальна чисельність затриманих була зафіксована у 1999 р. – 14,6 тис. Однак у наступні роки ситуацію вдалося стабілізувати: у 2000 р. кількість затриманих становила 5422, у 2001 м. – 4621, 2002 р. – 2605⁹⁷. Згодом кількість затриманих коливалася на рівні 4-5 тис. щорічно. Така динаміка відображала успіхи України в облаштуванні кордону: було сформовано 150 нових застав, 90 відділів прикордонного контролю, досягнуто необхідної щільності охорони

---

⁹⁷ Border guarding in Ukraine: Future perspectives. Presentation of the State program of action aimed at maintaining the regime of the state border, frontier regime and development of border guard troops of Ukraine for the period up to 2005. – Brussels, 2002.

кордону, коли одна застава посідає кожні 25 км⁹⁸. Значно покращало технічне оснащення, в т.ч. та завдяки допомозі з боку ЄС. Застосовуються нові, більш ефективні форми та методи прикордонного контролю: патрулювання на ключових транспортних артеріях та в глибині території, робота з населенням, активізація оперативної складової. Значно вдосконалено візові правила, мастичний друк була замінена візовою етикеткою з високим рівнем захисту, кількість консульств України там значно зросла, підвищилася кваліфікація їх співробітників. З'явилася і поступово росла така категорія, як не пропущені в країну — потенційні нелегальні мігранти. У 2001 р. рішенням уряду було запроваджено порядок виборчих співбесід при перетині кордону з метою з'ясування додаткових обставин та цілей прибуття. Розбіжність заявленої та справжньої мети могла стати підставою для відмови у пропуску навіть за наявності дійсної візи. В 2003 р. цю норму було внесено до закону про правовий статус іноземців. Прикордонники можуть не дозволити в'їзд в Україну іноземному «студенту», який не знає, що збирається вивчати, «бізнесмену», який не володіє інформацією про те, яким бізнесом займаються його партнери, іноземцю, який прибув на приватне запрошення, але не має поняття, де проживають друзі або родичі, що запросили його, який у них номер телефону тощо. Завдяки цьому вдалося фактично ліквідувати легальні канали нелегальної міграції (у 1990-ті рр., за даними прикордонників, до 75% затриманих під час спроби нелегального перетину західного кордону в'їжджали до України як туристи, студенти, бізнесмени, на приватні запрошення, тобто. легально). У 2001 р. в Україну не було пропущено 2,1 тис. іноземців, у 2002 м. – 2 тис., у 2003 р. – 2,5 тис., тоді як у 2004 р. – вже 4,9 тис., у 2005 р. – 11,3 тис., 2006 р. – 18,2 тис., а 2007 р. – 24,9 тис. Майже половина з них була пропущена російському ділянці кордону, чверть – на молдавському. Причиною відмови у в'їзді у 86,3% випадків була непідтверджена мета поїздки, що дало прикордонникам підстави засумніватися у її істинності. Таким чином, боротьбу з нелегальною міграцією було відсунуто на підступи до України. За даними одних експертів, за кордоном нелегально перебуває до 95% емігрантів із

---

⁹⁸ Марченко Б. Порухників віртуальних кордонів не судять. // „Голос України”, 2003, 27 лют, с.18

України; інші стверджують, що таких людей трохи більше ніж 20%⁹⁹. Україна як країна походження, транзиту та призначення мігруючих осіб (чоловіків, жінок і дітей, які стають жертвами торгівлі людьми, насамперед, з метою примусової праці та сексуальної експлуатації) регулярно стає об'єктом критики сторони різних міжнародних організацій та урядів розвинених країн (прикладом може бути Доповідь про торгівлю людьми 2010 року Державного департаменту США¹⁰⁰). За результатами дослідження Міжнародної організації міграції, починаючи з 1991р. від торгівлі людьми постраждали понад 100 000 громадян України¹⁰¹. Протягом останніх років переважну більшість іммігрантів в Україні складала колишні співвітчизники, пов'язані історичними, культурними та/або спорідненими зв'язками з громадянами України (йдеться про вихідців із країн СНД). Для них процеси інтеграції в українське суспільство проходять легко, оскільки такі мігранти мають схожі ціннісні орієнтації. Говорячи про потік в Україну іммігрантів з країн Центральної та Середню Азію, а також з Південно-Східної Азії, ми стикаємося з особами, які мають зовсім інші, відмінні від українців, цінності, традиції та культуру. Основні міграційні потоки в Україну представляють легальні мігранти, біженці, напівлегальні мігранти та незаконні мігранти¹⁰². Нелегальна міграція завжди стимулювала поглиблення криміногенної ситуації у місцях скупчення нелегалів шляхом створення злочинних угруповань національними діаспорами. Крім того, Україна була досить привабливою країною для біженців, кількість яких щороку зростала. За даними Державної міграційної служби України (станом на 2011 рік) біженців прибуло з країн Азії (Афганістан, Вірменія) та Африки¹⁰³. Водночас, у 2012-2013 роках з огляду на статистику Державної прикордонної служби України, понад 60% мігрантів, затриманих за незаконне перетинання кордону та інші правопорушення були вихідцями з пострадянських держав,

---

⁹⁹ Аналітична записка «Україна 2020: демографічні та міграційні виміри безпеки». К.: УІПП, 2012. 20 с.

¹⁰⁰ Доповідь щодо торгівлі людьми Державного департаменту США, 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2010/>

¹⁰¹ Міграція в Україні: факти і цифри. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iom.org.ua/ua/pdf/Facts&Figures_b5_ua_f.pdf

¹⁰² Мазука Л. І. Новітні міграційні спільноти в Україні: можливості та проблеми // Стратегічні пріоритети. НІСД. 2009. №3 (12) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/StPrior_12/4.pdf

¹⁰³ Кількість біженців в Україні по країнам походження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.dmsu.gov.ua/uk/dijalnist-dmsu/dijalnist-tprb.html>

переважно з Молдови, Грузії, Азербайджану, Вірменії, Узбекистану, Таджикистану, Киргизстану та Казахстану¹⁰⁴.

Все вищесказане вказує на необхідність адекватного реагування зі сторони держави та суспільства на виклики та загрози, пов'язані з неконструктивним розвитком міграційних процесів в Україні та інших країнах СНД. Існує нагальна потреба для створення сприятливих умов ведення малого та середнього бізнесу, які б реально дозволили зберегти найбільш пасіонарну частину українського суспільства, традиційно яка шукає застосування своїх здібностей за кордоном. Крім того, держава зобов'язана забезпечити захист прав українських громадян, які працюють за кордоном, водночас не забуваючи про необхідності стимулювання емігрантів повернутися до України.

Враховуючи неминучість приходу в Україну мігрантів із менш розвинених держав, Україні необхідно приділити особливу увагу проблемі регулювання імміграції, заохочуючи приїзд більш освічених та кваліфікованих іммігрантів. Не менш важливим моментом є визначення регіонів для розселення іммігрантів, розробка програм їхнього працевлаштування, а також їх інтеграції в українське суспільство. Водночас актуальною залишається необхідність посилення контролю на кордонах України у зв'язку з необхідністю скорочення потоку нелегальних мігрантів із країн третього світу. Також суттєво зросла необхідність регулювання внутрішньої міграції, що дозволило б оптимально регулювати процес соціально-економічного розвитку України та розвивати ринки праці всередині держави. Контроль над внутрішньою міграцією зміг би задовольнити потреби ринку праці України та стати реальною альтернативою виїзду українських громадян за кордон¹⁰⁵. Таким чином, у рамках соціальної філософії міграційна політика має розглядатися не лише як важливий компонент соціально-економічних програм, а й у контексті загальної стратегії розвитку держави.

3.5 Виклики для України в сфері імміграції та варіанти розвитку

---

¹⁰⁴ Нелегальна імміграція в Україну: Пострадянська ностальгія чи трамплін у Європу? Інформаційне агентство «Форум» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.forua.com/comments/2013/08/21/103844.html>

¹⁰⁵ Малиновська О. А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування. К.: НІСД, 2011. 40 с.

Концепція визначає сутність державної імміграційної політики, її стратегічні завдання, формує загальнодержавне розуміння процесів, пов'язаних з імміграцією населення, визначає принципи і пріоритети діяльності державних органів у сфері імміграції, напрями удосконалення її законодавчого та інституціонального забезпечення, а також механізм і форми реалізації державної імміграційної політики.

Концепція спрямована на забезпечення ефективного державного управління імміграційними процесами, створення умов для сталого демографічного та соціально-економічного розвитку країни, підвищення рівня національної безпеки через запобігання виникненню неконтрольованих імміграційних процесів та ліквідацію їх наслідків, узгодження національного законодавства у сфері імміграції з міжнародними стандартами, підвищення соціального і правового захисту громадян України, які перебувають та працюють за кордоном, створення умов для безперешкодної реалізації прав, свобод, законних інтересів іммігрантів і виконання ними обов'язків, передбачених законодавством, повноти використання інтелектуального та трудового потенціалу таких осіб, дотримання принципів захисту національних інтересів України.

У Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року зазначено необхідність спрямувати зусилля держави й суспільства на формування та реалізацію державної міграційної політики, яка б позитивно впливала на консолідацію української нації та безпеку держави, прискорювала соціально-економічний розвиток, сприяла уповільненню темпів депопуляції, стабілізації кількісного та якісного складу населення, задоволенню потреб економіки в робочій силі, відповідала міжнародним стандартам і міжнародним зобов'язанням України¹⁰⁶. В одному з напрямів реалізації стратегії (щодо сфери міграції та мобільності населення України) виокремлено ціль : зменшити

---

¹⁰⁶ Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року. Документ 482–2017-р, чинний, поточна редакція – Прийняття від 12.07.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482HYPERLINK> "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482–2017-%D1%80" HYPERLINK

негативні наслідки еміграції з України та збільшити її позитивний вплив на розвиток держави. У зв'язку з цим передбачено «розвиток можливостей для тимчасового легального працевлаштування за кордоном». У Стратегії зазначено, що «введення різних цільових схем сезонного та тимчасового працевлаштування українців за кордоном повинно бути корисним як для України, так і для держав призначення. Згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року цілями міграційної політики у сфері легальної міграції в Україну визначено такі: Сприяти легальній міграції в Україну, узгодженій із соціальною політикою та економічним розвитком держави та забезпечити успішну інтеграцію іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, в українське суспільство. Для збільшення можливостей тимчасового легального працевлаштування за кордоном, як альтернативи постійній еміграції, слід: активізувати переговорний процес щодо укладення угод про соціальне забезпечення з державами, заінтересованими в організованій тимчасовій міграції українських фахівців, включаючи гарантії захисту їх прав, допомогу держав працевлаштування в реінтеграції українців, які повертаються...» Водночас, для забезпечення захисту прав громадян України, які працюють та проживають за кордоном, необхідно: забезпечити проведення постійного діалогу з державами – членами Європейського Союзу та іншими державами з питання щодо захисту прав трудових мігрантів..

Станом на середину 2018 р. чисельність імігрантів (за критеріями законодавства України) у країні становила 273 тис. осіб, що становить 0,65 % від середньої кількості наявного населення країни в січні-червні 2018 р. за даними Держстату України. Основна частина контингенту – представники колишніх республік СРСР, у першу чергу – Російської Федерації (55,4 % від загалу). Інші чисельні групи – це громадяни Молдови (6,6 %), Азербайджану (4,5 %), Вірменії (4,3 %), Грузії (3,9 %), Білорусі (3,3 %), В'єтнаму та Узбекистану (по 0,9 %).

Станом на 2018 р. Україна підписала двосторонні міждержавні угоди щодо регулювання відносин у сфері соціального забезпечення з такими країнами ЄС, як: Болгарія, Естонія, Іспанія, Латвія, Литва, Португалія, Польща, Словаччина, Угорщина й Чехія. Також підписано на міжурядовому й міжвідомчому рівні: з Кіпром – Меморандум про співробітництво в соціальній сфері; з Королівством Бельгія – Угоду про співробітництво у сфері соціального забезпечення; з Королівством Данія – Угоду про реадмісію осіб. .

Угоди з іноземними країнами про соціальне та пенсійне забезпечення, спрямовані на законність працевлаштування й охоплюють питання обов'язкового соціального забезпечення, страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, смерті з цих причин, страхування з тимчасової втрати працездатності. Ними передбачається, що при визначенні тривалості страхового стажу кожна сторона, за необхідності, враховує стаж, набутий на території іншої договірної сторони. Угоди обов'язково враховують питання виплат тією стороною, де працівник був застрахований на момент настання відповідних підстав.

З країнами СНД ратифікована Конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей і підписані Угоди: про взаємне визнання пільг; гарантії прав громадян у галузі виплати соціальної допомоги; про співробітництво в галузі трудової міграції та соціального захисту (Грузія, Туркменістан), про гарантії прав громадян держав-учасниць СНД у галузі пенсійного забезпечення (підписали Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Молдова з зауваженнями, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан, Україна).

Щодо працевлаштування та впорядкування трудових міграційних потоків підписані Угоди з такими країнами ЄС, як Польща, Іспанія, Литва, Португалія, Латвія – про трудову діяльність та соціальний захист осіб. З Чехією – Угода на міжвідомчому рівні, про співробітництво в галузі праці та зайнятості (співробітництво в частині зовнішньої трудової міграції та прийняття на роботу громадян держав Договірних Сторін на території обох країн). В Угодах передбачені механізми працевлаштування, у тому числі сезонність, вимоги до

підбору кандидатів, умови трудових контрактів і т. ін. В частині соціального забезпечення ці угоди відсилають до національного законодавства, або спеціальних угод. Тому для забезпечення конкретних потреб мігрантів більш важливими є міждержавні угоди про пенсійне та соціальне забезпечення між Україною та країнами перебування та працевлаштування її громадян. Сучасні міграційні процеси зумовлені складними соціально-політичними та економічними процесами, а також природними катаклізмами. Переважна більшість мігрантів економічно вмотивована до зміни місця проживання та прикладання своєї робочої сили: основною причиною того, що людина покидає насиджене місце і рухається у напрямку невизначеності, тривоги і постійного стресу, є відмінності у доходах, отриманих за виконання схожої роботи у різних країнах. Тому, зрозуміло, що імміграційна політика - це лише один із чинників, який може відігравати роль у рішенні людини про переїзд в іншу країну, але це такий чинник, який формує держава. Системи трудової імміграції, які ефективно залучають кваліфікованих робітників-іммігрантів, є пріоритетом політики багатьох урядів. Адже це сприяє підвищенню економічної життєздатності та конкурентоспроможності держав.

У липні 2017 р. Уряд України ухвалив Стратегію державної міграційної політики на період до 2025 р.. Стратегію було ухвалено через місяць після того, як для українців було запроваджено безвізовий режим з ЄС. Це стало можливим завдяки значним успіхам в сфері міграційної політики. Цей документ замінив Концепцію державної міграційної політики України 2011 р., яка була критикована фахівцями міграційної політики і яка не відповідала ситуації у світі та в Україні, що змінилась за останній час. Через збройну агресію РФ проти України стало необхідно розробити сучасні методи регулювання міграційної сфери. Оскільки анексія Криму та війна на Донбасі зумовила масові внутрішні переміщення людей по країні.

Значне сприяння розробленню Стратегії надали Міжнародна організація з міграції, Європейський Союз, консультуючи щодо адаптації найкращих міжнародних практик до українського контексту.

Під час розробки документу було вивчено та взято до уваги передові технології та сучасні стратегії міграційної політики що застосовувались в низці країн ЄС . Дана стратегія вирізняється більш комплексним підходом до вирішення проблем що виникали в сфері міграційної політики . Вона містить низку нових і прогресивних елементів, на які в попередніх документах майже не зверталась увага . Наприклад , передбачалось зменшити рівень адміністративних перепон для свобод та можливості пересування громадян та не громадян України, також планувалось переглянути та дозволити більш вільних формат оформлення документів для виїзду та перебування за кордоном.

Важливим елементом розвитку стали вирішення завдань зі сприяння реінтеграції українських мігрантів, що бажають повернутись в Україну , розвитку співпраці з українцями та українською діаспорою що перебувають за межами України . Відповідно до потреб економічного та соціального розвитку країни, стратегія передбачає участь висококласних талантів . Іноземні фахівці створюють умови для продовження перебування іноземних студентів в Україні після завершення навчання. Варто звернути особливу увагу на інтеграцію іммігрантів в українське суспільство як двосторонній процес, в якому беруть участь як іммігранти, так і місцеві жителі. Рекомендується запровадити механізм і програму легалізації нелегальних мігрантів, які проживають в країні . Мати сім'ю та тривалий час працювати, не мати серйозних порушень законодавства та не бути виключеним за гуманітарним принципом. Важливе місце в стратегії займає вдосконалення обліково-інформаційного та статистичного забезпечення імміграції. Безперечно, позитивними рисами документу слід вважати політику та координацію діяльності між секторами. Незважаючи на численні переваги стратегії, деякі її положення викликали певні застереження. Масштаби стратегії значні, з тринадцятьма цілями та численними завданнями, спрямованими на їх досягнення. В результаті кінцева ціль стає більш розсередженою . Презентація заходів, запланованих кожним

відділом та участь у його розробці (ЗС, МВС, ДПСУ) ставить під загрозу ясність цілей держави та цілей у сфері імміграції загалом . Частково це пов'язано з тим, що головному архітектору Стратегії — Національній міграційній службі України — надано чимало функцій, які не завжди пов'язані з імміграційним регулюванням. Так, серед завдань, окреслених у Стратегії, можна знайти, наприклад, поетапне впровадження видачі паспортів громадянам України у формі безконтактної електронної картки. Носій, що буде внутрішнім ідентифікаційним документом. Також має недоліки і те що інституційна підтримка національної імміграційної політики щільно пов'язана з основним напрямком Стратегії . Норми відповідних державних відомств з питань імміграції переважно трактуються як законно - правові . Головний недолік документа полягає у тому, що зазначений у ньому обсяг завдань не можна виконати одночасно або в найближчій перспективі. Навіть зважаючи на те що реалізація Стратегії планується у два етапи, пріоритетні завдання чітко не визначені, як і ті, розв'язання яких можна розпочинати лише тоді, коли вирішено найбільш нагальні.

Зважаючи на це, надзвичайно важливим буде відповідати за ініціативну та координаційну діяльність Адміністрації, яка розробляє та реалізує плани дій щодо реалізації стратегії, співпрацює з громадянським суспільством, контролює реалізацію стратегії та роз'яснює його положення базуються на ситуації з імміграції для досягнення задекларованих цілей. Адже Україна вступає в новий період розвитку імміграційного процесу, який залежить від більшої інтеграції з ЄС, вільнішого пересування громадян завдяки безвізовому режиму, при цьому значно відстаючи від сусідніх країн за рівнем доходів. Збільшуються втрати населення через імміграцію, що може серйозно загальмувати розвиток країни, загрожувати безпеці країни та вимагати найсерйознішого ставлення влади та суспільства . Якщо на першому етапі розміщення трудових мігрантів за кордоном найболючішим було питання правового статусу іммігрантів, захисту їхніх прав, то сьогодні стоїть завдання не дати Україні втратити цих людей , сприяти їх поверненню на батьківщину та зміцнювати стосунки з тими, хто вирішив постійно проживати в країні

перебування. З економічних і демографічних причин необхідно розробити ефективні механізми стимулювання повернення мігрантів, одночасно запобігаючи повторним виїздам. Йде мова саме про створення умов для реалізації трудового, інтелектуального та економічного потенціалу репатріантів для розвитку України, про конкретні заходи на користь іммігрантів та місцевих громад. Серед таких заходів є, наприклад, спрощення процедури визнання знань і кваліфікацій, що було отримано в іноземних закладах освіти, організація навчання для дорослих відповідно до потреб ринку праці, а також покращення бізнесових та фінансових знань людей що прибувають, та тих хто бажає інвестувати кошти зароблені за кордоном у власний бізнес в Україні. Також, на мою думку, було б доречно знизити рівень митних зборів на майно для осіб що повертаються до України після трудової міграції та бажають відкрити тут власний бізнес. Підтримувати бізнес стартапи мігрантів та українців що повернулися можна було б методами кредитної політики від держави.

Достатньо вагомим напрямком розвитку має стати забезпечення соціально-пенсійного захисту мігрантів, що наразі, в умовах пенсійної реформи що була проведена в Україні, є достатньо нагальним питанням. З цієї причини для заохочення повернення мігрантів на батьківщину необхідно забезпечити передачу прав соціального страхування, що були набуті мігрантами під час роботи за кордоном, укласти відповідні угоди з країною, що приймає, а також реалізувати надійний і в той же час доступний механізм регулювання цих прав. З іншого боку, необхідно розвивати та поширювати українську систему добровільного пенсійного страхування із залученням громадян, що працюють за кордоном. Варто звернути увагу на посилення потенціалу установ, відповідальних за надання відповідних послуг та розповсюдження інформації серед зацікавлених громадян про можливості, що надаються Міждержавною угодою про соціальний захист чи будь-яку систему соціального страхування України.

Варто також наголосити на необхідності узгодження гарантій, які надаються іммігрантам у сфері освіти. Тому потрібно зважати на той факт що сім'ї, які

вирішили дати своїм дітям українську освіту, переважно планують повернутися додому і там реалізувати потенціал що дала освіта в Україні .

Зокрема варто підтримувати самостійні українські навчальні заклади, що були організовані державними органами мігрантів у країні перебування, допомагати заснуванню нових навчальних закладів , забезпечувати ці заклади матеріально - технічним оснащенням і вкладати кошти в розвиток освіти для іммігрантів .

Нам потрібно вирішити проблему виборів та змоги голосувати що дуже гостро стоїть для сучасних іммігрантів і неминуче загострюється з кожними виборами до Парламенту або на виборах президента . Внесення змін, пов'язаних із виборчим законодавством, давно назріло. Можливо варто було б запровадити більш гнучкий механізм голосування. Наприклад, можна бажано використовувати сучасні технології в організації виборчого процесу та оголошувати час за кордоном за кілька днів до офіційного дня виборів. Взяти за приклад держави які стикаються з даним питання , оскільки мають великі діаспори за кордоном За прикладом інших держав із великими діаспорами за кордоном варто розглянути можливість формування кількох (географічно, залежно від кількості громадян України) заокеанських округів. Громадянин України, який проживає за межами держави, але підтримує близькі відносини з ним. Щодо імміграційної політики щодо іноземців, рекомендується розробити механізм дій на випадок раптового масового прибуття осіб, які шукають притулку, з урахуванням демографічної кризи та імміграційного тиску в Україні та зростаючій Європі в майбутньому. Шукач. Виконання міжнародних зобов'язань щодо захисту біженців має бути доведене до рівня надання реальної допомоги біженцям у їхній інтеграції в українське суспільство, у вивченні мови та у створенні адекватних умов для самозабезпечення. Ставлення до нелегальної імміграції має бути гнучкішим, ніж залишати людей поза правового поля. Якщо депортувати нелегальних іммігрантів неможливо, їм має бути надано можливість жити та працювати в Україні на законних підставах. В Україні з урахуванням потреб економіки необхідно розширити нинішні вузькі шляхи імміграції до держави та спростити імміграційні процедури для кваліфікованих працівників, інвесторів та молоді, зокрема іноземців, які

здобули освіту в Україні. . Водночас необхідна безперервна освітня та просвітницька діяльність, насамперед серед молоді, спрямована на профілактику мігрантофобії та всіх форм дискримінації приїжджених, що є важливим чинником успіху будь-якої державної політики, зокрема важливо створити спеціальний підрозділ для вирішення цієї проблеми. Підвищення ефективності регулювання міграційних процесів перебуває у прямій залежності від якісних статистичних даних та розуміння рушійних сил, динаміки та наслідків міжнародної міграції. Перепис 2020 року допоможе пролити світло на реальність руху населення країни, що має включати до переписного листа відповідні питання. Різні типи обстежень домогосподарств, які проводяться статистичними службами, вважають за корисне надати набір питань про поїздки. Необхідність проведення регулярних національних обстежень трудової міграції є очевидною. Заслуговують на ширше використання та систематичну публікацію галузеві дані щодо міграції, у тому числі дані з різних реєстрів населення (виборців, платників податків, записів актів цивільного стану тощо), багато з яких уже створено в Україні.

Наукові дослідження сфери імміграції мають стати серйозним важелем впливу на імміграційну політику . Міжнародне співробітництво є невід'ємною частиною імміграційної політики. Варто звернути увагу і на те що інтереси України як країни з якої походять емігранти та інтереси країн які є місцем куди іммігрують українці відрізняються . Та незважаючи на це і та і інша сторони є зацікавленими в узаконеному та вірно структурованому механізмі міграцій . У відповідь на ризик депопуляції внаслідок міграції Україна має домовлятися з країнами куди мігрує українське населення про реалізацію програм що стосуються довготривалих та короткотривалих переселень . Спільні дії можуть також включати програми репатріації та підтримку реінтеграції репатріантів до українського суспільства. Зовнішні чинники, такі як прагнення впровадити визнані міжнародні стандарти у сфері імміграції на рік Незалежності, дуже вплинули на розвиток державної імміграційної політики, але вирішальним чинником успіху будь-яких дій є широка національна підтримка, а також розуміння владою та суспільством важливості

активного контролю за імміграційними процесами . Нашою задачею є невинне демонстрування того факту , що міграція — це не проблема, яку потрібно вирішити, а реальність, яку потрібно враховувати та корегувати .

ВИСНОВКИ

В першому розділі мною було проаналізовано такі поняття : міграційні процеси , міграція , міжнародна міграція , міграційна політика . Розглянуто теорії та концепції міграційної політики посилаючись на іноземних спеціалістів : Еге Равенштайна , котрого вважають засновником міграційної теорії ; Економетричну теорію Е. Лі що вважається класичною теорією ; Неокласичні теорії від М. Фрідмана та П. Самуельсона та М. А . Тодаро в котрих головним чинником міграції зазначають різницю в рівні доходів між місцем відправлення іммігранта і місцем його прибуття ; Більш пізні неокласичні теорії міграції від Дж. Харріса , Л. Маружко та К. Циммермана вже пояснювали міграцію не тільки з економічного боку , але і з боку прагнення самовдосконалення (освіта або інший політичний устрій країни) ; Теорія подвійного ринку праці від М. Піоре ; Концепція мобільного переходу Ст . Зелінського , що згодом була вдосконалена Р . Скедлоном та Дж. Тейлора ; Висвітлено вплив глобальної міграції на розвиток та вдосконалення економіки різних країн . Далі було процитовано провідних українських спеціалістів : Ольга Малиновська , Мосьондз С.О. та С. Боднар , М. Романюк , О .Хорев та ін . в питанні міграційних процесів в Україні .

В другому розділі було опрацьовано міграційну політику держав що є світовими лідерами : США , Німеччина та Франція . В міграційній політиці США мною розглянуто політику за президентства Дж . Буша , Б. Обама та Д. Трампа. Проаналізовано головні закони що намагались впровадити та впроваджували . Тому стосовно США можна виділити те , що за останні 30 було значно обмежено можливості в'їзду в країну для іммігрантів . Імміграційну політику Франції було переглянути за інший період 1960-х р. І до початку 2000-х . На перших етапах політика в'їзду в країну була м'яка , вводились різні закони (Возз'єднання сімей або В'їзд для громадян колишніх колоній) . Тому країну заповнили мігранти , які на жаль не дали сильного росту французькій економіці , оскільки осідали , але жили на допомогу від держави , займались нелегальним бізнесом (наркотики , проституція , відмивання коштів) , а у тих випадках якщо і працювали , то робили це не офіційно . Економічні та расові проблеми , які зараз наздоганяють країну , як слідство політики що провадила Франція раніше і є висновком . Міграційні потоки до Німеччини були зумовлені тяжким економічним становищем в якому опинилась країна після війни . Уряд впроваджував закони щоб завести в країну дешеву робочу силу , якої не вистачало . Декілька десятиліть Німеччина впускала іммігрантів з Туреччини та країн ЦСЄ , а коли почали розуміти яких масштабів це набуло і намагались провадити закони що обмежують в'їзд іммігрантів в країну було пізно . В Німеччині зараз одна з найбільших турецьких діаспор в світі що є слідством політики яку провадили на початку . Висновком можна назвати те що політика міграції від Німецького уряду допомогла відбудувати країну після розрухи але і призвела до великої кількості непрацюючих мігрантів , які осіли і схоже до ситуації з Францією займаються нелегальними речами .

У другому розділі було опрацьовано міграційну політику держав що є світовими лідерами : США , Німеччина та Франція . В міграційній політиці США мною розглянуто політику за президентства Дж . Буша , Б. Обама та Д. Трампа . Проаналізовано головні закони що намагались впровадити та впроваджували . Тому стосовно США можна виділити те , що за останні 30

було значно обмежено можливості в'їзду в країну для іммігрантів. Імміграційну політику Франції було переглянуто за інший період 1960-х р. І до початку 2000-х . На перших етапах політика в'їзду в країну була м'яка, вводились різні закони (Возз'єднання сімей або В'їзд для громадян колишніх колоній). Тому країну заповнили мігранти, які на жаль не дали сильного росту французькій економіці , оскільки осідали , але жили на допомогу від держави , займались нелегальним бізнесом (наркотики , проституція , відмивання коштів) , а у тих випадках якщо і працювали , то робили це не офіційно . Економічні та расові проблеми , які зараз наздоганяють країну , як слідство політики що провадила Франція раніше і є висновком . Міграційні потоки до Німеччини були зумовлені тяжким економічним становищем в якому опинилась країна після війни . Уряд впроваджував закони щоб завести в країну дешеву робочу силу , якої не вистачало . Декілька десятиліть Німеччина впускала іммігрантів з Туреччини та країн ЦСЄ , а коли почали розуміти яких масштабів це набуло і намагались провадити закони що обмежують вїзд іммігрантів в країну було пізно . В Німеччині зараз одна з найбільших турецьких діаспор в світі що є слідством політики яку провадили на початку .

Висновком можна назвати те що політика міграції від Німецького уряду допомогла відбудувати країну після розрухи але і призвела до великої кількості непрацюючих мігрантів , які осіли і схоже до ситуації з Францією займаються нелегальними речами .

В третьому розділі було проаналізовано законні аспекти що формували міграційну політику щойно заснованої держави Україна . Описано закони що повпливали на сучасну політику . Опрацьовано також структуру міграційної політики України , на яких засадах будується ця сфера . Також , що є найважливішою частиною , висвітлено проблеми з якими стикається Україна в сфері імміграції (нелегальна міграція , повернення громадян після довгого перебування за кордоном та податкова ситуація з ввозом майна що було куплене на зароблені за кордоном гроші) , а також розглянуто варіанти розвитку міграційної політики , перспективи вдосконалення та можливості вирішення існуючих проблем . Висновком можна назвати те , що Україна

працює над помилками , намагається розвиватись зважаючи на зовнішні чинники і бере приклади з інших країн щоб уникнути помилок які були допущені .

В цьому розділі було проаналізовано законні аспекти що формували міграційну політику щойно заснованої держави Україна . Описано закони що повпливали на сучасну політику . Опрацьовано також структуру міграційної політики України , на яких засадах будується ця сфера . Також , що є найважливішою частиною , висвітлено проблеми з якими зтикається Україна в сфері імміграції (нелегальна міграція , повернення громадян після довгого перебування за кордоном та податкова ситуація з ввозом майна що було куплене на зароблені за кордоном гроші) , а також розглянуто варіанти розвитку міграційної політики , перспективи вдосконалення та можливості вирішення існуючих проблем . Висновком можна назвати те , що Україна працює над помилками , намагається розвиватись зважаючи на зовнішні чинники і бере приклади з інших країн щоб уникнути помилок які були допущені .

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ravenstein E.G. The Laws of Migration. // Journal of the Royal Statistical Society. 1985. Vol. 48.; Ravenstein E.G. The Laws of Migration: Second Paper. // Journal of the Royal Statistical Society. 1889. Vol. 52.
2. Gurieva L.K., Dzhioev A.V. Economic Theories of Labor Migration // Mediterranean Journal of Social Sciences. 2015. Vol. 6. № 6 S7. P. 102.
[Электронный ресурс] // URL:
<http://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/view/8601>
3. - Lee E.S. A Theory of Migration. // Demography. 1966. Vol. 3, № 1
4. Harris JR, Todaro M. P. Migration, Unemployment and Development. A Two Sector Analysis // American Economic Review. 1970. № 60. P. 126-142.

5. Massey D., Arago J., Hugo G., Kouaouci A., Pellegrino A., & Taylor E. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. // Population and Development Review. 1993. Vol. 19. №3. P. 431-466.
6. Todaro M.P., Maruszko L. Illegal Migration and US Immigration Reform. A Conceptual Framework // Population and Development Review. 1987. Vol. 13 №1. P. 102-114
7. Sjaastad L. A. The Costs and Returns of Human Migration // Journal of Political Economy. 1962. Vol. 70. № 5. Part 2. P. 80-93.
8. Piore M. Birds of passage. Migrant labour and industrial societies. – New York: Cambridge University Press, 1979. P.240
9. Zelinsky W. The Hypothesis of the Mobility Transition // Geographical Review. 1971. № 61, P. 219-249.
10. Ивахнюк И.В. Развитие миграционной теории в условиях глобализации // Век глобализации. 2015. № 1(15). С. 47
11. Olsen H. Migration, Return and Development: An Institutional Perspective // International Migration. 2002. N 40. P. 125-150.
12. Martin P., Taylor J. The Anatomy of a Migration Hump / Development Strategy, Employment and Migration: Insights from Models / Ed. By J. E. Taylor. - Paris.: OECD, 1996. P. 43-62.; Skeldon R. Migration and Development: A Global Perspective. – Harlow: Longman. 1997.
13. https://espresso.tv/news/2018/04/23/ukrayina_vkhodyt_u_top_10_krayin_donoriv_migrantiv_u_sviti_skilky_ukrayinciv_perebuvaye_zakordonom
14. Малиновська О.А. Західний вектор міграцій населення України та перспективи європейської інтеграції держави [Текст] / О.А. Малиновська // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції: Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, м. Київ, 16 жовтня 2007 р. / За заг. ред. О.С. Власюка. – К.: ПЦ "Фоліант", 2008. – С. 82–97.
15. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Applying the Global Approach to Migration to the Eastern and South-Eastern

- Regions Neighbouring the European Union. COM(2007) 247 final [Текст] / Brussels, 16.05.2007; Commission of the European Communities. – Brussels, 2007. – 84 p
- 16.16 Позняк О.В. Міграція населення як чинник соціально-демографічного та економічного розвитку [Текст] / О.В. Позняк // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції: Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, м. Київ, 16 жовтня 2007 р. / За заг. ред. О.С. Власюка. – К.: ПЦ "Фоліант", 2008. – С. 10–21..
17. Грішнова О.А. Вплив міграції на глобальний перерозподіл людського капіталу [Текст] / О.А. Грішнова // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції : Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, м. Київ, 16 жовтня 2007 р. / За заг. ред. О. С. Власюка. – К.: ПЦ "Фоліант", 2008. – С. 22– 30..
18. Романюк М.Д. Криза міграції населення України : причини, наслідки, шляхи подолання [Текст] / М.Д. Романюк // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції: Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції, м. Київ, 16 жовтня 2007 р. / За заг. ред. О.С. Власюка. – К. : ПЦ "Фоліант", 2008. – С. 72–81..
19. Хомра О. Міграція населення: питання теорії, методики дослідження / О. Хомра. – К. : Наук. думка, 1999. – 146 с .
20. Хорев Б.С. Региональная политика в СССР: экономически-географический подход / Б.С. Хорев. – М. : Мысль, 1989. – 283 с..
21. Україні потрібна потужна Державна міграційна служба як самостійний цивільний орган зі спеціальним статусом – Ніна Карпачова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gazetaukrainska.com>
22. Позняк А. Внешняя трудовая миграция в Украине как фактор социально демографического и экономического развития. КАРИМ-Восток: Наблюдательный центр миграции к востоку. 2012. 21 ст.
23. Буднік Д., Шкурат М. Участь України у міжнародних міграційних процесах. Праці XX Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, сталі економічне зростання» (24-25 листопада 2020 р., м.

Вінниця). Том 2. Ред. кол. Хаджинов І.В. (голова) та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. С. 102-104

24. Марков і. Концепція міграційної політики України: гол у власні ворота [електронний ресурс] / І. Марков – Режим доступу: <http://ukrslovo.org.ua/nagolos/polityka/kontseptsiya-migratsijnoyi-polityky-ukrayiny-gol-u-vlasni-vorota.html>
25. Бабенко О. Г. Міграційна політика Української держави на сучасному етапі (політологічний аспект): автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук [Текст] / О. Г. Бабенко / інститут держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 1997. – 26 с
26. Колпаков В. К. Нелегальна міграція: генезис і механізм протидії: Монографія [Текст] / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2002. – 372 с
27. Олефір В. і. Сучасна міграційна політика в Україні [Текст] / В. і. Олефір // Наук. вісн. Нац. акад. внутр. справ України. – 2002. – №3 – С. 3-11..
28. Малиновська, О. А. "Міграційна політика Європейського союзу: виклики та уроки для України." К.: НІСД (2014).
29. Малиновська, О. А. "Міграційна політика України: стан і перспективи розвитку." К.: НІСД (2010): 32.
30. Мосьондз, С. О., and С. С. Саїв. "Становлення державної міграційної політики в Україні." *Право України* 11 (2005): 114-118.
31. Блюк, Н. В. "Про міграційну політику в Україні." *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки* 845 (2016): 20-27
32. Боднар, Сергій. "Міграційна політика України та її виклики." *Правові виклики сучасності: міжнародна міграція в умова глобалізації*: 71-73.
33. Wiessbrodt D., Danielson L. Immigration Law and Procedure / D. Wiessbrodt, L. Danielson. Minnesota: West Publishing CO, 2011.P. 27–29
34. Estimates of the Unauthorized Immigrant Population Residing in the United States: 1990–2000 // Department of Homeland Security. Available at: http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/statistics/publications/III_Report_1211.pdf

- 35.¹ Estimates of the Unauthorized Immigrant Population Residing in the United States: 1990–2000 // Department of Homeland Security. Available at: http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/statistics/publications/Ill_Report_1211.pdf
- 36.¹ Estimates of the Unauthorized Immigrant Population Residing in the United States: 1990–2000 // Department of Homeland Security. Available at: http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/statistics/publications/Ill_Report_1211.pdf
- 37.¹ Renewing America’s Purpose // Murray State University. Available at: <http://campus.murraystate.edu/academic/faculty/mark.wattier/Purpose.pdf>
- 38.¹ The President’s News Conference with President Vicente Fox of Mexico in San Cristobal, Mexico. February 16, 2001 // The American Presidency Project. Available at: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=45868>
- 39.¹ Bush G.W. Address before a Joint Session of the Congress on the State of the Union // The American Presidency Project. January 20, 2004. Available at: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29646>
- 40.¹ S. 1348 Comprehensive Immigration Reform Act of 2007. 110th Congress (2000–2008) // Library of Congress. Available at: <https://www.congress.gov/bill/110th-congress/senate-bill/134>
- 41.¹ Preston J. Judge Suspends Key Bush Eff ort on Immigration / J. Preston // The New York Times. October 11, 2007. Available at: [HYPERLINK](#)
- 42.¹ Trump: Syria refugees could be the “ultimate Trojan horse”// Fox News. November 18, 2015. Available at: <http://www.foxnews.com/transcript/2015/11/18/trump-syriarefugees-could-be-ultimate-trojan-horse.html>
- 43.¹ Jacobson L. Donald Trump says is you’re from Syria and a Christian, you cannot come to the US as a refugee // PolitiFact. July 20, 2015. Available at: <http://www.politifact.com/truth-o-meter/statements/2015/jul/20/donald-trump/donald-trump-says-ifyoure-syria-and-christianyou-/>

- 44.¹ France, portrait social, édition 2016 / INSEE. URL: www.insee.fr
- 45.¹ Tableaux de l'économie française, Édition 2017 / INSEE. URL: www.insee.fr.
- 46.¹ J.-M. Leclerc, Les chiffres chocs de l'immigration illégale en Europe / J.-M. Leclerc [Electronic resource] // Le Figaro 04.03.2015. URL: <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2015/03/04/01016-20150304ARTFIG00002-les-chiffres-chocs-de-l-immigration-illegale-en-europe.php>
- 47.¹ Tableaux de l'économie française, Édition 2017 / INSEE. URL: www.insee.fr.
- 48.¹ Tavan, Ch. Les immigrés en France: une situation qui évolue / Ch. Tavan [Electronic resource] / INSEE. URL: http://www.insee.fr/fr/ffc/docs_ffc/IP1042.pdf. Date of access: 19.03.2017.
- 49.¹ Le Centre national de la recherche scientifique [Electronic resource] // Mode of access : <http://www.cnrs.fr>
- 50.¹ Bidoux Pierre-Emile. L'accès à l'emploi et au logement s'améliore pour les immigrés à Paris mais les inégalités et les discriminations persistent [Electronic resource] // INSEE. №376. 01.12.2011. URL: <https://www.insee.fr/fr/statistiques/1290618>
- 51.¹ В результате беспорядков в Париже ранены 77 полицейских. [Электронный ресурс] // РБК от 27.11.2007 Режим доступа: <http://www.rbc.ru/society/27/11/2007/5703ca0e9a79470eaf768059>
- 52.¹ Loi 2006-911 du 24 juillet 2006 relative à l'immigration et à l'intégration [Electronic resource] / Legifrance. – URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000266495>.
- 53.¹ Decision № 2007-557 DC November 15th 2007. [Electronic resource] / Conseil constitutionnel. URL: <http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank/download/2007557DCa2007557dc.pdf>

- 54.¹ С. 50–60; Hasen R. Migration to Europe since 1945: Its History and Its Lessons // Political Quarterly. – Vol. 74, N. S1. – 2003. – P. 25–38; Reißlandt C. Von der „Gastarbeiter“-Anwerbung zum Zuwanderungsgesetz: Migrationsgeschehen und Zuwanderungspolitik in der Bundesrepublik // Bundeszentrale für politische Bildung, 2005. – URL: http://www.bpb.de/themen/6XDUPY,0,0,Von_der_GastarbeiterAnwerbung_zum_Zuwanderungsgesetz.html
- 55.¹ Метелев С. Е. Международная трудовая миграция и ее роль в современном мире. – Омск: Типография ИП Долгов Р. Н., 2005. – С. 61–62.
- 56.¹ Денисенко М. Б., Хараева О. А., Чудиновских О. С. Организационное устройство миграционной политики в ряде стран Запада: Германия // Иммиграционная политика в Российской Федерации и странах Запада. – ИЭПП. Научные труды. – М., 2003. – С. 127.
- 57.¹ Сапего Г. Иммигранты в Западной Европе // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 9. – С. 50
- 58.¹ Klee E. Gastarbeiter. Analyse und Berichte. – Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag., 1972. – S. 26.
- 59.¹ Договор об учреждении Европейского Экономического Сообщества // Документы Европейского Союза. – Т. I. – М., 1994. – С. 48–51.
- 60.¹ Эльснер Л. Иностранцы рабочие и миграционная политика в ФРГ (1955–1988 гг.) // Миграция и мигранты в мире капитала: исторические судьбы и современное положение. – Киев: Наукова думка, 1990. – С. 80
- 61.¹ Ausländerzahlen 2008 // Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. –URL: http://www.bamf.de/cln_092/nn_442496/SharedDocs/Anlagen/DE/DasBAMF/Downloads/Statistik/statistik-anlage-teil-2-auslaendezahlen-auflage14.html

- 62.¹ Эльснер Л. Иностраные рабочие и миграционная политика в ФРГ (1955–1988 гг.) // Миграция и мигранты в мире капитала: исторические судьбы и современное положение. – Киев: Наукова думка, 1990. – С. 78–90; Менц .
- 63.¹ Probleme der Ausländerbeschäftigung // Integrierter Endbericht. – Juli 1979. – S. 36.
- 64.¹ Максимычев И. Новый национальный вопрос Германии // Современная Европа. – № 2. – квітень-червень 2004. – С. 72.
- 65.¹ Situation der ausländischen Arbeitnehmer und ihrer Familienangehörigen in der Bundesrepublik Deutschland – Repräsentativuntersuchung 1985 // Bundesminister für Arbeit und Sozialordnung. – Bonn, 1986. – S. 85.
- 66.¹ Situation der ausländischen Arbeitnehmer und ihrer Familienangehörigen in der Bundesrepublik Deutschland – Repräsentativuntersuchung 1985 // Bundesminister für Arbeit und Sozialordnung. – Bonn, 1986. – S. 86.
- 67.¹ Castles S., Miller M.J. The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World, Second ed. – London: UK, MACMILLAN PRESS, 1998. – P. 333.
- 68.¹ Migrationbericht des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge im Auftrag der Bundesregierung (Migrationbericht 2008). – Bonn: Bundesministerium des Innern, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (aktuell für den 03.02.2010). – S. 39
- 69.¹ Migrationbericht des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge im Auftrag der Bundesregierung (Migrationbericht 2008). – Bonn: Bundesministerium des Innern, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (aktuell für den 03.02.2010). – S. 39.
- 70.¹ Migrationbericht des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge im Auftrag der Bundesregierung (Migrationbericht 2008). – Bonn: Bundesministerium des Innern, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (aktuell für den 03.02.2010). – S. 39

- 71.¹ Migrationbericht des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge im Auftrag der Bundesregierung (Migrationbericht 2008)
- 72.¹ Statistisches Jahrbuch 2009. Bericht des Statistischen Bundesamtes. – Bonn: Statistisches Bundesamt. – S. 51
- 73.¹ Bevölkerung und Erwerbstätigkeit. Ausländische Bevölkerung. Ergebnisse des Ausländer zentralregisters. – Fachserie 1. Reihe 2. – Wiesbaden & Statistisches Bundesamt, 2010 (erschienen am: 04. März 2010). – S. 25
- 74.¹ Von der „Gastarbeiter“-Anwerbung zum Zuwanderungsgesetz: Migrationsgeschehen und Zuwanderungspolitik in der Bundesrepublik // Bundeszentrale für politische Bildung. – 2005
- 75.¹ Bevölkerung und Erwerbstätigkeit. Ausländische Bevölkerung. Ergebnisse des Ausländer zentralregisters. – Fachserie 1. Reihe 2. – Wiesbaden & Statistisches Bundesamt, 2013. – 117 S.
- 76.¹ Immigration Act of 1906. URL:<http://www.pier21.ca/research/immigration-history/immigration-act-1906#footnote-1>
- 77.¹ Immigration Act of 1910. - P.5
URL:http://eco.canadiana.ca/view/oocihm.9_07184/6?r=0&s=1
- 78.¹ The permanent resident card // Government of Canada.
URL:<http://www.cic.gc.ca/english/information/pr-card/index.asp>
- 79.¹ Citizenship Act of 1977. URL:<http://laws.justice.gc.ca/eng/acts/C-29/page-1.html>
- 80.¹ Mas S. New citizenship rules target fraud, foreign terrorism // CBC News. - 2014. 6 February. URL:<http://www.cbc.ca/news/politics/new-citizenship-rules-target-fraud-foreign-terrorism-1.2525404>
- 81.¹ Bill C-24 (Amendment to the Citizenship Act of 1977).
URL:<https://openparliament.ca/bills/41-2/C-24/>
- 82.¹ The Canada-Quebec Accord of 1991 Relating to Immigration and Temporary Admission of Aliens.
URL:<http://www.loppar.gc.ca/content/loppar/researchpublications/bp252-e.pdf>
- 83.¹ Canada's Refugee Policy: Indifference or Opportunism?, Gerald Dirks, 1977 [Электронный ресурс]: Canadian Journal of Political Science, 11(4), 911-912. doi:10.1017/S0008423900046904 - Режим доступа:

https://www.cambridge.org/core/journals/canadian-journal-of-political-science/revue-canadienne-de-science-politique/article/abs/canadas-refugee-policy-indifference-or-opportunism-gerald-e-dirks-montreal-mcgill-queens-university-press-1977-pp-xii-316/C89CC_AF42F85_AEB91C5E57A22B861098#article

- 84.¹ Декларація про державний суверенітет України Прийнята Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 р. с 7
- 85.¹ Закон України «Про національні меншини в Україні» від 25 червня 1992 р. с 90
- 86.¹ Закон України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 р. з 197
- 87.¹ Закон України "Про імміграцію" від 7 червня 2001 р. с 250
- 88.¹ Тиндик Н. Трудова міграція в епоху глобалізації: інтеграція у світ чи втеча від бідності : монографія / Н. Тиндик. – Львів : ЛьвДУВС, 2009. – 600 с 325
- 89.¹ Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05 листопада 2015 року // Відом. Верх. Ради України. – 2016. – № 49–50. – Ст. 463.
- 90.¹ Алфьоров С. Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів. – Х.: Право, 2013. – 278 с. с. 71
- 91.¹ Управління міграцією в Чорноморському регіоні: Молдова, Румунія та Україна (Тристороння доповідь, листопад 2008 року). К.: МЦПД, 2008. 51 с
- 92.¹ Аналітична записка «Україна 2020: демографічні та міграційні виміри безпеки». К.: УПП, 2012. 20 с.
- 93.¹ Нелегальна міграція: Реалії ЄС у галузі трудових відносин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rozum.info/publ/6-1-0-89>
- 94.¹ Bhikhu C. Parekh Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory. Harvard University Press, 2002. – 400 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.culturemachine.net/index.php/cm/article/viewArticle/228/209>
- 95.¹ Mansoor A., Quillin B. (Eds). Migration and Remittances. Eastern Europe and the Former Soviet Union. – Washington, World Bank, 2006, p.152.
- 96.¹ Border guarding in Ukraine: Future perspectives. Presentation of the State program of action aimed at maintaining the regime of the state border, frontier regime and development of border guard troops of Ukraine for the period up to 2005. – Brussels, 2002.

- 97.¹ Марченко Б. Порухників віртуальних кордонів не судять. // „Голос України”, 2003, 27 лют, с.18
- 98.¹ Аналітична записка «Україна 2020: демографічні та міграційні виміри безпеки». К.: УПП, 2012. 20 с.
- 99.¹ Доповідь щодо торгівлі людьми Державного департаменту США, 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2010/>
- 100.¹ Міграція в Україні: факти і цифри. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://iom.org.ua/ua/pdf/Facts&Figures_b5_ua_f.pdf
- 101.¹ Мазука Л. І. Новітні міграційні спільноти в Україні: можливості та проблеми // Стратегічні пріоритети. НІСД. 2009. №3 (12) [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/StPrior_12/4.pdf
- 102.¹ Кількість біженців в Україні по країнам походження [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://old.dmsu.gov.ua/uk/dijalnist-dmsu/dijalnist-tprb.html>
- 103.¹ Нелегальна імміграція в Україну: Пострадянська ностальгія чи трамплін у Європу? Інформаційне агентство «Форум» [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://ua.forua.com/comments/2013/08/21/103844.html>
- 104.¹ Малиновська О. А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування. К.: НІСД, 2011. 40 с.
- 105.¹ Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року. Документ 482–2017-р, чинний, поточна редакція – Прийняття від 12.07.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482> HYPERLINK "https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482–2017-%D1%80" HYPERLINK